

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**TÜRK BASININDA YUNANİSTAN İMAJININ
DÖNÜŞÜMÜ (1996-1999)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR GÜNAL

DANIŞMAN

Doç. Dr. Melek FIRAT

ANKARA
2006

İÇİNDEKİLER:

I-GİRİŞ.....	1
A) Bir İmaj Olarak “Öteki”	2
B) Ulusal Kültürün ve Ulus Kimliğinin Oluşumunda “Öteki”nin Rolü.....	5
C) Uluslararası İlişkilerde “Öteki” Sorunu.....	13
D) “Öteki” Sorununda Medyanın Rolü.....	18
E) Araştırmanın Yöntemi.....	30
II-SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE TÜRK BASININDA YUNANİSTAN İMAJININ DÖNÜŞÜMÜ.....	36
A) Yeni Dünya Düzeninde Türkiye ve Yunanistan.....	36
A.1. 1990’lı Yıllarda Yunanistan’ın Dış Politikası.....	41
A.2. 1990’lı Yıllarda Türkiye’nin Dış Politikası.....	48
A.3. Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan İlişkileri.....	56
B) 1990’larda Türk Basınının Görünümü ve Türk-Yunan İlişkilerine Bakışı.....	63
III-SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE ÖRNEK OLAY: TÜRK BASININDA KARDAK KRİZİ.....	71
A) Tematik Yapılar.....	77
B) Cümle Yapıları ve Sözcük Seçimleri.....	84
C) Eğretilmeler.....	118
D) Görsel ve Simgesel İnşa.....	119
E) Köşe Yazıları ve Makaleler.....	122
F) Genel Değerlendirme.....	124

IV-TÜRK BASININDA YUNANİSTAN'IN YENİDEN KEŞFİ: MARMARA DEPREMİ VE SONRASI YUNANİSTAN.....	128
A) Tematik Yapılar.....	134
B) Cümle Yapıları ve Sözcük Seçimleri.....	138
C) Eğretilmeler.....	168
D) Görsel ve Simgesel İnşa.....	162
E) Köşe Yazıları ve Makaleler.....	172
F) Genel Değerlendirme.....	174
V-SONUÇ.....	177
VI-EKLER.....	182
VII-KAYNAKÇA.....	183

I- GİRİŞ

Türk-Yunan ilişkileri denildiği zaman, sadece iki devletin iç ve dış politikaları çerçevesinde oluşturulmuş diplomatik ilişkileri anlaşılmamaktadır. Bu iki ülkenin ilişkilerinde ve karşılıklı yaşanan sorunlarda diplomasiye -çoğunlukla olumsuz yönde- etki eden bir çok unsur bulunmaktadır.

Bu unsurlar, temelde ulus devletlerin bekası için en önemli koşullardan biri olan ve ulusal kimliklerin oluşum sürecine destek veren toplumların tarihsel hafızalarının yeniden üretimi, bu çerçevede özellikle devletin ulusal çıkar ve güvenlik politikalarının meşruiyeti için yaratılan “öteki” söylemi, kısaca ideoloji kökenli unsurlardır. Bu tarihsel hafızaların ve “öteki” söyleminin somutlaştığı alanlar ise, aile, eğitim, kültür-sanat ve özellikle 20. yüzyılda etkileri iyice artan kitle iletişim araçlarıdır.

Bu bağlamda, Türk-Yunan ilişkilerine baktığımız zaman, yaşanan sorunların kökleşmesinde ve çözümlerinin giderek zorlaşmasındaki ana nedenlerin, sorunların çok büyük ve karmaşık olmasından ziyade, iki ülkenin karşılıklı algılarında yer alan olumsuzluklar, önyargılar olduğu; bu önyargıların devlet ve medya kanalıyla sürekli yeniden üretilerek sonunda diplomatik olarak sağlanacak orta yolların kamuoyunca “taviz” olarak görülmesine ve tekrar başa dönülmesine yol açtığı göze çarpmaktadır. Başka bir deyişle, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin sürekli sorun

doğurması ve ortaya çıkan sorunların bir süre sonra kalıcı nitelik kazanması sadece politik değil, aynı zamanda ve büyük oranda psikolojiktir.¹

Daha önce de belirtildiği gibi, Türk-Yunan ilişkilerinin psikolojik ve ideolojik boyutunu temsil eden en önemli araçlardan biri, belki de en önemlisi iki ülkenin medyasıdır. Kıbrıs sorununun uluslararası arenada ortaya çıkışından ve Türkiye ile Yunanistan'ın soruna taraf olmalarından beri, zikzaklar çizen ancak bir türlü tam olarak düzelemeyen iki ülke ilişkilerinin olumsuz yönlerini sürekli gündeme taşıyan, ilgili haberleri popülist milliyetçi bir anlayışla çarpıtarak büyüyen Türk ve Yunan medyası, iki ülkenin karşılıklı imajlarını sürekli yeniden yaratmış, pekiştirmiş ve kamuoylarını diğer ülkeye karşı kışkırtarak bazen sorunların çözümünü neredeyse imkansızlaştırmışlardır.² Bu bağlamda, Türk-Yunan ilişkilerinde olduğu gibi “imaj” sorunu, uluslararası ilişkilerin ve ülkelerin dış politika uygulamalarının bir aracı olarak ortaya çıkmaktadır.

A) Bir İmaj Olarak “Öteki”

Genel anlamda imaj araştırmaları, sadece iletişim çalışmalarının alanına giren araştırmalar değildir. İmaj, tek başına ele alınacak “masum” bir kavram olmamanın yanında, sosyal bilimlerin birçok alanının temelini oluşturan ya da herhangi bir olay veya olgunun açıklanmasına da yardımcı olan kavramlardan biridir. Bu çerçevede Millas'ın da belirttiği gibi, imaj araştırmaları, bir imajın oluşumunun tarihsel

¹ Erol Kurubaş, “Türk-Yunan İlişkilerinin Psikopolitiği ve Sorunların Çözümü Üzerine Düşünceler”, İdris Bal (ed), **21. yy'ın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s. 243.

² Umur Talu, **Dipsiz Medya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, s. 175; Andreas Politakis, **Al Beyaz Mavi Beyaz**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1988, s. 41-43, s. 128; Doğan Tılıç, **Utaniyorum Ama Gazeteciyim: Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 33.

sürecine yer verdiği ölçüde tarih bilimini; imajın incelendiği metinler içinden bakıldığında kültür-sanat, eğitim, iletişim tarihini; sosyal grupların kolektif bilinçaltı veya ulusların psikopatolojilerini incelerken sosyal psikolojiyi; ulusal kimlikler, yurttaşlık bilinci, etnik, dinsel, cinsiyetçi dışlamaları araştırdığı ölçüde siyaset bilimini ve nihayet tarih ve siyaset bilimiyle de sıkı bağları olan ve ülkelerarası ilişkileri etkilediği ölçüde uluslararası ilişkileri kapsar. Ayrıca bu alanları kapsamakla kalmaz, bu alanların disiplinlerarası gelişimini de sağlar.³

Bir imaj araştırması yapılırken, öncelikle imajın, gerçekliğin yeniden kurgulanmış ve sosyal gruplar içinde zamanla edinilmiş semboller, anlamlar ile bezenerek çarpıtılmış bir temsili olduğu önkabulü ile hareket edilir. Bireysel deneyimler, kuşaktan kuşağa aktarılan normlar, grupların kolektif hafızalarında yer alan algılamalar ve devletin ideolojik araçları olan okul, aile, medya yoluyla oluşan bu imajlar, somutlaştığı dil ve metinler aracılığıyla kendi başına politik ve ideolojik bir araç olabilmektedir. Bu imajların üretilmesinin nedenleri ise çok açıktır: Etki altına alınmak istenen bireyin veya sosyal grubun “imaj”a dönüştürülen gerçeği farklı algılamasını sağlayarak ideolojik bir bütünlük elde etmek.⁴

Gerçekliğin, çarpıtılmış ve ideolojik bir süzgeçten geçirilmiş yeni bir şekli olarak imaj veya stereotipler, özellikle bir kimlik yaratılma ihtiyacı hissedildiğinde ortaya çıkar. Yeni grup bağları yaratmak veya var olan bir grup bağını daha da güçlendirmek, başka bir deyişle “biz”i ortaya çıkarmak için bir başkasının “biz”im olmayan olumsuz özellikleri yüklenmesi gerekir. “Biz”in tam tersi bir yerde

³ Herkül Millas, **Türk Romanında “Öteki”**: Ulusal Kimlikte Yunan İmajı, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, 2000, s.3.

⁴ W. Lanca Bennett, **Politik İllüzyon ve Medya**, çev. Seyfi Say, İstanbul, Nehir Yayınları, 2000, s.27; ayrıca ideolojilerin uygulama alanları için bkz. Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, **passim**.

konumlanan ve grup kimliğinin grup üyelerince içselleştirilmesini sağlayacak bir “öteki” burada karşımıza çıkar. Jacques Lacan’a göre, “öteki” kavramı, gösterenin yani “biz” anlamlandırmasının gerçekleşmesi için bir diğeri olarak kaçınılmazdır. Dolayısıyla “öteki” “diğerleri”dir; “benim dışındakiler” ya da “ben olmayanlar”. Kısaca, “öteki”, gösterenin anlamlandırmak için kendi dışında bir koşula gönderme yapması gerektiği için diyalektik anlamda önemlidir.⁵

Birçok sosyal bilimci de, grup kimliğinin oluşturulmasında ve bu kimliklerin korunmasında “öteki”nin önemini altını çizmekte ve birey tarafından güçlü bir kimliğe sahip olma ihtiyacının, grup kapsamında, grup içindeki bireylerin ve diğerlerin yüceltilmesi, grup dışındakilerin ise alçaltılması sonucunu verdiğine de işaret etmektedir. Bu bağlamda, bir bireyin “öteki” olarak gördüğü başka bir bireye karşı tutumuyla, grup içi önyargılar sonucu “öteki” olan başka bir gruba karşı tutumunda fark vardır. Örneğin, görmezden gelmek, hafife almak, önemsememek bireysel tutumları tanımlamak için kullanıldığında sorun yaratmazken, aynı davranış biçimleri bir toplumsal grubu tanımlamak için kullanıldığında, önyargının eşlik ettiği bir üstünlük iddiasına dönüşür ve temelde bu kendini diğerinden üstün ve ileri görme bu önyargıların yarattığı bir tutumdur. Sonuç olarak, “öteki” olumlu olan hiçbir özellik taşıyamamakta ve onu oluşturan önyargılar da olumsuz olmaktan kurtulamamaktadırlar.⁶

⁵ Hakan Ergül, “Ötekinin Söylemi ya da Öznenin Lacancı Algılanışında Dil”, **Kültür ve İletişim**, 5/2, 2002, s. 28’den Jacques Lacan, **The Language of the Self: The Function of Language in Psychoanalysis**, çev. Anthony Wilden, London, Johns Hopkins University Press, 1997.

⁶ Arus Yumul, “Ermeniler: Millet-i Sadıka mı Beşinci Kol mu Geçmişin Yadigarları mı”, A. Bertay ve H. C. Tuncer (der.), **Tarih Eğitimi ve Tarihte “Öteki” Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 85; Önder Erkarlan, “Ötekinin Temsili Açısından Salkım Hanımın Taneleri Filminin Göstergebilimsel Çözümlemesi”, **Kültür ve İletişim**, 5/1, 2002, s. 10-11.

Ancak, “öteki” sadece “biz”den farklı ve aşağı olmakla kalmaz, aynı zamanda onu görmezden gelmekle grup kimliğinin korunamayacağını da bize işaret eder. Her ne kadar, bütün olumlu özelliklerle donatılmış, “diğeri”ne karşı üstün ve güçlü bir konumda yerini almış bir grup kimliği oluşturulmuşsa da, “öteki” bu grup aidiyetini ve onun sınırlarını “tehdit” etmekle de öne çıkmaktadır. İşte bu “tehdit”, grubu, “öteki”ne karşı eyleme geçmeye iter. “İçte” sağlanan birlik, kendini koruyabilmek için “dıştaki”ni bir şekilde bertaraf etmelidir. Bu çerçevede, “biz”, “öteki” ile iki şekilde ilişkiye girebilir: Bunlardan biri, “öteki”ni, kendi grup sınırlarının içine alarak, üstün varlığıyla onu eritip etkisizleştirmekken, diğeri, “tehdit”ten tamamen kurtulmak için onu imha etmektir. Bu durum “öteki” kavramını iki yönde tanımlar: 1) Grup kimliğini inşa ederken, kimliğin dışladığı her şeyi içinde barındıran öteki; 2) Grup kimliğinin korunup, grubun varlığını devam ettirebilmesi için bir şekilde etkisizleştirilmesi gereken öteki. Bu aşamada iki grup arasında çatışma çıkması kaçınılmazdır.⁷

B) Ulusal Kültürün ve Ulus Kimliğinin Oluşumunda “Öteki”nin Rolü

“Biz” ve “öteki” kavramlarının tanımlanması etrafında kimliğini bulan ve bu kimliği tanımlayan sosyal gruplar gibi, etnik gruplar da sadece grup özelliklerine göre kendilerini tanımlamaktan ziyade, kendilerini yabancılarla karşılaştırma ve “biz” ile “onlar” arasında ayırım yapmak eğilimindedirler. Tekrarlanan bu “biz/öteki” karşıtlığı, grup içi sınırların sağlamaştırılmasında olduğu gibi, etnik sınırların

⁷ Ali Bulaç, “Öteki’nin Kimliği ve İmajı”, **Birikim**, Sayı 71/72, Mart-Nisan 1995, s. 76-80.

korunması işlevini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, ulus devletin imgesel “ulusal karakter” kavramı da “biz/öteki” karşıtlığını içeren bir dışlama sürecinin sonucunda şekillenmiştir.⁸

Böylelikle, “biz/öteki” karşıtlığını referans alan bir ulusal söylem oluşmaktadır. Bu ulusal söylem, “öteki”ni bir bütünlük içinde algılayıp, ona atfettiği özellikleri bu bütünlük içinde genelleştirir. Kendi bütünlüğünü de buna göre tanımlamasıyla, “öteki”nin farklı okumalarını ulus tahayyülünden dışlayarak, diğer ulusu da kendisi gibi yaratır. Schlesinger’e göre de ulusal söylem, kendi içinde genelleşmiş özellikleri barındıran bu iki karşıt imajın yaratımını, onları sınıflandırarak yapar. Bu sınıflandırmanın kaynağı ise, ulusal kültürdür. *“Ulusal kültür, sınıflandırma sistemlerinin bir ambarıdır. Bu anlamda ulusal kültür, ulusun sınırları ötesinde yer alanlar olarak anlaşılan “onlar”a karşı “biz”i tanımlamamızı sağlar. Ayrıca, ulusal kültür, içsel toplumsal bölünmeler ile iktidar ve tahakküm ilişkileri yapısını izleyen çizgide ulus-içi düzeyde “biz” ve “onlar” ayrımlarını da yeniden üretebilir.... Ulusal kültürün içindeki kolektif kimlikler ise, ikili bir süreç tarafından desteklenir: “Biz”im etrafımızda bir sınır oluşturan içerme süreci ve “biz”i “onlar”dan ayıran bir dışlama süreci. “Dostlar”, “düşmanlar” ve “yansızlar” arasında çizgiler çekmek toplumsal sınıflandırmanın ortak bir karakteristiğidir.”*⁹ Bu şekilde sınıflandırmalar yapmaya çalışmak ulusal kültür oluşumuyla kendi varlığını meşrulaştırmak isteyen modern ulus-devlet için gereklidir. Çünkü bir ulus devlet, toplumunun özelliklerini belirlediği ulusal kimlik

⁸ Yumul, **op. cit.**, s. 86-87; Cihan Tuğal, “1915 Hatıraları ve Ermeni Kimliğinin İnşası”, Esra Özyürek (der.), **Hatırladıkları ve Unuttuklarıyla Türkiye’nin Toplumsal Hafızası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 141.

⁹ Philip Schlesinger, **Medya Devlet ve Ulus: Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlikler**, çev.Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994, s. 291-292.

formuna uyumunu sağlayarak, ulus içi bütünlüğü korumalıdır. Bu ulus içi bütünlük, iki şekilde sağlanır: Birincisi, toplumun ve dolayısıyla ulusun kalıcılığı için “içte” tanımlanmış tehdit unsurlarına karşı devletin yapısındaki faydaların halkın gözünde azami düzeye çıkarılması yoluyla iç tehdidin bertaraf edilmesi; ikincisi ise, dış düşmanlara karşı ulusun ve devletin korunması ve varlığını devam ettirebilmesi için ulusal güvenliğe hayati bir önem atfedilmesi. Ulus devletin bunları gerçekleştirebilmesi içinse, ulusal kimliği oluşturacak ortak bir geçmişe, kültüre, dile, özellikle yeniden inşa edilen bir ulusal tarihe ve bunları anıştıran sembol ve mitlere ihtiyacı vardır.¹⁰

Ulusal kimlik ise, ulus devletin özellikleri ve işlevleri çerçevesinde, ikili bir anlam içerir. Bunlar, “içsel kimlik” ile “dış kimlik”tir. Bu sınıflandırmada, “içsel kimlik”, ulus devletin parçaları arasındaki bütünlük ya da benzerliği tanımlar ve bir şekilde bu bütünleşme kendini ulus devlete sadakatte ortaya koyar. “Dış kimlik” ise diğer ulus devletlerle karşılaştırıldığında bir ulus devletin belirgin özelliğini tanımlar. Aynı şekilde, ulusal kimlik ya iç bütünlük ya da dışsal farklılık anlamını taşır. Bu ikisi arasında da oldukça önemli bir ilişki vardır. Şöyle ki, dış kimlikler, bir ulus devletin “öteki”nden nasıl farklı olduğunu ortaya koyarak, iç kimliklerin gelişimi için güçlü ideolojik araçlar olurlar. Buna karşılık içsel bütünlük olmaksızın da, var olmayan varlıkların anlamsız tanımları olmaktan öteye gidemezler. Bu tanımlamalar, aslında – pek çok tanımı, çeşidi olmakla birlikte- ulus devletin kuruluş aşamasında devletin resmi ideolojisi olarak etnik-merkezcilik veya milliyetçiliğin varolan iki yönüyle çakışarak, ulus inşasını tamamlayan devletin ideolojik araçları

¹⁰ Daniel Katz, “Nationalism and Strategies of International Conflict Resolution”, Herbert C. Kelman (ed.), **International Behavior: A Social Psychological Analysis**, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1965, s. 358-366.

olurlar. Bu yönler, ulus devleti oluşturan unsurları içerdiği ölçüde dahil edici yön ile ulusun “dışarı”ya karşı mücadelesindeki dışlayıcı yöndür.¹¹ Sonuç olarak, çoğunlukla içiçe geçen bu ulusal kimlikler, özellikle, yaratılmak istenen ortak geçmiş ve kültür bağlarının duygusal yönünü oluşturan kahramanlık mitlerinin yeniden keşfi ve dışsal farklılığı sağlayan “dış kimliğin” belirginleşmesinde rol oynayan “ulusal tarih”le beraber bir toplumsal hafızaya sahip olmaya başlar.

Böylece, ulus, ulusal bilinç ve ulusal ideoloji temellerini, “tarih bilimi”nin kullanılarak ulusal kimliğin oluşmasını kanıtlayan bir “ulusal tarih” anlayışının benimsenmesinde bulur. Ulusal anlatılar, bir ulusun varlığını ve ulusal bilincini anakronik bir şekilde, bugünkü anlamıyla bir ulus düşüncesinin görülmediği dönemlere kadar götürerek tarihi hafızayı yeniden üretir. Geçmişe doğru yapılan bu yolculuk, ortak bir geçmişe, kültüre ve geleceğe sahip olduğuna inanılan en geniş sosyal grup olarak anılan ulus anlayışının temel ögesidir ve “şanlı geçmiş”, bugünkü ulusun durumu ne olursa olsun “öteki”ne karşı “ulus”un kalkanıdır. Bu anlamda, bir sosyal bilim olarak tarih, bir çeşit “tarih yazıcılığı”na dönüşerek kimi zaman bilinçli, kimi zaman bilinçsiz olarak ulusun üstünlük iddialarını temellendirecek ve çatışmalara meşruiyet kazandıracak “ötekiler” yaratmaya katkıda bulunur. Bir “öteki” yaratan olarak tarih, devletin resmi ritüellerinde (kurtuluş günleri, resmi geçitler, savaşın temsili gösterileri, kahramanlık hikayeleri vs.), yurttaş eğitiminde ve sonuç olarak ulusun kollektif hafızasının üretiminde en önemli araçlardan biri olur. Ayrıca, tarih aracılığıyla oluşan “öteki”, diğer sosyal gruplarda olduğu gibi,

¹¹ Paul Kowert, “Ulusal Kimlik: İçsel ve Dışsal”, Erol Göka ve Işık Kuşçu (der.), **Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi**, Ankara, Asam Yayınları, 2002, s. 57, 89; Jean Leca, “Neden Söz Ediyoruz?”, Jean Leca (der.), **Uluslar ve Milliyetçilikler**, İstanbul, Metis Yayınları, 1998, s. 16.

ulusu yönetenler ve denetleyenler tarafından sadece denetimin meşruiyeti için değil, bu denetimin süreklilik kazanması için de elzemdir.¹²

Tarih eğitimi, modern ulus devletin kendi “biz” kimliğini “öteki”ne karşı konumlandırmasında ulusun “model kişiliği”nin oluşmasındaki çocuk yetiştirme pratiklerine yaptığı etki¹³ ve diğer ulusal kimlik yaratan faktörlerin temelini oluşturması açısından (aile, iletişim araçları, ordu vb.) devletlerin en çok müdahale ettiği alanlardan biridir. Çünkü *“ulus devlet, vatandaşlarından yalnız yasalara uymasını, ülke çıkarlarına hizmet etmesini istemekle yetinmez, ülkenin resmi tarihine, milli ülküsüne, mitoslarına inanmasını, resmi kimliğini bir üniforma gibi övünç ve inanç ile taşımasını bekler.”*¹⁴ Peki bu ulusal tarih anlayışı nasıl oluşturulur ve “öteki”nin buradaki temsili nedir?

Ulusal tarih, öyküsel bir anlatım dizgesi içinde, belirlenmiş ve gerçekliğinden uzaklaştırılmış bir olaylar silsilesi ile oluşturulur. “Biz” kavramı, bellekte kolay kalan büyük askeri, kültürel veya siyasi başarılar, kahramanlık öyküleri, mitleri ve “vatanı için” büyük fedakarlıklarda bulunan insanların basit hikayelerinden kurgulanır. “Bizler” yeterince bilinirken, “öteki”, “biz”i etkilediği veya tanımladığı ölçüde vardır ve çoğunlukla muğlaktır. Tarih yazımında, ulusal kimliğin yaratımında “öteki”ne ilişkin kullanılan olaylar, ya diğer “öteki” uluslarla ilişkilerde çok eskiden kalma olumsuz hatıraların yinelenmesi, yani seçilmiş travmaların kullanılması

¹² Alexis Heraclides, **Yunanistan ve “Doğu’dan Gelen Tehlike” Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, çev. Mihalıs Vasilyadis ve Herkül Millas, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 48; İlhan Tekeli, “Tarih Yazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler”, A. Berktaş ve H. C. Tuncer (der.), **Tarih Eğitimi ve Tarihte “Öteki” Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 1-2.

¹³ Kowert, **op. cit.**, s. 61.

¹⁴ Bozkurt Güvenç, “Tarihi Perspektifte Kimlik Sorunu Özdeşimlerini Belirleyen Bazı Etkenler”, A. Berktaş ve H. C. Tuncer (der.), **Tarih Eğitimi ve Tarihte “Öteki” Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 25.

yoluyla ya da “öteki”ni bize üstün kılabilecek durumların yok sayılmasıyla anlatılır.¹⁵

Böylece, kimliği oluşturan mitlerin, bugün yaşanan sorunlarla bağlantılandırılması sağlanır. Başka bir deyişle, günümüzde “öteki” ulusla yaşadığımız sorunlar, bizi sıkıntıya sokuyorsa, bu “öteki”nin aşagılanmasını gerektirir. Çünkü “öteki”ne karşı mücadeleler ve zaferlerle donatılmış geçmiş, mutlak üstünlüğü verdiği ölçüde anlamlıdır. Bu bağlamda, ulusal kimlik, “öteki” ile karşılaştırıldığında daha az olumlu bir “biz” imajı veriyorsa, bu psikolojik açıdan kabul edilmezdir ve ulusal kimliği tehdit eder. Dolayısıyla reddedilir ya da yeniden üretilir. Sonuç olarak, ulusal kimlik “önemli” ya da “tehdit” edici “öteki”nin varlığıyla belirlenir.¹⁶

Ancak, ulusal kimliğin karşısında yer alırken aynı zamanda onun güvenliğini de tehdit eden “öteki” imajının, diğer bütün sosyal grup bağlarında olduğu gibi, her iki taraf için bir gerilim kaynağı yaratması kaçınılmazdır. Dolayısıyla, *“seçilmiş insanlar ve küçük görülen (etnik ve ulusal sınırların ötesinde) “öteki”nin algılanmasına yol açan etnikmerkezci tarih öğretimi ve yayını, gerilim ve çatışmayı da beraberinde getirir.”*¹⁷

Bu sürekli bütünlük, dostluk, karşılıklı özdeşleşme ya da aksine sürekli farklılık, gerilim ve çatışma arayan determinizm¹⁸, iki tarafın karşılıklı beklentilerini de belirler. Çünkü, Kowert’in belirttiği gibi, ulusal kimliğin içsel ve dışsal tanımlamalarının merkeze aldıkları sorunlar farklıdır. İçsel kimliğin ana sorunu, ulus

¹⁵ Heraclides, **op. cit.**, s. 49.

¹⁶ **Idem.**

¹⁷ Stefanos Pasmazoğlu, “Ötekilik Üzerine Bazı Yöntemsel Yorumlar”, A. Berktay ve H. C. Tuncer (der.), **Tarih Eğitimi ve Tarihte “Öteki” Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 7.

¹⁸ **Ibid.**, s. 8.

devletin uluslararası politikalarda bir aktör olabilmesini sağlayacak yeterli bir düzeye erişmiş bütünlüklü bir grup olup olmadığıken, dışsal kimliğin ana sorunu, dünya üzerinde “dost” ve “düşman” olarak sınıflandırdığı ulusların ve devletlerin nasıl davranmasının beklendiğidir. Böylece, “öteki”nin düşmanca ve tehdit edici bir şekilde davranması beklenirken, “biz”e yakın ve dost olanların ise, bizim yanımızda ve bizim beklentilerimiz doğrultusunda (kardeş, dost olarak) hareket etmesi istenir. Bu beklentilerin tersi olursa, ya gözardı edilir ya da “öteki” imajına uygun olarak farklı bir şekilde yorumlanır.¹⁹

Peki, ulusal kimliğin veya karakterin oluşumunda yaratılan “öteki” imajı statik midir, yoksa ulus devletin öncelikleri, çıkarları ve kendini tanımlamadaki değişimlerle birlikte bir dönüşüm geçirebilir mi? Bu konuda dile getirilen görüşler, ulus devletin temel gereksinimlerindeki değişimlerin “biz” ve “öteki” arasındaki ilişkiyi de etkilediğini ortaya koymaktadır.

Heraclides’e göre, imajlar/stereotipler, Türk-Yunan çekişmesinde de sıkça görüldüğü gibi, özellikle gerginliğin, belirsizliğin ve stresin egemen olduğu durumlarda, girift ve çelişkili uluslararası gerçekliğin anlaşılması için gerekli algılama çerçevesini oluşturduğundan ve pusula görevini üstlendiğinden çok zor değişir.²⁰ Yumul’a göre ise, “öteki” kavramımız hiçbir zaman statik değildir. Zaman içinde, bazen çok şiddetli değişimler gösterebilir. Bu değişim, özellikle çatışma durumlarındaki eğilim, grup sınırlarının daha kesin bir şekilde tanımlanması, grup bilincinin daha güçlü hissedilmesi ve grup üyelerinin iyi ve kötü olarak yeniden

¹⁹ Kowert, **op. cit.**, s. 69; Heraclides, **op. cit.**, s. 45.

²⁰ Heraclides, **op. cit.**, s. 46.

tanımlanması yönündedir.²¹ Tekeli ise, bu değişimin ulusların ilişkilerinin yapısal değişimleriyle bağlantılı olduğunu söylemektedir. Başka bir deyişle, “öteki” ve ona ilişkin önyargılar zaman içinde içselleştirilerek, kısa dönemler için belli bir özerklik kazansa da uzun dönemde taraflar arasındaki ilişkilerin yapısal özellikleri temel belirleyici olur. Eğer gruplar arası ya da uluslararası ilişkiler sıfır toplamı ise, yani biri kazanırken diğeri kaybediyorsa, bu ilişkilerin yapısı değiştirilmeden yani sıfır toplamı olmayan bir oyun haline getirilmeden önyargıların değişmesi beklenemez. Ama oyunun kuralları değiştirilirse zaman içinde önyargılar da değişmeye başlar.²²

Sonuç olarak, “öteki” imajı yapay bir olgu ve belli koşullar çerçevesinde yaratılmış bir kavram olduğu için bağımlı bir değişken olarak karşımıza çıkar. İçinde yeşerdiği ve kullanıldığı ortam yapısal değişikliklere uğrarsa bu onun varlığını veya en azından içeriğini de etkiler ve bu şekilde değişime uğrayabilir. Dolayısıyla, tek statik olan, bir “biz” kimliği inşa edilirken, “biz”in mutlaka bir karşıtıyla, yani “öteki”yle var olacağı gerçeğidir.

Özetlemek gerekirse, ortak bir tarih, kültür, dil ve gelecek etrafında şekillendirilerek, ulus devletin ontolojik devamlılığını sağlayan ulusal kimliğin oluşum sürecinde “öteki” imajı, yaşamsal konumdadır. Bu anlamda, imaj, ulusal kimlik ve ulusal devlet sırasıyla birbirinin içine geçmiş bir yapı oluşturmaktadır ve böylece birbirlerini tamamlarlar. Başka bir deyişle, ulus devlet, temelini “biz” ve “onlar” karşıtlığından alır. Ulus devletin temel analiz birimi veya önemli bir aktörü olarak görüldüğü alan ise, uluslararası ilişkiler disiplini olarak karşımıza çıkar.

²¹ Yumul, **op. cit.**, s. 85.

²² Tekeli, **op. cit.**, s. 4.

Ancak, uluslararası ilişkilerde “öteki” araştırmaları, 1980’lere kadar üzerinde durulmamış bir sahadır.

C) Uluslararası İlişkilerde “Öteki” Sorunu

Uluslararası ilişkilerdeki geleneksel yaklaşımlara göre²³ ulus devlet, uluslararası politikanın temel aktörüdür ve uluslararası ilişkilerden devletler arasında resmi organlar aracılığıyla yürütölen siyasi ilişkiler anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, en genel tanımıyla uluslararası ilişkiler, “ulus” olarak tanımlanan sosyal gruplar arasındaki ilişkiler, veya “ulusların ilişkileri”, ya da “uluslar arasında gerçekleşen ilişkiler” olarak tanımlanır.²⁴

Uluslararası ilişkiler alanındaki klasik yaklaşımlara –özellikle realizme-baktığımızda, ulus devletin “dış” kimliğinin oluşumunu etkileyen “ulusal çıkar”, “ulusal güvenliğ”, “askeri-stratejik güç politikaları”, “savaş temelinde uluslararası değişim” gibi kavramlarla uluslararası ilişkileri yorumlama yoluna gittiğini görürüz. Bu ulusal güç ve çıkarların desteklenebilmesi doğrultusunda toplumun rızası için ulusal moral ve ulusal karakterin kararlı ve güçlü olması gerekir. Bu yaklaşıma göre, ulus devletler, ulusal çıkarları çerçevesinde hareket ederler ve bu çerçevede çıkarlarının çatıştığı devletlere karşı zaman zaman düşmanca bir tutum içine girerler.²⁵

Bu noktada, uluslararası ilişkilerde realizme ve onun türevlerine karşı geliştirilen

²³ Burada geleneksel olarak tanımlanan yaklaşımlar temelde idealizm ve realizmdir.

²⁴ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s. 28; A. Nuri Yurdusev, “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, Atila Eralp (der.), **Devlet Sistem ve Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 18.

²⁵ Atila Eralp, “Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması”, Atila Eralp (der.), **Devlet Sistem ve Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 72-78; Arı, **op. cit.**, 94-95.

eleştiriler ve bu eleştirilerden doğan kuramlardan önce egemen paradigma olan realizmin, varolan sistemi koruma adına “biz” ve “öteki” ayrımlarını içselleştirerek desteklediğini ve uluslararası ilişkileri açıklarken kimlik tanımlarını gözardı ettiğini görüyoruz.

Ancak, 1980’li yılların sonlarına doğru, realizm ve onun yöntemlerine eleştiriler getiren ve uluslararası ilişkileri farklı bir şekilde açıklama yoluna giden eleştirel kuramlar, bu anlamda modern ulus devleti sorgulayan yorumlamalarda bulunarak “öteki” kavramını ve imajını tartışmaya açmışlardır. Bu bağlamda en genel anlamıyla eleştirel dönem, uluslararası ilişkiler kuramının modern toplum söylemi olarak tanımlanmasını niteler. Bu dönemin en önemli özellikleri ise, uluslararası ilişkileri modernitenin ürettiği bir söylem olarak görmesi, bilgi ve iktidar arasında bir ilişki olduğunu belirtmesi, uluslararası ilişki kuramlarının normatif boyutuna önem atfetmesi ve “öteki” kavramı açısından kimlik/fark ilişkisini uluslararası ilişkiler kuramının temeli olarak görmesidir.²⁶ Eleştirel kuramlar içerisinde uluslararası ilişkileri bir “ötekileştirme” tarihi olarak gören postmodern söylem ise, uluslararası ilişkilerde “öteki” sorununu ilk defa ana inceleme alanı yapmıştır.

Postmodern söylemin özelliklerine geçmeden önce, bu söylemin incelediği alanla benzeşen ve uluslararası ilişkilerde 1960’lı yıllarda yapılan sosyal psikoloji çalışmalarına değinmek gerekir. Bu çalışmalar, devletlerin uluslararası davranışlarını etkileyen unsurları incelerken, sosyal unsurları da göz önünde tuttuğu için önemlidir. Kelman’a göre, uluslararası davranışı etkileyen unsurların, ulusal ve uluslararası

²⁶ E. Fuat Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, Atila Eralp (der.), **Devlet Sistem Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 196-198.

sadakat (ulusal ideolojilerce ulus davranışı yaratmak), diğer ulusların imajları ve stereotipleri ve diğer ulusla temas olduğunu savunur. Böylece bu üç faktörün etkisiyle, dış politika sürecinde kamuoyu oluşturmada, bu politikaları uygulayan aktörlerin tutumlarında ve uluslararası çatışmalar ve bu çatışmaların çözümünde gerçekleşen uluslararası davranış şekillenir.²⁷ Ancak, bu sosyo-psikolojik yaklaşım, var olan yapıyı eleştirmede, sadece davranışı inceleyip tanımladığı için, postmodern yaklaşımlardan büyük ölçüde ayrılır.

Postmodern kurama dönecek olursak, öncelikle, bu kuram, uluslararası ilişkileri ve bu ilişkilerin klasik kuramlarını farklı kimlikleri dışlayıcı ve “ötekileştirici” bir pratik olarak görür. Bu anlamda, postmodern söylem “ *modernite projesinin hegemonik yapısının radikal bir eleştirisi olarak kendini sunarak postmodern durumu açıklamaya ve bu duruma özgü kökten olmayan bir çözüm tarzını kurmaya çalışır.*”²⁸

Ashley ve Walker, uluslararası ilişkilerde kurgulanmış modern (yani Batı-merkezci, erkek egemen) söylemin realizm tarafından hep yeniden üretildiğine dikkat çekerler. Bu söylemler, politika uygulayıcılarının kanıksadığı uluslararası ilişkileri belirleyen söylemlerdir. Ashley’e göre, ulus devleti temel alan realizm kendini karşıtlıklar etrafında konumlandırır. Bu karşıtlıklar, iç/dış, Doğu/Batı, anormal/normal gibi karşıtlıklardır. Ashley bu karşıtlıkların analizi için ise, Derrida’nın kurduğu metin/söylem ilişkisinin “yapıbozuma” uğratılarak

²⁷ Herbert C. Kelman, “Social-Psychological Approaches to the Study of International Relations”, Herbert C. Kelman (ed.), **International Behavior: A Social Psychological Analysis**, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1965, s. 10-14.

²⁸ Keyman, **op. cit.**, s. 250-251. Postmodern kuramın ortaya çıkmasını sağlayan ve bu kuramı geliştiren başlıca uluslararası ilişkiler kuramcıları arasında Richard Ashley, Robert Walker, James Der Derian, William Connolly ve David Campbell sayılabilir.

çözümlemesi metodunu kullanmayı seçer. Böylece, Batı ya da erkek egemen söylemin kendisini, Doğu'yu veya kadını “ötekileştirerek” anlamlandırmasının izlerini metinlerde bulmak mümkündür.²⁹

Der Derian ise, diplomasi üzerine yaptığı çalışmada metin ve söylem ilişkisini kurar. Bu çalışmada Der Derian, diplomasinin belli karşıtlıklar üzerine kurulu olduğunu gösterir. Bu karşıtlıklar kimlik ve fark üzerine kuruludur. Ona göre, bu nedenle “*kendimizi ötekinin yerine koyana kadar tehdit altında olacağız ve diplomasiye ihtiyacımız olacak.*”³⁰

Campbell ve Connolly'nin çalışmaları da dış politikanın söylemi ve “öteki” imajı yaratma pratiği üzerine açıklamalar getirmektedir. Campbell, Körfez Krizi üzerine yaptığı çalışmada, dış politika ve kimlik üretimi arasındaki ilişkiyi sergileyerek ABD örneği üzerinden farklı kimliklerin nasıl ötekileştirildiğini göstermeyi amaçlar. Connolly ise, yaptığı çalışmalarda uluslararası ilişkileri bir “ötekileştirme süreci” olarak çözümler. Ona göre, bu ötekileştirme süreci uluslararası ilişkilerin temelini oluşturur. Doğu'nun sömürgeleştirme süreci ile, 3. Dünya'nın emperyalizmle ve SSCB'nin Soğuk Savaş ile öteki konumuna sokulması, uluslararası ilişkiler kuramının modernite projesinin iktidarıyla ilişkisini ortaya

²⁹ Jennifer Milliken, “The Study of Discourse in International Relations”, **European Journal of International Relations**, Vol 5, No 2, (Haziran 1999), s. 228'den Richard Ashley and R.B.J. Walker, “Reading Dissidence/Writing the Question of Sovereignty in International Studies”, **International Studies Quarterly**, 34(3), 1990, s. 367-416.; Keyman, **op. cit.**, s. 250-251.

³⁰ Iver B. Neumann, “Self and Other in International Relations”, **European Journal of International Relations**, Vol 2, No 2 (Haziran 1996), s. 155'den James Der Derian, **On Diplomacy: A Genealogy of Western Estrangement**, Oxford, Blackwell, 1987, s. 167.

çıkarırken, aynı zamanda bu kuramın bir söylem olarak ele alınmasının gerekliliğini gündeme getirir.³¹

Böylelikle, uluslararası ilişkilerde postmodern kuram, modern ulus kimliğindeki “öteki” ile, uluslararası ilişkilerdeki “öteki” kavramını birbirlerinin birer türevi olarak görür. Başka bir deyişle “öteki”nin algılanması, modern kimliğin ‘egemen bir özne’ olarak söylemsel ve tarihsel kuruluş sürecinin ayrılmaz bir parçası işlevini görür. Bunun sonucu da uluslararası ilişkiler kuramının.....farklılıkları dışlayıcı bir söylem olarak hareket etmesidir.”³²

Sonuç olarak, postmodernizm, “öteki” kavramını metinsel stratejiler olarak kavramsallaştırma eğilimindedir. Bu metinler, çoğunlukla ülkeler arası yapılan anlaşmalardan doğan belgeleri, açıklamaları içerirken, diğer taraftan bu ötekileştirmenin ulusal ve uluslararası kamuoyu nezdinde kabul görmesi için kamuoyunu en çok etkileyen alanlardan kitle iletişim araçlarından gazetelerin haber metinlerini de içermektedir. Ancak, haber metinlerindeki ideoloji ve söyleme geçmeden önce basının ya da medyanın ulus devlet ve ulusal kimlikle ilişkisine ve bunun nasıl bir ideolojik ve söylemsel bir bağla pekiştirildiğine bakmak gerekir.

³¹ William Connolly ve David Campbell’den aktaran Iver B. Neumann, “Self and Other in International Relations”, **European Journal of International Relations**, Vol 2, No 2 (Haziran 1996), s. 162; Keyman, **op. cit.**, s. 257.

³² E. Fuat Keyman, “Farklılığa Direnmek: Uluslararası İlişkiler Kuramında “Öteki” Sorunu”, E. Fuat Keyman, M. Mutlan ve M. Yeğenoğlu (der.), **Oryantalizm, Hegemonya, Kültür-Fark**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, s. 72-73.

D) “Öteki” Sorununda Medyanın Rolü

Ulus devletlerin 15-16. yüzyıllarda Avrupa’da ortaya çıkmasından itibaren, devletin sınırları içinde kalan halkların bir organik bütün olarak “ulus” haline gelebilmesinin başarılması ve bu insanların yurttaşlık bağı ile devlete bağlanarak, devletin kalıcılığının sağlanması en önemli meselelerden biriydi. Anderson’a göre, bir iktidara sadakatle bağlanacak insan topluluklarının yaratılmasında tarih boyunca hep farklı faktörler, bu anlamda rol oynamıştı. Dini cemaatler, bir kutsal dil etrafında toplanarak (Latince ve Arapça) bu bağı kurarken, kral tebasını ortak bir zaman algısına götürüyordu. Ancak, feodal bağlarından sıyrılan ve şehirlerde biraraya gelen geçmişlerinden kopmuş insan topluluklarını ortak bir paydada buluşturmak ve tek bir yurttaş modeli oluşturmak için öncelikle ulusal bir dil yaratılması gerekiyordu. Bu ulusal dilin ve ideolojinin sınıfsal temsilini burjuvazi yaparken, bu dilin halka ulaştırılması görevini basın üstlenmişti. Basın, devletin resmi dilinde yayın yaparak, hem örgün eğitimin, hem de okuyucu kitlesi ile bu kitlenin oluşturduğu kamunun önemli bir seslenme aracı olarak, bu işlevini yerine getiriyordu.³³

Böylelikle basın, dil aracılığıyla, ulus devletlerin oluşumu sırasında ulusal bilinç ve kimliğin temellerini atmış oluyordu. Başka bir deyişle, gazeteler, kitaplarla birlikte, sınırlar dahilindeki halkların konuştuğu şive ve lehçelerin üzerinde bir iletişim alanı yaratmıştı. Bu şekilde dile biriciklik ve sabitlik kazandıran basın, ortak duyunun (common sense) oluşmasında bir aracı olarak çalışırken, kamuoyunun koşullarını ve sınırlarını oluşturdu. Böylece, ulus devletin ideolojik seslenme dilini

³³ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*, İstanbul, Metis Yayınları, 1993, s. 51, 176.

kullanarak bunu kitlelere yayan basın, aynı zamanda ulus ideolojisi ve bu ideolojinin yarattığı “hayali cemaat”in kimliğini oluşturmada da söz sahibi oldu.³⁴

Ancak, basın/medya sadece tarihi olarak ulusal kimliklerin oluşumuna katkıda bulunmakla kalmaz, onu sürekli yeniden ve yeniden üreterek devamlılığını sağlamaya da yardımcı olur. Basın (medya), bu ulus bilincinin yeniden üretimini ise, kimliğin içeriğini kullanarak yapar. Böylece, kollektif kimliğin içeriğini ifade ederek, kimin ulus tanımına dahil edileceğini, kimin bu tanımdan çıkarılacağını belirtmek yoluyla bu üretimin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynar. Bu, örneğin, toplumun kendini ifade ettiği şematik kategorilerin üretimi ve yeniden üretimi, kendisi gibi olmayan, yabancı ya da tehditkar olduğu hissedilen grupların tanımlanması, “grupların kavramlarını sağlamlaştıran yaftalayıcı ifadeler” sağlanması ve farklı grupların üyelerine farklı anlamsal roller atfederek aralarında ayırım yapılması ile gerçekleştirilir. Başka bir deyişle medya, devlet ve toplum nezdinde yaratılmış “ötekiler” hakkındaki tutum ve düşüncelerimizin şekillenmesinde belirleyici rol oynar.³⁵ Dilbilimci ve siyasi eleştirmen Noam Chomsky, medyanın bu durumunu politik gerçekliği ulusal mitolojiden derlenmiş peşin imajlara uyarlama uygulaması olarak görür ve uygulamayı tanımlamak için de “tarih mühendisliği” terimini kullanır.³⁶

Bu aşamada, ulusal kimliklerin oluşumunda ve içeri alınan ile dışarıda bırakılanı belirleyen imajların yayılımı konusunda bir bireyin toplumsal süreç içerisinde kaçınması mümkün olmayan iki önemli kurum ya da mekanizmanın

³⁴ Faruk Alpkaya ve Aykut Çelebi, “Medyada Gündem Oluşturma: Hürriyet 1994 Örneği”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 68, (Kış 1995), s. 124; Anderson, **op. cit.**, **passim**.

³⁵ Roger Fowler, **Language in the News: Discourses and Ideology in the Press**, Londra and New York, Routledge, 1991, s. 16-20; Yumul, **op. cit.**, s. 87;

³⁶ Noam Chomsky'den aktaran Bennett, **op. cit.**, s. 67.

varlığını görüyoruz. Bu mekanizmalar, tarih eğitimi (okul sistemi) ile basının da içinde yer aldığı kitle iletişim araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, bu iki kurum, sosyo-politik yapı içinde kişilerin fikirlerini yönlendirir ve hem “öteki” imajını (stereotipler) yaratarak hem de (imajın var olduğu koşullar değişmediği sürece) sürekli kılarak, bu imajı yayarlar.³⁷ Ancak, okul eğitimi ya da bir başka ideolojik mekanizma olan aile, kişinin yaşamının ilk yıllarında özellikle belirleyici olurken, siyasi ve ekonomik alanda daha aktif bir dönem olan yetişkinlik çağında bunların yerini büyük ölçüde medya almaya başlar. Bundan dolayı “öteki” stereotiplerinin üretilmesi ve toplumu etkilemesi anlamında kitle iletişim araçlarının yeri çok daha önemlidir.³⁸

Ulus devletinin veya burjuvazinin seslenme biçimlerine aracılık etmesi ve bu aracılığın ulus kimliğinin “biz” ve “onlar” karşıtlığıyla birlikte, ortak bir duyu ve kamuoyu oluşturmak şeklinde gerçekleşmesiyle, aslında medya, bir devletin, bir toplumsal düşüncenin ya da bir egemen sınıfın ideolojisi ile de sıkı bir ilişki içine girmektedir. Bu ilişki, medyanın yazılı ya da görsel metinselliği içinde söylemsel bir ilişki çeşidi olarak karşımıza çıkar. Peki bu “ideolojik söylemsel dil” medyada nasıl ve ne şekilde ortaya çıkar? Medyanın bu kavramlarla bağlarının nasıl olduğuna geçmeden, öncelikle bu kavramların ne anlama geldiğine ve bu ideoloji-medya ilişkisi üzerine oluşturulmuş tezlere kısaca değinmek gerekir.

İdeoloji tek bir tanımı olmamakla birlikte, sosyal bilimlerde üzerinde en fazla tartışılan kavramlardan biridir. Ancak, kavramın ortaya çıkışı, sanayi devriminin ortaya çıkışıyla eş zamanlıdır, denebilir. İdeolojinin bugün en yaygın kullanılan

³⁷ Pasmazoğlu, **op. cit.**, s. 7.

³⁸ Metin Kazancı, “Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı”, **SBF Dergisi**, Cilt 57, Sayı 1, Ocak-Mart 2002, s. 72.

tanımı ise, temelini, Karl Marx'ın ideolojiyi açıklarken kullandığı terimlerden alır. İdeoloji ve söylem üzerine çalışan kuramcılar genelde Marx'ın ideoloji kuramı üzerinden tezlerini geliştirmişlerdir. Bu kuramcılar (Gramsci, Althusser, Laclau, Mouffe, Mannheim vb.), ideoloji konusunda Marksist anlayışa yeni açılımlar getirerek, dil, söylem ve medyanın ideoloji ile bağlantısını açığa çıkarmışlardır.

Marx, ideolojiyi tanımlarken, “yanlış bilinç” kavramını kullanır. Yanlış bilinç, sınıfların çıkarları ve egemen sınıfın düşünce yapısıyla doğrudan ilintilidir. Bu ilinti, bir toplumda egemen sınıfın çıkarı ile egemen düşüncenin birlikte var olmak zorunluluğundan kaynaklanır. Bu nedenle, kapitalist düzenin bütün sınıflar üzerinde etkili olabilmesi için bilinçlenmelerinin engellenmesi maksadıyla, egemen sınıf, varolan maddi gerçekliği yanlış bilinçle tersine çevirir. Bu nedenle ideoloji maddi koşulların yansıması değil, farklı olarak bu koşulların yanlış bilgisidir. İdeoloji gerçeklik hakkında bir yanılsama değil, onun bilinç düzeyindeki bir izi, görünümüdür. Başka bir deyişle, ideoloji Marx'ta gerçekliğin tersyüz edilmesidir. Burada, ideoloji iki şekilde ele alınabilir: Bir yandan bir yanılsama olarak, öte yandan bir toplumsal sınıfın (burjuvazi) düşünceler sistemi olarak. Esas olarak Marx'ın ideoloji tanımı, bu anlamda olumsuz bir görünüm sergiler. Her ne kadar George Lukacs ve Lenin, işçi sınıfının mücadelesinde burjuvazinin tekelden çıkarıp sınıfın bilinçlenmesi çerçevesinde sosyalist tanımı yaparak ideolojiye olumlu bir anlam atfetmişlerse de, genel anlamda, ideoloji olumsuz bir kavramdır ve iktidara eleştiride önemli bir mücadele alanı olarak görülür.³⁹

³⁹ İsmail Güven, **Türkiye’de Devlet Eğitim ve İdeoloji**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000 s. 9-13; Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 25-26’ dan James Larrain, “Stuart Hall and the Marxist Concept of Ideology”, **Theory, Culture&Society**, 8 (4), London, Sage Publications, 1991, s. 1-28.

Marksist ideoloji kuramının en çok eleştiri alan yanı, ideolojiyi ekonomik altyapının sıradan bir üst yapısal faaliyeti olarak görmesidir. Eleştirilerini bu yönde yapanlara göre, Marx, ekonomiyi merkeze alarak, ideolojiyi onun bir yan destekçisi olarak görmüş, ideolojinin toplumsal yapıdaki ve bu yapının dönüşümünü sağlamadaki rolünü hafife almıştır. Marx'ın ideoloji kuramına bu yönde eleştiriler getirenlerin başında Gramsci ve Althusser gelmektedir. Bu iki kuramcı, Marx'ın ideoloji kuramını zenginleştirmelerinin yanında, ideoloji ve medya arasındaki bağlantıyı da sergileyerek, medya çalışmalarına da katkıda bulunmuşlardır.

Gramsci, esas olarak, "hegemonya" kavramı üzerinden ideolojinin önemine değinmektedir. Hegemonya, genel olarak, bir egemen iktidarın kendi yönetimi için, hakimiyeti altındaki insanların rızalarını kazanmada başvurduğu pratik stratejiler alanı olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir deyişle, Gramsci'nin teorisinde, hegemonya sözcüğü, bir yönetici gücün, kendi egemenliği için, hükmettiği insanların rızasını alma biçimi anlamında kullanılır. Bu teoriye göre, bir sınıf, toplum veya ulus üzerinde tahakküm kurmak isteyen kişi ya da gruplar, bu tahakkümü sadece zor kullanarak kuramazlar. Hegemonya zor ve rızanın toplamından oluşur ve rızanın sağlanması için yönetenler, ideolojiye başvurmak zorundadır. Bu nedenle ideoloji, -Marx'ın dediği gibi- ekonomik düzeydeki ilişkilerin basit bir yansıması ve yönetici sınıfın rutin bir ifadesi olarak değerlendirilmemelidir. Ona göre, ideoloji bir sıva ya da harçtır. Bu harç, altyapı ile karmaşık üstyapıyı yapıştırma/birleştirme işlevi görür. Böylece ideoloji sadece üst yapısal alanda işleyen toplumsal bir araç olarak kalmaz, üretim süreçlerinin biçimlenmesinde işlevsel bir görev üstlenerek, altyapı ile üst yapının uyumunu

sağlayan temel bir toplumsal pratik olur. Kısacası, ideoloji, egemen sınıfın bir egemen olma pratiğidir.⁴⁰

Gramsci'nin yaklaşımında basın/medya ise, bu egemen olma pratiğinde ikincil bir yardımcı görünümündedir. Egemen sınıfın hegemonik mücadelesinde basın, siyasal partiler, kilise, ordu gibi sivil/askeri organlarla ya da devletle birlikte bu mücadelenin kendiliğinden oluşan destekçilerinden biri olmaktadır.⁴¹ Ancak, basını devlet temelinde ideolojik bir aygıt olarak gören ve ideoloji-medya bağımlı birincil düzeyde kuran kişi Althusser'dir.

Althusser'in ideoloji çözümlemesinin temeli, egemen sınıf iktidarının devletin baskı aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla kuruluşu arasındaki yaptığı ayrıma dayanır. Polis, ordu, mahkeme, hapisane vb. kurumlar temelde zorlama ve şiddet kullanımı esasına uygun olarak işlerken, eğitim kurumları, din, medya vb. kurumlar ideolojik onaylama mekanizmalarına dayalı olarak varolur. Her iki aygıt da onay mekanizmasını bir şekilde kullanır. Bu aygıtların ilişkisi ise, ideolojik aygıtlar sayesinde kurulur. Çünkü, devletin baskıcı aygıtları ile üretim ilişkilerinin yeniden üretimi için denge sağlayanlar ideolojik aygıtlar olmaktadır.⁴²

Althusser için ideoloji, toplumsal bütünlüğün birbirine indirgenemeyen üç düzeyinden biridir. Üstyapıyı oluşturan iki düzeyden biri olarak ideoloji, (üstyapının öteki düzeyi siyasettir) altyapıyı oluşturan ekonomi kadar özgül, görece özerk ve farklılaşmış bir gerçekliktir. Bu anlamda Althusser'in -Marx'tan tamamen farklı olarak- üstyapıya yaptığı vurgu ve ideolojinin görece özerkliği düşüncesi önemlidir.

⁴⁰Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 31-32.

⁴¹**Ibid.**, s. 33.

⁴²Güven, **op. cit.**, s. 15.

Bu özerklik düşüncesi, devletin ideolojik aygıtlarına özel bir önem atfeder. Althusser'e göre, “ *Hiçbir sınıf devletin ideolojik aygıtları içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını elinde tutamaz.*”⁴³

Bu aşamada, devletin tüm ideolojik aygıtları üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, yani kapitalist sömürü ilişkilerinin yeniden üretimi hedefine yönelir. Her biri bu tek hedefe kendine özgü yoldan katkıda bulunur. Örneğin, haber aygıtı, tüm yurttaşlara basın, radyo, televizyon ile her geçen gün değişen ölçülerde milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık vb. aşılır.⁴⁴ Medya bu çerçevede, ideolojinin egemenliği altında işler ve -her ne kadar Althusser, ideolojiyi bütün sınıfların katıldığı bir toplumsal pratik olarak görse de- bir şekilde egemen çıkarılara hizmet eder durumdadır.

Medyanın ideolojik aygıtlardan biri olarak görülmesi, Marksçı iletişim araştırmacılarına medya metinlerinin politik yönünü açıklamada rahatlık sağlamıştır. Bu açıklamaya göre, metinler, kullandıkları semboller ve ideolojik aygıtlarla biçimlendirilen ilişkilerde mevcut yapılar olarak, izleyicilerini, okuyucularını çağırırlar ve onları bir nesneye dönüştürürler. Zaman içinde Althusser'in kuramından faydalanılarak geliştirilen bu açıklamayla birlikte, iletişim çalışmalarında metinlere odaklanmak için gerekli hareket başlatılmıştır. Bu metinler ise, kitle iletişim araçlarının çıktısı olan haber metinlerinden başkası değildir. Böylelikle “...haber, ideolojinin kurucu öğelerinden biri olmuştur.”⁴⁵

⁴³ Althusser, **op. cit.**, s. 172.

⁴⁴ Şermin Tekinalp ve Ruhdan Uzun, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2004, s. 186.

⁴⁵ Kazancı, **op. cit.**, s. 67.

Haber metinlerinde ideolojinin nasıl gizlendiğini ve kodlandığını anlamak için, araştırmacılar, diğer sosyal bilimlerden faydalanmış (dilbilim, göstergebilim, antropoloji vb.), çeşitli analiz teknikleri geliştirmişlerdir. İdeoloji-söylem ve dil arasındaki bağlantıyı kuran yaklaşım ise iletişimin eleştirel kuramlarından olan kültürel çalışmalardır. Bu kuramın metin analizlerinde kullandığı teknik ise, söylem çözümlemesidir.

Marksist kuram içinde yer alan kültürel çalışmalar (İngiliz Kültürel Çalışmaları olarak da anılır), medyanın ideolojik rolü çerçevesinde, anlam taşıyıcıları olarak medya metinlerinin ideolojik yapılanmasını inceler. Başka bir deyişle, burada üzerinde durulan nokta, toplumdaki egemen bakış açısının düşünce sistemine yardımcı olacak olan medyanın ideolojik etkisidir.⁴⁶

Kültürel çalışmalar, esas olarak, medya çalışmalarında, kültür kavramsallaştırmaları ile, bu kavramı merkez alan teoriler geliştirir. Kültürcü teorisyenlerden Raymond Williams, medyayı toplumsal gruplar içinde olan çıkar çatışmalarında kullanılan kültürel aktiviteler olarak görür.⁴⁷ Başka bir deyişle, medya (haber) metinleri, maddi tahakkümün sağlanmasında kullanılan manevi tahakküm araçlarından biridir. Bu noktada kültürcüler, Gramsci'nin bir mücadele alanı olarak gördüğü hegemonya kavramını kullanırlar. Kültürel çalışmaların en önemli kuramcılarında Stuart Hall'a göre, Gramsci hegemonyayı sınıf mücadelesi içinde sınıfların aktif rızalarını sağlamak için kullanılan kültürel bir liderlik aracı olarak görür. Hegemonya, böylece, yönetici sınıfın başat ideolojisini de içeren çok yönlü bir kavrama dönüşür. Rızanın sağlanması ancak o sınıfın düşünce sisteminin

⁴⁶ Tekinalp ve Uzun, **op. cit.**, s. 173; Tılıç, **op. cit.**, s. 43.

⁴⁷ Raymond Williams, **The Sociology of Culture**, New York, Schocken Books, 1982, s. 11.

de toplum tarafından içselleştirilmesiyle sağlanabilir. Bu bağlamda medyanın rolü değer kazanır. Çünkü, medya, hakim sınıfın çıkarlarına hizmet eden yorumların yeniden üretilmesine yaramakla birlikte aynı zamanda rızanın kazanıldığı ya da kaybedildiği bir mücadele alanı olarak da karşımıza çıkar.⁴⁸

Medyaya ideolojik bir araç olarak bakan kültürel çalışmalar, metni anlamlandırmak için söylem kavramından yararlanırlar. Söylem, ideolojinin konuşulan ve yazılan dil düzeyinde somutlaşmış halidir. İdeoloji, iktidarın belirli sözler üzerinde etkide bulunduğu ve kendisini onlar içinde gizil olarak kaydettiği durumları ifade eder. Böylece, ideoloji kavramı belirli bir söz ile bu sözün ortaya çıktığı koşullar arasındaki ilişkide, iktidarın çeşitli biçimlerinin yeniden üretilmesinde söylem ile açığa çıkar. Sonuç olarak, kültürel çalışmalar açısından söylem kavramı, ideoloji ile birlikte ele alındığında, medya metinlerinin toplumsal iktidarın kurulması ve yeniden üretilmesindeki rolünü sergilemekte çıkış noktası sağlamıştır.⁴⁹ Böylece, haber metinleri, liberal/çoğulcu yaklaşımın dediği gibi, toplumun bütün kesimlerini yansıtan, herkesin görüşüne yer veren, nesnel, çoğulcu ve demokratik bir şekilde toplum içinde konsensüs sağlayan medyanın, içeriği önemsenmeyen yazılı araçları olarak değil, birer söylem aracı olarak ele alınırlar.

Hall, egemen söylemlerin haber metni içinde yeniden kurulup üretildiğinin altını çizer. Van Dijk ise, haberin söylemini, toplum içinde varolan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görür. Başka bir deyişle, haberin söylemi, iktidarı elinde bulunduran kişi ve kurumların söylemleriyle yakından ilişkilidir⁵⁰. Haber

⁴⁸ Stuart Hall, "The Culture, Media and Ideological Effect", James Curran, Michael Gurewitch and Janet Woollacott (ed.), **Mass Communication and Society**, Hong Kong, The Open University Press, s. 333-335.

⁴⁹ Dursun, **op. cit.**, s. 46.

⁵⁰ Van Dijk'ten aktaran Ayşe İnal, **Haberi Okumak**, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1996, s. 97.

metni, bu noktada, “..bir yeniden yapımdır, mamuldur, inşa edilendir, siyasi temsildir, montajdır, bir sunuştur.”⁵¹

Bu bağlamda, İnal, haberin üretim sürecinin dört boyutu olduğunu belirtir. Buna göre; haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri ve gazetecilerin profesyonel ideolojileri (medyanın ticarileşmesi ve bununla birlikte medyadaki tekelleşme/yoğunlaşmanın etkileri) ile oluşur. Bu söylemde ayrıca metinlerin üretildiği somut tarihsel koşullar-üretim anı ve medyanın ekonomi-politik yapılanması da etkin olur.⁵² Tılıç’a göre de, haber üretim sürecinin üç boyutu vardır. Bunlar, örgüt-içi düzey (medyadaki sahiplik yapısının haberin içeriğini etkilemesi), örgütlerarası düzey (haber akışında önemli yerleri olan bürokrat ve devlet adamlarıyla, gazeteye mali akış sağlayan reklamverenlerin etkisi) ve hegemonik düzeydir (egemen sınıfın ideolojisinin toplum tarafından içselleştirilmesi yönünde oluşan etki).⁵³ Çaplı da, medyada neyin haber olacağını, nasıl yorumlanacağını ve anlatılacağını tamamen değer yargıları tarafından belirlendiğini söylemektedir. Haberler, kişisel önyargılar, çıkarlar ve siyasal tercihlerce yapılır. Bu da, gerçeklerin doğru bir biçimde aktarılmamasına ve çarpıtılmasına neden olur.⁵⁴ Therborn ise, bütün bu üretim sürecine “ideolojik seferberlik” adını verir. İdeolojik seferberlik, bir halk kitlesi için ortak bir gündem ortaya koymayı, yani bunalımın egemen yanı ya da yanlarını özetlemeyi; can alıcı hedefi, kötülüğün özünü belirtmeyi gerektirir. Bunu yapanların başında ise, gazeteciler ve makale yazarları gelir.⁵⁵ Sonuç olarak,

⁵¹ Talu, **op. cit.**, s. 32.

⁵² İnal, **op. cit.**, s. 95-96.

⁵³ Tılıç, **op. cit.**, s. 54-56.

⁵⁴ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 81.

⁵⁵ Göran Therborn, **İktidarın İdeolojisi, İdeolojinin İktidarı**, çev. İrfan Cüce, İstanbul, İletişim Yayınları, 1989, s. 98-100.

haberlerin içeriği, bütün bu koşullar çerçevesinde birer söylemsel inşa olarak şekillenir. Bu içeriğin açığa çıkarılmasında ise, söylem analizi tekniği kullanılmaktadır.

Söylem analizi, haber metnini bütünlüğü içinde, bağlamından koparmadan incelemeye yönelik bir tekniktir. Varolan iktidar ilişkilerinin ve toplumda yer alan önyargıların söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya yönelirken bu ilişkilerin eleştirilmesinden yola çıkar. Başka bir deyişle aslında ana sorunu haber (medya) metinleri değil, toplumsal ve siyasal yapılarıdır. Bu ilişkilerin metinler aracılığıyla ortaya çıkarılmasını amaçlar.⁵⁶

Kültürel çalışmalar yaklaşımından hareketle, medya metinlerinin egemen söylemler çerçevesinde, yaratılmış kimliksel karşıtlıkları yeniden ürettikleri ve kimliklerarası hegemonik mücadelede ideolojik bir alan oldukları söylenebilir. Bu noktada, kimliklerin söylem içerisinde ve her zaman ötekine bakılarak tarif ediliyor oluşu karşısında, medyanın söylem-sembol üretim gücü vardır ve bu gücü sayesinde, siyasal ve ekonomik olaylar ve mücadelelerde, iktidar/medya/ideoloji ilişkisi içinde, kamuoyunun gündemini belirler; toplumda varolan “öteki” imajlarını kullanır, yeniden üretir, dönüştürür veya kendisi yaratır.⁵⁷

Bütün bu anlatılan devlet-ideoloji-medya-“öteki” arasındaki ilişki ve bunların uluslararası ilişkilerdeki rolleri çerçevesinde, Türk-Yunan ilişkilerinin ideolojik boyutu bu araştırmada temel hareket noktası olacaktır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin dış politikasında Yunanistan'ı ötekileştirerek kendini tanımlaması nedeniyle, Türk basınında Yunanistan ile ilgili yer alan haber

⁵⁶ İnal, **op. cit.**, s. 96.

⁵⁷ Sevda Alankuş Kural, “Türkiye’de Medya, Hegemonya ve Ötekinin Temsili”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 67, Güz 1995, s. 91-92.

metinleri belli bir tarihsel, toplumsal ve siyasi ideoloji çerçevesinde, birer gerçek bilgi olarak değil de, söylem düzeyinde yaratılmış birer ideolojik metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, basın, Türk halkının gözünde, toplumdaki ve dış politikadaki Yunanistan algılamalarını sürekli yeniden üreterek veya yayarak bir Yunanistan imajı yaratmıştır ve bu imajın doruk noktalarından birini de Kardak Krizi oluşturmaktadır. Ancak, Türkiye, 1990'ların sonlarında AB, ABD ve bölgesel politikalarının değişmesine paralel olarak, Yunanistan'la ilişkilerinde de yeni bir sürece girmiştir ve Yunanistan politikasını değiştirmeye başlamıştır. Bu değişimin kamuoyunca destek görmesi için Türk basını, daha önce sürekli olarak kullandığı Yunanistan'la ilgili varolan önyargıları 17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara Depremi'nden sonra gelen Yunanistan'ın insani yardımlarından sonra tersyüz etmiştir. Bu tarihten sonra basında yer alan Yunanistan haberleri yeni bir söylem ve imaj içermektedir.

Böylece, bu araştırmanın kapsamı içinde yer alan Türk basınında Yunanistan imajının yeni söylemi, hem Türkiye'nin Yunanistan politikasından etkilenmiş, hem de Türk dış politikasının uygulamalarında kamuoyu oluşturma ve harekete geçirme potansiyelini kullanarak bu politikayı etkilemiştir. Türk basınında gerçekleşen bu imajın değişimi ve değişimin nedenleri irdelenmeye çalışılırken asıl amaç, Türk medyasının Türk dış politikası ile oluşan bu karşılıklı ilişkisini haber metinlerinin söylem analizi incelemesiyle açığa çıkararak, basının dış politikadaki ve uluslararası ilişkilerdeki rolünün ne denli önemli olduğunu göstermeye çalışmaktır.

Bu araştırma, "tarafsız, nesnel, bağımsız ve gerçek" haber yaptığını iddia eden ve dış politika haberlerinde "vatandaşlık görevini, ulusunun çıkarı için

haberciliği ile yerine getirdiğini” söyleyen Türk basınının, daha önce varolan Türkiye’deki Yunanistan ve Yunan imajını, Türkiye’nin Yunanistan politikasının kamuoyundaki kabulünü sağlamak için özellikle Kıbrıs sorunundan itibaren sürekli yeniden inşa ederek Yunanistan’ı ötekileştirdiği, ancak 1990’larda Soğuk Savaş sonrası ortamda Türk-Yunan ilişkilerinin AB, ABD ve bölgesel politikalar ışığında yeniden biçimlenmesiyle, iki ülkenin yaşadığı depremlerden sonra bu “öteki”liği tersine çevirerek yeni bir Yunanistan imajı oluşturduğu tezine dayanmaktadır.

E) Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın öne sürdüğu tezin ön kabullerine ve temel varsayımlarına paralel olarak Türk basınından belli zaman dilimleriyle, siyasi eğilimlerindeki farklılık ve kamuoyunu etkileme gücünü niceliksel olarak daha fazla kılan tirajları nedeniyle belli gazeteler örneklem olarak seçilmiştir. Buna göre, Türk basınındaki Yunanistan imajının değişimini göstermek amacıyla günlük basından Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazeteleri araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Hürriyet ve Milliyet gazeteleri tirajları yüksek popüler gazeteler olduğu; Cumhuriyet gazetesi ve Türkiye gazetesi ise kendilerini diğer popüler gazetelere göre sırasıyla daha sol (ulusal) ve sağ (muhafazakar) eğilimli olarak tanımladıkları için ele alınmıştır. Böylece, basındaki Yunanistan imajının farklı eğilimli gazetelerde ne oranda yer aldığı veya ne derecede değişime uğradığı ve gazetelerin siyasi tercihlerinin bu imajı ve değişimi nasıl etkilediği de gösterilmek istenmektedir.

İncelenen dönemler ise imajın değişiminin karşılaştırmalı analizinin yapılabilmesi için iki döneme ayrılmıştır. Bu dönemlerden ilki Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan Kardak Krizi'nin basında ortaya çıkışı ile basının gündeminden düşmesi arasındaki dönem olan 27 Ocak-10 Şubat 1996 tarihleri olarak belirlenmiştir. Kardak Krizi'nin seçilme nedenleri, uluslararası ilişkilerde "biz/öteki" karşıtlığını daha da belirginleştiren kriz dönemlerinden biri olması, iki ülkenin çatışmaya doğru gittiği yoğun bir dönemi göstermesi ile birlikte Türk basınındaki genel Yunanistan algılamalarının birçok özelliğini içinde barındırmasıdır. İncelenecek olan ikinci dönem ise, basındaki Yunanistan imajının kırılma noktası olan 17 Ağustos Marmara Depremi sonrasında başlatılmıştır. 18 Ağustos 1999'dan itibaren çözülemeye tabi tutulan dönem, imajın değişimindeki AB unsurunun etkisinin Türkiye açısından en önemli aşaması olan 10 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nin basındaki yansımaları ile 12 Aralık 1999 tarihinde sona erdirilmiştir. Bu iki dönemin ele alınmasındaki diğer nedenler ise, bu dönemlerde yaşanan olaylarda Türk basınının da aktörlerden biri olması, katı bir ulusal söylem inşası ile Türk-Yunan ilişkilerindeki "biz/öteki" karşıtlığını keskinleştirmesi (Kardak Krizi), gerek Kardak Krizi'nin gerekse Marmara Depremi sonrasındaki Yunanistan yardımlarının Türk basını tarafından gündeme yerleştirilmesi, uzun süre gündemde tutulması ve en önemlisi haber metinlerinde birbirinden tamamen farklı Yunanistan algılarının yer almasıdır. Seçilen bu örneklerle yoluyla Türk basınındaki Yunanistan imajının Türk-Yunan ilişkilerinden, bu ilişkileri etkileyen uluslararası koşullardan ve devlet-sistem-medya bağlantısından etkilendiği (bu ilişki ve bağlantıların aynı zamanda ideolojik araçlarından biri olduğu) ve imajın bu

dönemler itibariyle söylemsel olarak nasıl bir değişim geçirdiği gösterilmek istenmiştir.

27 Ocak-10 Şubat 1996 tarihleri ile 18 Ağustos-12 Aralık 1999 tarihlerinde Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde yer alan Yunanistan'ın (Yunanlılar) içinde yer aldığı haberlerle (Kıbrıs, AB, ABD vs.) Yunanistan ve Yunan imajının oluşumunda Türk basını tarafından kullanılan Türkiye'deki Rumlar ve Fener Rum Patrikhanesi ile ilgili haberler inceleme kapsamına alınacaktır. İncelenen haberlerde herhangi bir ayrıma gidilmeyecek, siyaset, ekonomi, kültür-sanat, spor haberlerinin hepsinden faydalanılacak; haberin içinde yer alan fotoğraflar, karikatürler ile röportajlar, araştırma dizileri de çözümlenmeye tabi tutulacaktır. Köşe yazıları tek tek incelenmemekle birlikte⁵⁸ yazarların konu ile ilgili genel kanıları veya istisnai düşünceleri temel inceleme birimi olan haber metinlerinden ayrı olarak ele alınacaktır.

Araştırma kapsamında yer alan haberlerin gazetelerde yer alma oranı ve gazetenin hangi sayfalarında olduğu da incelenecek unsurlar arasındadır. Özellikle Yunanistan imajını ilgilendiren haberlerin sür manşet ya da manşete hangi sıklıkta çıktığı gazetelerin gündem yaratma çabalarında önemli bir yer teşkil eder ve imajın kamuoyu üzerindeki etkisini büyütür ve devamlılığını sağlar. Burada haberlerin (olumlu, olumsuz, imaj içermeyen şekilde kategorilere ayrılarak) yayınlanma oranı ve manşete çıkma sıklığı iki dönemin istatistiki karşılaştırmasının yapıldığı ekler bölümünde haber metinlerinin çözümlenmesinden ayrı olarak ele alınacaktır.

⁵⁸ Köşe yazıları, yazarlarının kişisel görüşlerini yansıtır ve bu nedenle açık bir şekilde öznel ve taraflıdır. Bu araştırmanın amacı ise, basında örtük olarak var olan ve kanıksanmış yargıların üretimini ya da bu yargıların oluşum koşullarının değişimi ile birlikte nasıl farklılaştığını ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle, burada temel olarak incelenecek olan metinler haber metinleridir.

Bu araştırma, Türk basınındaki Yunanistan haberlerinin içerik olarak gerçek ve tarafsız bir dil içermediği; aksine uluslararası koşullar, iki ülke arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin iç ve dış politika uygulamaları ile toplumda var olan tarihi algılamalardan etkilenmiş ideolojik söylemler içeren metinler olarak kurgulandığı ön kabulüyle yapılmaktadır. Bu nedenle araştırmada, haberlerin yaratılmış imajların sözel ve görsel (fotoğraflar, karikatürler, simgesel göstergeler) dillerini yeniden ürettiğini göstermek için uygulanan yöntem, metinlerin ideolojik birer etkinlik olarak ele alındığı söylem çözümlemesidir.

Yazılı basında söylem çözümlemesi, öncelikle metinlerin tamamı ile parçalarının incelenen konu ile ilgili anlamsal ilişkisini bütünlüklü olarak ele almayı amaçlar. Başka bir deyişle haberde kullanılan sözcükler veya cümleler tek tek incelenirken, aynı zamanda bunların metnin bütününe içerdiği anlatımdaki konumu ve metinde yaratılan söylemsel inşayla ilişkisi de inceleme kapsamındadır. Bu durum, Van Dijk'in söylem çözümleme modelinde görülür. Bu modele göre, metinler makro ve mikro yapılarına ayrılırlar. Makro yapılar, haber başlıkları, alt başlıklar, haber spotları, haber girişleri, haberde hangi temaların birbirlerini izlediğinin ortaya çıkarılmasını amaçlayan tematik yapı ve bu temaların şematik yapılarından oluşur. Mikro yapılar ise, haberde yer alan sözcüksel seçimler, kullanılan cümlelerin yapıları ve bu cümlelerin birbirleriyle ilişkilerinden oluşan haberin söylemini kapsar.⁵⁹

Makro ve mikro yapıların incelenmesi yoluyla metinlerin çözümlenmesinde ise belli başlı kategoriler vardır. Daha çok sözcük ve cümle yapılarından ortaya

⁵⁹ Teun A. Van Dijk, "Opinions and Ideologies in the Press", Allan Bell and Peter Garrett (ed.), **Media Discourse**, Oxford, Blackwell Publishers, 1998, s.31-45.

çıkarılan bu kategoriler anlamsal vurgular, imalar, eğretilmeler ve düzdeğişmecelerdir. Ayrıca, söylem ya da metin sadece sözel olarak algılanmadığı gibi, haberi tamamlayan görsel malzemelerin incelenmemesi de söylem analizini eksik bırakacaktır. Görselin ürettiği anlamlar ve sembollerin ideolojik inşası, haber metninin oluşturduğu veya yeniden ürettiği söylemsel dili tamamlayan, hatta salt kendi başına bir ideolojik dil olabilen önemli bir unsurdur.⁶⁰

Türkiye'deki Yunanistan imajının Türk basınındaki temsili iki dönem ele alınıp karşılaştırmalı söylem analiz tekniğiyle incelenirken, metnin makro ve mikro yapıları arasındaki ilişki dikkate alınarak basındaki Yunanistan (Yunan) algılamalarının sınıflandırması yapılacaktır. Bu sınıflandırma yapılırken, haber başlıkları, spotlar, haber girişleri, haberden alıntılar, sözcük seçimleri ve cümle yapılarından faydalanılacak; Kardak Krizi'nin ve incelenen ikinci dönemin içerdiği temalar ise, yeniden üretilen veya yaratılan imajların metnin bütünü içindeki değerlendirilmesinin yapılabilmesi için haberlerin tematik yapıları bölümünde yer alacaktır. Tematik yapılar ve basındaki Yunanistan ve Yunan temsillerinin kategorizasyonu dışında fotoğrafların ve karikatürlerin ideolojik inşası, imaj yaratımında eğretilmeler ve düzdeğişmeceler ile istisnai haberler ve çelişkiler bölümlerinde de haberlerde kullanılan bütün unsurların açık veya örtük olarak varolan imajı ne kadar desteklediği incelenecektir.

Bu imaj araştırmasında, bir ulus devlet olarak soyutlanmış Yunanistan ile bu devletin bireyleri olarak varolan Yunanlıların imajlarının her ikisi de sınıflandırma kapsamına alınacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'de Yunanistan ile

⁶⁰ Dursun, **op. cit.**, s. 152.

özdeşleştirilen Rum azınlık ve Patrikhane'ye de özellikle ele alınan ikinci dönemde –birinci dönemde bu unsurlarla ilgili haber bulunmamaktadır- bu sınıflandırmada yer verilecektir.

Araştırma kapsamında öncelikle, 1990'larda iki ülkenin dış politikaları, birbirleriyle ilişkileri, bu ilişkiyi etkileyen unsurlar ve bu unsurlar ile Türk basınının ilişkilerinden söz edilerek 1999 yılında Yunanistan (Yunan) imajındaki değişimin nedenleri incelenecek, daha sonra Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde, Kardak Krizi (26 Ocak 1996-10 Şubat 1996) ve Marmara Depremi-AB Helsinki Zirvesi sonrası dönemde (18 Ağustos-12 Aralık 1999) yer alan konu ile ilgili haber metinlerine karşılaştırmalı söylem analizi tekniği uygulanarak Türk basınındaki Yunanistan imajının nasıl bir dönüşüm geçirdiği gösterilmeye çalışılacaktır.

II- SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE TÜRK BASININDA YUNANİSTAN İMAJININ DÖNÜŞÜMÜ

A) Yeni Dünya Düzeninde Türkiye ve Yunanistan

Türkiye ve Yunanistan'ın 1990'lı yıllarda dış politikalarında ve karşılıklı ilişkilerinde geçirdikleri değişimi ve özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren, meyvelerini Ağustos 1999'da -iki ülkenin medyasının da yardımıyla- toplamaya başladıkları yakınlaşma çabalarını anlayabilmek için dönemin koşullarına bakmak gerekir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan SSCB ve ABD merkezli iki kutuplu sistem ya da diğer adıyla Soğuk Savaş dönemi, SSCB'nin 1991 yılında dağılmasıyla yerini yeni bir dünya düzenine bıraktı. 1980'lerin başında kendini gösteren ve mal ile sermayenin serbest dolaşımı temelinde biçimlenen, uluslararası şirketlerin egemenliğinde gelişen küreselleşme bu düzenin ekonomik temelini oluştururken, bölgesel ittifakların, ulusüstü kurumların (AB), uluslararası örgütlerin (DTÖ-GATT, IMF vb) ulus devletlerin yanında etkin aktörler olmaya başlaması ve ABD hegemonyası altında “demokrasi ve insan hakları” söylemiyle uygulanmaya başlanan uluslararası politikalar Yeni Dünya Düzeni'nin siyasi ayağı oldu.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bu dönemin gerektirdiği koşullar ve yapılar da değişim geçirmek zorunda kaldı. Liderliğini ABD'nin yaptığı Batı Bloku'nun askeri savunma örgütü NATO yeniden yapılanma sürecine girerek yetkileri dışında “insani müdahale” olarak nitelendirdiği askeri müdahalelerde bulunurken, Avrupa devletleri, temelinde ekonomik bir yapısı olan Avrupa Topluluğu'nu 1993

Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği adı altında ekonomik ve siyasi entegrasyonu içeren ulusüstü bir kuruma dönüştürdüler.

Ancak asıl önemli gelişmeler, dağılan SSCB'nin ve Doğu Bloku ülkelerinin yer aldığı topraklarda yaşandı. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla Doğu ve Batı Almanya birleşerek AB içinde daha güçlü bir aktör olarak yer almaya başladı. Orta ve Doğu Avrupa'da yer alan birçok eski Doğu Bloku ülkesi ile Kafkaslar'da ve Orta Asya'da kurulan yeni devletler, ABD ve AB ile yakın ilişkiler kurma yolunu seçerken, bu topraklarda baş gösteren milliyetçilik ve devlet içi etnik çatışmalar (Yugoslavya'nın parçalanışı, Çeçen-Rus çatışması vb.) bu üç bölgenin daha da istikrarsızlaşmasına yol açtı. Bölgelerde bulunan enerji yatakları ve bu enerjilerin geçiş hatları ABD, AB, Rusya ve etkin bir aktör olmaya başlayan Çin'in dikkatini Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'ya çekti ve bölgeler, bu devletlerin nüfuz mücadelelerinin önemli alanlarından oldular.⁶¹

Değişen dengeler ve yeni uluslararası politikalar, birçok ülkenin, özellikle de güçlü aktörlerin egemenlik mücadelesi verdiği Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu'ya yakın ve komşu devletlerin dış politikalarını yeniden gözden geçirmelerine neden oldu. Türkiye ve Yunanistan da bu devletlerden ikisiydi ve 90'lı yılların başında bir yandan yeni düzene uyum sağlamaya çalışırken, diğer taraftan aralarındaki sorunların çözümü için izleyecekleri yolları da bu yeni koşullara göre değiştirmeye başladılar.

Bu bağlamda, yeni dünya düzenine uyum çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan arasında başlayan diyalog süreci, iki ülkede de 90'lı yıllar boyunca olgunlaşan bazı

⁶¹ Vassilis K. Fouskas, **Balkanlar Ortadoğu Kafkasya: Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları**, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul, Aykırı Yayınları, s. 28-42.

iç ve dış dinamiklerin sonucu olarak gerçekleşti. Bu iç dinamiklerin başında yeni düzenin ekonomik temelini oluşturan piyasa ekonomisine eklenme çabaları gelmekteydi. Türkiye’de 1980’lerin başında Turgut Özal’ın iktidara gelmesiyle başlayan ekonomide liberalleşme ve özelleştirme girişimleri iş çevreleriyle devleti daha da yakınlaştırırken, ülkenin iç ve dış politika uygulamalarında iş adamları söz sahibi olmaya ve birer iktidar ortağı gibi davranmaya başladılar. Bu değişim 90’lı yıllarda uluslararası koşulların da uygun olmasıyla daha da hızlandı ve uluslararası şirketlerle bu şirketlerin bağlantıda olduğu Türkiye’deki holding kuruluşları iktidar üzerindeki en büyük baskı gruplarından biri olmaya başladılar.⁶² Yunanistan’da ise bu süreç, 1980’lerde PASOK hükümetinin popülist ekonomi politikaları nedeniyle ve ancak 1990 yılında Mitçotakis’in iktidara gelmesiyle gecikmeli olarak işlemeye başladı. Üyesi olduğu AT’nin ekonomik yaptırımlarının da etkisiyle sosyal politikaların terkedilmeye başlanması ve ekonominin modernizasyonu (liberalleşme ve özelleştirme) için çaba sarfedilmesi Yunanistan’da da Türkiye’ye benzer bir yapının oluşmasına neden oldu. Yunan iş çevreleri iktidar politikalarını etkiledikleri gibi dış politikada da Yunanistan’ın uygulamalarını eleştirmeye başladılar. Bu eleştiriler, gerek Türkiye’de gerekse Yunanistan’da uygulanan karşılıklı devlet politikalarının artık değişmesi yönündeydi. Geleneksel ulusalcı politikaların iki ülkeye de yarar sağlamadığını düşünen iş çevreleri, küreselleşmeye uygun bir şekilde iki ülke arasında ekonomik ve teknik işbirliğinin geliştirilmesini ve AB’ye

⁶² Bu baskı gruplarından ilk akla gelen TÜSİAD’dır. TÜSİAD’ın belli dönemlerde yayınladığı siyasi raporlar ve yaptığı eleştiriler, tartışmalara neden olmakla birlikte iktidarlar tarafından dikkatle izlenmektedir. Ayrıca Özal’la birlikte başlayan dış gezilere iş adamlarıyla birlikte gidilmesi bugüne kadar gelmiş bir uygulamadır ve Türk dış politikasını belli oranlarda etkilemektedir.

ekonomik ve siyasi entegrasyonun (piyasa ekonomisi ve demokrasi) tam olarak gerçekleştirilmesini istiyorlardı.⁶³

İki ülkedeki bu ekonomik yeniden yapılanma bir dış dinamik olan AB unsurunun gerek Türkiye gerekse Yunanistan için 90'lı yıllarda önemini arttırmasıyla da paralellik göstermekteydi. Yine Özal döneminde liberal ekonomiye geçişte kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle 1987 yılında AT'a tam üyelik için yapılan başvuru ile AT (AB), 90'lı yılların yeni güvenlik politikaları ve geleneksel Türk dış politikası (batılılaşma) ekseninde Türkiye'nin en önemli dış politika hedefi oldu. Yunanistan için ise durum biraz daha farklıydı. 1981 yılından beri AT (AB) üyesiydi, ancak bu örgütün merkezinde mi yoksa periferisin de mi kalacağı önemli bir sorun olmaya başlamıştı. Çünkü hem AT'ın istediği ekonomik gelişmeyi gösterememişti hem de 1990'ların başında Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezindeki Ortodoksluğu Batı medeniyetinden saymama görüşü nedeniyle dışlanma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.⁶⁴ Bu nedenle AB'nin ve yeni dünya düzeninin hegemon gücü ABD'nin Türk-Yunan ilişkilerinde görmek istediği diyalog ve sorunların çözümü önerisi iki ülke tarafından da dikkate alınmak zorundaydı. Böylelikle, hem Türkiye, hem de Yunanistan, ulusal çıkarlarını yeniden tanımlama yoluna giderek, birbirlerini "düşman" olarak görme politikasından vazgeçmek gerektiğini görmüş oldular.

Türk ve Yunan iş çevrelerinin küreselleşme yönündeki istekleri ve AB-ABD'nin iki ülke arasında yumuşama dönemine girilmesi yönündeki talepleri aynı zamanda

⁶³ Dimitris Keridis and Dimitrios Triantaphyllou, "Greek-Turkish Relations in the Era of European Integration and Globalization", Dimitris Keridis and Dimitrios Triantaphyllou (ed.), **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, Dulles, Brassey's, 2001, s. xvi-xix.

⁶⁴ Melek Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış Politikasının Yeniden Biçimleniş Süreci", Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel (der.), **Türkiye'nin Komşuları**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 22-23.

ulusal politikaları da eleştirdiği için iki ülkedeki milliyetçiliğin de hız kesmesi gerekiyordu. Özellikle karşılıklı olarak yıllardır devlet ve medya eliyle kışkırtılan Türk-Yunan milliyetçiliği (şovenizmi), Türk-Yunan siyasi kurumları ve kamuoyunda oldukça etkiliydi ve bu etkinin azaltılması hem 1990'lar boyunca iki ülkede yaşanan olaylar (Yunanistan'da Makedonya, Arnavutluk ve göçmen sorunları; Türkiye'de PKK, irtica ve komşu devletlerle kötü ilişkiler) hem de milliyetçiliğin iç politika malzemesi olarak kullanılması nedeniyle oldukça zordu ve iki ülkede politik değişimi savunan çevreler tarafından gerçekleşmesi için çokça çaba sarfedilmesini gerektiriyordu.⁶⁵ Siyasi alanda zamanla azalmak zorunda kalan milliyetçiliğin (Türkiye'de Yunanistan'a, Yunanistan'da Türkiye'ye) kamuoyunda da azalmasını sağlamak içinse iki ülkenin medyasının devreye girmesi gerekiyordu.

Türk ve Yunan medyaları, daha sonra da belirtileceği gibi, küreselleşmenin en çok etkilediği ve geliştirdiği alan olan iletişim sektörünün ülkelerinde en önde gelen kurumlarıydı ve medyaların sahiplik yapılarının değişmesiyle (küçük aile işletmeleri yerine büyük ticari holdinglerin ve iş adamlarının kurumların başına geçmesi)⁶⁶ ve devlet-sermaye-ideoloji bağlantısı içinde, Türk-Yunan ilişkilerinin iyileştirilmesi ile ilgili olarak kamuoyunu razı etme konusundaki işlevi çok önemliydi. Daha önce de belirtildiği gibi, iki ülkenin kamuoylarını iktidarlarla birlikte karşılıklı olarak kışkırtan ve milliyetçi bir söylemle hareket eden Türk ve Yunan medyaları 1990'lı yılların sonunda diyalog sürecini kamuoyu nezdinde tamamlayan unsurlar oldular.

⁶⁵ Hasan Saim Vural, **Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 45-51. Vural, Yunanistan'da şovenist partilerin oy oranları çok az olsa da şovenizmin siyasi kültür tarafından içselleştirilmiş olduğunu söylüyor. Aynı durumun Türkiye için de geçerli olduğu söylenebilir. Sağ radikal parti olarak bilinen MHP'nin tabanı %8 gibi görülse de özellikle ulusal konularda hemen hemen bütün siyasi partilerde sağ radikal politikalar görmek mümkündür.

⁶⁶ Yunanistan'daki medya yapısının değişimi için bkz. Doğan Tılıç, **Utaniyorum Ama Gazeteciyim: Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 65-93.

A.1. 1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın Dış Politikası

Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı Bloku'nda yer alan, 1952'de NATO ve 1981'de AT üyesi olan Yunanistan'ın, 1990'lı yıllara geldiğinde, dış politikasının ana hatları hemen hemen belliydi. Bu politikanın temellerini oluşturan ise 1974 yılında, 1967'den beri iktidarda olan ve ABD güdümlü bir dış politika izleyen Albaylar Cuntası'nın devrilmesi sonucu iktidara gelen Costas Karamanlis'ti.

Karamanlis, Kıbrıs olaylarının da etkisiyle ABD ve NATO'ya olan güvenin Yunan halkında azalmasıyla birlikte rotasını Avrupa'ya çevirdi. Ülke içinde demokrasiyi güçlendiren ve muhalefete de söz hakkı tanıyarak ılımlı bir tavır sergileyen Karamanlis, öncelikle Avrupa Topluluğu'na tam üyelik sürecini hızlandırmayı amaçladı. Doğu Bloku'ndaki Balkan ülkeleriyle bozuk olan ilişkileri düzeltmeye çalışarak hem Kıbrıs konusunda destek aradı, hem de Avrupa ile, Cunta döneminde yaşanan gerginlikleri yok ederek, ilişkileri yoğunlaştırdı. Karamanlis böylelikle ABD'ye olan bağımlılığı AT ile dengeleyerek Yunan dış politikasını daha bağımsız yapmaya çalıştı. Ancak, her ne kadar 1974 yılında ABD'nin Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı askeri müdahaleye göz yummasına tepki olarak NATO'nun askeri kanadından çekilse de ABD ile ilişkileri de hiçbir zaman koparmadı. En çok uyuşmazlık Türkiye ile yaşanırken (Kıbrıs sorunu, 1970'lerde başlayan Ege sorunları), Karamanlis, diyalog yolunu hep açık tuttu ve Türk-Yunan ilişkilerinde 1980'lerdeki gibi kopma noktasına gelen durumlar yaşanmadı.⁶⁷

⁶⁷ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, çev. Dilek Şendil, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s. 207-222.

1981 yılında özellikle tam bir Türk karşıtlığı içeren popülist milliyetçi söylemleri ve AT ile ABD karşıtı politik demeçleriyle iktidara gelen PASOK ve lideri Andreas Papandreu da iktidara geldiğinde dış politikada büyük değişiklikler yapmadı ve geleneksel politikalar aynen korundu. Üçüncü Dünya ülkeleriyle ve Ortadoğu ile olan ilişkilerinde her ne kadar ABD ve Avrupa ülkelerinin politikaları ile zaman zaman sürtüşse ve bu devletlerle olan ilişkilerini zora soksa da dış politikada Karamanlis'in çizgisinden radikal bir sapma olmadı. Balkan ülkeleriyle ve SSCB ile de ilişkilerinin iyi olmasına özen gösteren PASOK Hükümeti'nin arasının neredeyse tek bozuk olduğu ülke 1970'lerdeki gibi Türkiye'ydi. 1980'lerde daha da kötüleşen ve yeni yeni sorunlarla kopma noktasına gelen ilişkiler (adaların silahlandırılması, kıta sahanlığı konusunda yaşanan gerilimler, karasularının 12 mile çıkarılması isteği, azınlık sorunları, FIR Hattı) bir iki diyalog çabasının sonuç vermemesi üzerine yerinde saydı.⁶⁸

Yunanistan 1990'lı yıllara geldiğinde denebilir ki, bütün askeri stratejilerini ve savunma planları ile harcamalarını 1974'ten beri "Doğu'dan Gelen Tehlike" söylemiyle Türkiye'ye karşı yapmaktaydı. İç ve dış politikası Türkiye ile ilişkilerine önemli oranda bağlı şekilde biçimlenen Yunanistan, 1990'dan itibaren diğer komşu ülkelerin yaşadığı parçalanma ve değişimden ve bunun getirdiği sorunlardan dolayı dikkatini Doğu Avrupa'ya yoğunlaştırmak zorunda kaldı.⁶⁹

İlk sorunlar, Arnavutluk'un "Kuzey Epir" bölgesindeki Yunan azınlık ve Yunanistan'daki Arnavutlar nedeniyle iki ülke ilişkilerinin gerginleşmesi sonucu ortaya çıktı. Arnavutluk'taki Yunanlılar, 1991 yılı başlarında Yunanistan'a akın

⁶⁸ **Ibid.**, s. 222-250.

⁶⁹ Alexis Heraclides, **Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 165.

etmeye başlayınca, Yunanistan bundan Arnavutluk'un Yunan azınlığa gitmeleri için baskı yaptığı sonucunu çıkardı. Bunun üzerine, bir de Yunanistan'da ucuz iş gücünü oluşturan Arnavutlar'ın Yunanistan'a kaçak olarak girmesi ikili ilişkileri iyice çıkmaza soktu. Sadece Arnavutluk'tan değil, diğer Doğu Avrupa ülkelerinden de göç akınına uğrayan Yunanistan'da buna paralel olarak milliyetçi söylemler artmaya başladı.⁷⁰

Yunanistan'ın uluslararası arenada prestij kaybına uğramasına ve ABD, NATO ve AB ile ilişkilerinin zedelenmesine yol açan iki önemli gelişme ise, Yugoslavya'nın parçalanması ile birlikte kendini gösterdi (1991-1995). Yugoslavya'daki iç savaş sırasında Yunanistan, uluslararası kamuoyu ve en önemlisi ABD ve AB tarafından desteklenen Boşnaklar ve Hırvatlar yerine aralarında tarihsel bağlar bulunan Sırları destekleyince, NATO ve ABD ile sürtüşmeler yaşandı. Ancak, asıl sorun dağılmadan sonra ortaya çıktı. Yugoslavya'nın parçalanmasıyla ortaya çıkan beş devletten biri olan ve 18 Eylül 1991 yılında "Makedonya Cumhuriyeti" olarak bağımsızlığını ilan eden Makedonya'nın tanınmasına karşı çıkan Yunanistan, Makedonya ismi ve bayrağının Yunanistan topraklarına karşı irredantist bir hareketin simgeleri olduğunu ve Makedonya'nın Yunanistan'ın Helen geçmişine ortak çıktığını ileri sürdü. Bütün bu iddialar, Bosna Savaşı'nda Sırlara verilen destekle birleşince AT içinde Yunanistan'a sert tepkiler gelmeye başladı. Makedonya, Yunanistan'ın itirazları sonucu, BM'ye ancak 1993'te "Eski Yugoslav

⁷⁰ Clogg, **op. cit.**, s. 262; Melek Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan İlişkilerinde Değişim", Mustafa Aydın-Çağrı Erhan (der.), **Beş Deniz Havzasında Türkiye**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006, s. 259.

Makedon Cumhuriyeti” adı altında üye olabildi ve ikili ilişkilerin düzelmeye başlaması ise, 1995 yılında gerçekleşebildi.⁷¹

Balkanlardaki komşularla yaşanan bu olumsuz gelişmeler, 1990-1993 yılları arasında iktidarda olan Mitçotakis Hükümeti’ni zor durumda bıraktı. İç politikada Papandreu döneminin popülist politikaları nedeniyle AT’ın fonlarının verimli kullanılamaması sonucu darboğaza giren ekonomiyi kemer sıkma politikaları ile düzeltmeye çalışan Mitçotakis, dış politikada Türkiye ile diyalog ve Balkanlar’da barış ve istikrar arayışındayken, muhalefetin ve kamuoyunun milliyetçi baskıları yüzünden etkin bir dış politika sergileyemedi. 1993 yılında tekrar Papandreu önderliğinde iktidara gelen PASOK ise, komşularına ve özellikle Türkiye’ye karşı politikalarını sertleştirdi. Makedonya’nın 1994 yılında bazı Avrupa ülkeleri ve ABD tarafından tanınmasından sonra Yunanistan, Makedonya’ya ambargo uygulayacağını açıkladı; Bosna’daki iç savaşta Sırlara olan desteğini arttırdı ve Türkiye’ye yapılacak AB yardımlarını engelledi. Bütün bu uygulamalar, AB içinde tepki uyandırdı ve Yunanistan’a karşı diplomatik hamleler gerçekleştirildi. ABD ve Rusya da Makedonya konusunda Yunanistan’ı uyardı. Türkiye’nin gerek Bosna konusunda gerekse Makedonya konusundaki ılımlı ve uzlaşmacı tavrı ise, Yunanistan’ın daha da tepki görmesine neden oluyordu. Makedon Parlamentosu 5 Ekim 1995’te bayrağını değiştirme kararı alınca, Yunanistan 14 Ekim 1995 tarihinde Makedonya’ya karşı uyguladığı ambargoyu kaldırdı.⁷²

Dış politikada yaşanan bütün bu gelişmeler, Yunanistan’da da artık tepki görmeye başlamıştı. Özellikle, komünizm sonrası Balkanlar’la ekonomik ve ticari

⁷¹ İrfan Kaya Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003, s. 131.

⁷² Fırat, “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış...” s. 25, s. 41-51.

ilişkileri geliştirmek ve bu ülkelerin küresel ekonomiye uyum süreçlerinde onlara destek olmak gerektiğini düşünen Yunan iş çevreleri, hükümetin popülist milliyetçi politikalarını eleştirmeye başladı.⁷³ Ayrıca, Yunanistan, Maastricht Anlaşması'nda Avrupa Para Birliği'ne geçişten önceki son aşama olarak 1994-1999 dönemi için öngörülen İkinci Uyum Planı çerçevesindeki yükümlülüklerini gerçekleştirmekte büyük zorluklar çekiyordu. Bunun en önemli nedeni savunmaya yapılan harcamalar yüzünden kamu açıklarının bir türlü kapatılamamasıydı. Özellikle 1980'lerde Türkiye'ye karşı silahlanmanın çok artması Yunanistan'a ekonomik zorluklar yaşıyordu. Eğer Yunanistan, Avrupa'nın mali ve ekonomik entegrasyonunun dışında kalırsa, AB içindeki yeri ancak periferi olabilecekti.⁷⁴

Yunanistan'daki liberaller ve ılımlı siyasetçiler, siyaset ve ekonomi açısından Yunanistan'ın Batı'nın gelişmiş ülkeleri arasında yer alması gerektiğinin ve Yunan dış politika stratejisinin AB ile her anlamda bütünleşmek olduğunun önemine değinerek, Yunanistan'ın komşularıyla ve buna paralel olarak ABD ve AB ile ilişkilerindeki gereksiz sürtüşmelerin ülkeye zarar verdiğini belirtiyorlardı. Bu dış politika anlayışına göre, Yunanistan ABD ve AB'deki "şımarık çocuk" imajını düzeltmeli, Makedonya ve Arnavutluk'la sorunlarını çözmeli, Balkan ülkeleriyle ekonomik ilişkiler geliştirmeli, AB, bölgesel örgütler ve ABD ile uluslararası politika uygulamalarında uyum içinde olmalı, Türkiye ile karşılıklı görüşmeleri başlatmalıydı. AB içinde yer alacak demokratik bir Türkiye'nin Yunanistan için daha faydalı olacağını söyleyerek, Türkiye'nin AB üyeliğine destek verilmesini,

⁷³ Dimitris Keridis, "Domestic Developments and Foreign Policy", Dimitris Keridis and Dimitrios Triantaphyllou (ed.), **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, Dulles, Brassey's, 2001, s. 14.

⁷⁴ Çağrı Erhan, "Türk-Yunan İlişkilerinde Yumuşama Olabilir mi?", **Ankara Üniversitesi SBF Tartışma Metinleri No: 2**, Ankara, Ocak 1997, s. 9-11.

Türkiye ile ekonomik- teknik işbirliğine gidilmesini ve en önemlisi karşılıklı ve dengeli olarak ülkelerin birbirleriyle ilgili önyargılarını azaltmasını öneriyorlardı.⁷⁵

Böylece, 1990-1996 yılları arasında Yunan dış politikası, AB'ye ekonomik ve siyasi entegrasyonunu tamamlayarak Batı ülkeleriyle aynı kulvarda yer alma isteği ile eski milliyetçi söylemlerin arasında sıkışıp kaldı. İç politikada ekonomi ve siyasetin sürtüşmesine neden olan bu durum, Ocak 1996'da PASOK'un liderliğine Costas Simitis'in gelmesiyle ılımlılar lehine değişti. PASOK içindeki popülist söylemleri iktidar olmadan önce de eleştiren Simitis, Avrupa merkezli bir dış politika izledi. Yunanistan'ın AB içinde saygın bir yeri olması gerektiğini savunan Simitis, bunun olabilmesi için ekonomik reformlara öncelik verilmesi gerektiğinin ve varolan kaynakların savunmaya harcanmasına neden olan milliyetçi söylemlerden vazgeçilmesinin zorunlu olduğunu gördü ve bölge ülkeleriyle iyi ilişkiler kurularak özellikle Balkanlar'ın Batı ile bütünleşmesinde lider konumunda olmayı amaçladı. Böylece Yunan dış politikası, istikrarlı ve yeni bir döneme girdi.⁷⁶

PASOK içindeki aşırı milliyetçi kadroları tasfiye etmeye çalışarak iç ve dış politikada kendisine yakın görüşlerde olan kişilerle çalışma yolunu seçen Simitis, ülke içinde savunma harcamalarının kısılmasını, AB'nin Yunanistan'dan istediği ekonomik yükümlülüklerin yerine getirilmesini öncelikli politikalar olarak belirledi. Öyle ki, Haziran 1996'da Floransa'da yapılan AB liderleri zirvesinde EMU'ya giriş

⁷⁵ Heraclides, **op. cit.**, s. 165; Van Coufoudakis, "Greek Foreign Policy in the Post-Cold War Era: Issues and Challenges", **Mediterranean Quarterly**, Vol.7, No.3, (Yaz 1996), s. 36-41, Nikolaos Zahariadis, "A Framework for Improving Greek-Turkish Relations", **Mediterranean Quarterly**, Vol 11, No 4, (Güz 2000), s.108-116; Theadore A. Couloumbis-Prodrornos Yannas, "Greek Foreign Policy Priorities for the 1990s", Kevin Featherstone-Kostas Ifantis (ed.), **Greece in A Changing Europe: Between European Integration and Balkan Disintegration?**, Manchester, Manchester University Press, 1996, s. 173.

⁷⁶ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II (1980-2001)**, Baskın Oran (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 441.

kriterlerine uyulabilmesi için AB'nin Yunanistan'ın savunma harcamalarını kısabilmesine yardımcı olmasını istedi.⁷⁷

Bütün bu ekonomik reformların ve AB ile uyumlu dış politika kararlarının alınabilmesi için komşularla ilişkilerin düzeltilmesi gerekiyordu. Bu nedenle öncelikle 1990'ların başında ilişkilerin bozuk olduğu Arnavutluk ve Makedonya'ya ziyaretler gerçekleştirildi ve bu ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkiler geliştirildi, Dostluk ve İşbirliği Anlaşmaları yapıldı. Aynı şekilde Romanya ve Bulgaristan'la da benzer ticari ilişkiler geliştirilerek AB'nin Balkanlar'daki temsilcisi ve köprüsü olma işlevini yerine getirmeye başladı.⁷⁸

Ortadoğu ve Kafkaslar'da ise, ABD-İngiltere-İsrail-Türkiye eksenine karşı AB'nin politikalarının yanında yer alan Yunanistan, bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmeye özen gösterdi ve uluslararası arenada etkin bir aktör olarak gördüğü AB ekseninde özellikle Fransa ve Almanya ile birlikte dış politikasını uygulamaya başladı. Bu durum, AB içindeki imajını düzelttiği gibi, 2000'li yıllara demokratik ve gelişmiş bir Batılı devlet olarak girmesini sağladı.⁷⁹

Ancak asıl önemli politika değişimi, Türkiye'ye karşı gerçekleşti. Savunma harcamalarının azaltılması için Türkiye'nin Yunanistan için bir tehdit olmaktan çıkması gerekiyordu. Zira, 26-27 Haziran 1995 tarihlerinde Cannes'da yapılan zirvede, Fransız, Alman ve İspanyol başbakanlar, Yunanistan'ın AB Uyum Planı'ndaki hedef sapmalarının savunma harcamaları olduğunu belirtmiş ve bu

⁷⁷ Erhan, **op. cit.**, s. 12.

⁷⁸ Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan...", s. 70-71.

⁷⁹ Fouskas, **op. cit.**, s. 122.

durumun öncelikle Türkiye ile diyalog sürecinin başlatılarak aşılacağını söyleyerek Türkiye ile Yunanistan'ın iyi ilişkiler içinde olmasını istemişlerdi.⁸⁰

Ancak, Türkiye ile diyalog sürecinin başlayabilmesi için ülke içindeki milliyetçi muhaliflerin ve kamuoyunun buna ikna edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaya başladı. Eylül 1996'daki seçimlerde yerini daha sağlama almasına karşın, Simitis, Türkiye ile yakın ilişkiler kurmanın ve Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemenin Yunan ulusal çıkarlarına uygun ve Türkiye ile olan sorunların Avrupa perspektifi içine çekilmesiyle çözümlerin Yunanistan lehine olacağına muhalefeti ve kamuoyunu inandırmakta güçlük çekti ve zaman zaman iç dengeleri sağlayacak Türk karşıtı manevralar yapmak zorunda kaldı. Bu nedenle ve 1996-1999 yılları arasında Türkiye ile yaşanan sorunlar yüzünden Simitis'in Türkiye'ye yönelik politikasının somut sonuçları ancak 1999 yılının sonlarına doğru ortaya çıktı.⁸¹

A.2.1990'lı Yıllarda Türkiye'nin Dış Politikası

Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ve Batı Bloku'nun yanında yer alan ve komşusu SSCB'ye karşı önemli bir stratejik üs olduğunu düşünen Türkiye, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ABD açısından öneminin azalacağını düşünerek kaygılandı. Ancak, ABD hegemonyasındaki tek kutuplu dünyada, ABD'nin, AB, Rusya, Çin gibi önemli güçlerle nüfuz mücadelesindeki alanlar olan ve dünya enerji kaynaklarının ve kavşaklarının bulunduğu Kafkaslar, Orta Asya ve Ortadoğu'ya yakınlığı nedeniyle bu kaygılarının yersiz olduğunu gördü. 1991'deki Körfez Savaşı

⁸⁰ Erhan, **op. cit.**, s. 11.

⁸¹ Nur Nirven Yılmaz, "Komşuda Simitis Bilinmez", **Nokta Dergisi**, 14-20 Temmuz 1996, s. 67.

ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinde, ABD'nin müttefiki olarak oynadığı rol ve Kafkaslar ile Orta Asya'da yeni ortaya çıkan devletlere karşı, “laik ve demokratik model ülke” olarak gösterilmesi ile bu ülkelerle olan tarihsel ve kültürel bağlarının öne çıkarılması Türkiye'yi ilk kez SSCB, AT-Yunanistan odaklı dış politikasından yoğun bir dış politika gündemine taşıdı.⁸²

1990'lı yılların başında Türkiye'nin aslında komşularının birçoğu ile sorunları vardı. 1980'lerde Bulgaristan'daki Türk azınlık nedeniyle Bulgaristan ile yaşananlar, ilişkileri asgari düzeye indirmişti. 1955'ten itibaren gittikçe artan ve kronikleşen Yunanistan'la arasındaki sorunlar olduğu gibi duruyordu ve bir ilerleme kaydedilememişti. 1979'daki İran Devrimi'nden sonra İran'dan “devrim ihracı” geleceği korkusu ve ABD'nin bu ülkeye yaptırımları İran'la ilişkileri olumsuz yönde etkiliyordu. PKK, Hatay ve su sorunu nedeniyle Suriye ile ilişkiler zaten kötüyken, 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin ABD'nin müttefiki olarak savaşı desteklemesi, Türkiye ile Irak arasındaki bütün ilişkileri koparmıştı. 1991 sonlarında dağılma sürecine girmeden önce her ne kadar ilişkiler normalleşmeye başladıysa da Rusya yine de “geleneksel düşman”dı.

Türkiye'nin dört bir yanından tehdit algıladığı bu dönemde, Orta Asya'da SSCB'den ayrılarak Türkiye ile tarihi ve kültürel olarak bağları olan cumhuriyetlerin ortaya çıkması, Türkiye'nin -ABD'nin de desteği ile- bölgesel bir güç olarak bu alanlarda kendini gösterme ihtiyacını doğurdu. Türkiye bu sayede AT-Yunanistan eksenli dış politikasını çeşitlendirmek ve onlara karşı elini güçlendirmek niyetindeydi. “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası” söylemiyle bu bölgelere

⁸² Ian O. Lesser, “Türkiye'nin Batı İle Gelişen Güvenlik İlişkileri”, Alan Makovsy, Sabri Sayarı (der.), **Türkiye'nin Yeni Dünyası**, çev. Hür Güldü, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002, s. 278-284.

yönelik ekonomik, kültürel ve siyasi girişimler, Orta Asya'daki Türki Cumhuriyetler tarafından da ilk başta olumlu karşılandı. İran'ın ve daha sonra iç sorunlarından yavaş yavaş sıyrılan Rusya'nın bölgedeki etkinliğini dengelemek için ABD tarafından "liberal, demokratik İslam devleti" modeli çerçevesinde sunulan Türkiye, bu ülkelere gerekli ekonomik desteği veremediği gibi, zaten kendi içinde demokrasi, laiklik ve ekonomi sorunu yaşarken bir model olmada da etkisiz kaldı. Ayrıca, 1993 yılında Rusya'nın Orta Asya'yı "Yakın Çevre" doktrini ile etki alanına almak istemesi, Türkiye'nin Orta Asya politikası ile ilgili planlarını tekrar gözden geçirmesine neden oldu ve bu ülkelerle ancak iyi ama çok da etkin olmayan ilişkiler kurulabildi.⁸³

Türkiye, Kafkaslar'da da bölgesel bir güç olabilmek için çeşitli hamlelerde bulundu. Türkiye önderliğinde kurulan ve 1990 yılında ilk konferansı yapılan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne 1992 yılında Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Moldavya, Romanya, Rusya, Ukrayna ve Yunanistan –daha sonra Arnavutluk- da katıldı. Örgütün amacı, üye ülkelerin serbest piyasa koşulları içinde ekonomik ve teknik işbirliği yapmasını, iyi komşuluk ilişkileri içinde birbirlerinin egemenlik haklarına saygı göstermelerini ve anlaşmazlıkların çözümünde AGİK belgelerine göre hareket edilmesini sağlamaktı. Türkiye'nin ise bu örgütü kurmasının amacı, bölgesel güç olma isteğinin yanında Avrupa ile Karadeniz ülkeleri arasında bütünleştirici bir işlev göstererek, AT(AB)'ye karşı avantajlar yakalama dileği de vardı.⁸⁴ Ancak örgüt hala varlığını korumasına

⁸³ Baskın Oran, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", **SBF Dergisi**, Cilt 51, No. 1-4, (Ocak-Aralık 1996), s. 354.

⁸⁴ Meltem Müftüler Baç, **Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s. 109-110.

rağmen ne Türkiye'nin istediği gibi güçlü bir bölgesel ittifak olabildi ne de Türkiye'nin AB'ye karşı bir avantaj kazanmasını sağladı.

Türkiye'nin 1990'lardaki Ortadoğu politikasında ise, ABD merkezli eğilim devam etti. Körfez Savaşı'nda ABD'nin müttefiki olan Türkiye, ABD'nin Irak-İran-Suriye devletlerine karşı Türkiye-İsrail ittifakı projesine destek verdi. Bu çerçevede, İsrail ile teknik ve askeri anlaşmalar imzalandı, ortak tatbikatlar yapıldı.⁸⁵

1990'lı yılların değişen ortamında Türkiye'nin etkinlik gösterebildiği bölge Balkanlar oldu. Türkiye, 1991-1995 yılları arasında yaşanan Bosna'daki iç savaş boyunca, bu bölgede NATO yoluyla etkisini arttıran ABD'ye paralel politikalar izlerken, AT, NATO ve BM'nin yanında yer aldığı Boşnaklarla ve bölgeyle olan tarihsel, dini ve kültürel bağlarını kullanmaya çalıştı. Bunun dışında, o dönem Yunanistan'la ilişkileri kötü olan Arnavutluk ve Makedonya ile, 1980'lerde arasının bozuk olduğu Bulgaristan'la ilişkilerini geliştirdi. Bu bağlamda, Yunanistan'ın "İslam Eksenli" olarak tanımladığı durum, Türkiye'yi, Arnavutluk, Makedonya ve Müslüman azınlığın koruyucusu konumuna getirmiş ve bunu yaparken de Türkiye, ABD'nin desteğini alarak bölgesel bir güç olmaya çalışmıştır.⁸⁶

Görüldüğü gibi, 1990'ların başında Türkiye'nin dış politika gündemi çeşitlense de, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, ABD destekli politikalardan herhangi bir sapma olmamıştır. Türkiye, komşularıyla ve yakın bölgelerle ilişkilerinde hep ABD'yi arkasına alarak hareket etmiş, AB veya Rusya'ya karşı ABD'nin yanında

⁸⁵ **Ibid.**, s. 115-119.

⁸⁶ İlhan Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği ve Rekabet Alanı Olarak Balkanlar", Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), **Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar: En Uzun On Yıl**, İstanbul, Boyut Yayınları, 1998, s. 427-429.

olmuştur. Bunun nedeni hegemon gücün yanında yer almak istemesinin yanında, en önemlisi AB ve Yunanistan'la zikzaklar çizen ilişkilerde bir alternatif ve destek arama isteğinden de kaynaklanmaktadır. Zira, Türkiye'nin 1990'lar boyunca hem iç hem de dış politikasının ikisini birden en çok etkileyen unsurlar yine AB ve Yunanistan'la yaşanan sorunlar olmuştur. Ancak bu dönemin en önemli özelliğini, Yunanistan'la gittikçe çıkmaza giren sorunların artık AB'nin de meselesi olması ve Kıbrıs, Ege gibi uzun yıllardır devam eden sorunların artık Türkiye-AB ilişkilerinden ayrı düşünülmemesi oluşturmaktadır.⁸⁷

Türkiye, AT ile 1963'te Ankara Anlaşması'yla başlayan ve 1976'da askıya alınan ilişkilerini 1987 yılında topluluğa tam üyelik başvurusu yaparak yeniden ve daha yakın bir şekilde başlatmak istedi. Ancak, 1990'larda üye ülkelerin ekonomik ve siyasi entegrasyonu ile yeni bir yapılanmaya doğru gitmeye hazırlanan AT, 1989 yılında bu başvuruyu reddetti ve gerekçe olarak da Türkiye'nin ekonomisindeki zayıflığı, insan hakları ihlallerini, demokrasi ve hukuktaki sorunları, üye devletlerle (Yunanistan ve sonrasında Kıbrıs) olan ilişkilerinin bozukluğunu gösterdi ve ortaklık ilişkisinin devamına karar verdi. Sonraki AB zirvelerinde de, Türkiye'den 1993 Kopenhag Kriterleri'ne (liberal ekonomi, demokrasi ve hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarına saygı) uyum, Yunanistan'la kalıcı ve olumlu ilişkilerin oluşturulması ve bu ülke ile olan uyuşmazlıkların çözümü için -uluslararası yargı da dahil olmak üzere- destek ve Kıbrıs'la ilgili BM gözetimindeki çözüm için girişim istendi ve Ankara bu konularda sürekli eleştirildi. Türkiye'nin AB ile daha sonraki temaslarında da geçerliliğini koruyan bu gerekçeler, Türkiye'nin hem iç

⁸⁷ Şule Kut, "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politikasının Anahatları", Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), **Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar: En Uzun On Yıl**, İstanbul, Boyut Yayınları, 1998, s. 60.

politikasında çalkantılara neden oldu, hem de eğer AB'ye tam üye olmak istiyorsa özellikle Yunanistan'a yönelik politikalarını değiştirmek zorunda olduğunu anladı.⁸⁸

Türkiye, gerçekten de 1990'lı yıllar boyunca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki PKK ile mücadelesinde yaşanan insan hakları ihlallerini arttırmış, kısa süreli koalisyonlarla istikrarsızlığa sürüklenen iç siyaset, ekonomiyi de darboğaza götürmüştü. Ayrıca, siyaset ve ekonomideki bu boşluk ve Türkiye'nin komşularından ve içeriden(PKK ve irtica) algıladığı tehditler ile güvenlik politikaları ordunun da iç ve dış politikadaki etkinliğini arttırmıştı. 28 Şubat 1997'de DYP-RP koalisyonu ordu tarafından irtica konusunda uyarılınca, aynı yıl Haziran ayında DYP-ANAP-DSP koalisyonu kurularak ordunun isteği doğrultusunda bir iç politika izlendi. Dış politikadaki geleneksel sorunlar, özellikle Kıbrıs ve Yunanistan'la ilgili olanlar, MGK'da görüşülüp, bu sorunlara yönelik uygulamalar burada belirlendi. Bu ortamda, AB'nin Türkiye'ye eleştirileri, iç politikaya yönelik müdahaleler ve Türkiye'nin bütünlüğüyle egemenliğine karşı tehditler olarak algılandı. Ancak, 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin genişlemenin dışında bırakılması, ülkede büyük bir hayalkırıklığına neden olmakla birlikte, dış politikasını Batı merkezli kuran ve AB'ye tam üye olmayı en önemli hedeflerinden sayan Ankara, AB ile ilişkileri dondurma kararı olsa da, dış politikasında değişiklikler yapması gerektiğini de anladı. Ayrıca, ABD ve İsrail'e bağımlı olarak Ortadoğu'ya kayan Türkiye bu süreçte ülkedeki irtica tehdidinin de arttığını gördü. Bu sırada ABD'nin İslami terör tehdidine karşı Türkiye'yi İslam ülkelerine model olarak

⁸⁸ Baç, **op. cit.**, s. 39.

sunmak istemesi, Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları konusunda yeni adımlar atmasını daha da gerekli kıldı.⁸⁹

Beklenen değişim, Haziran 1997'de kurulan Anasol-D Hükümeti'nin küçük ortağı DSP'nin lideri Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in "Bölge-Merkezli Dış Politika" adı altında öne sürdükleri modelle ortaya çıktı. Bu politikaya göre, özellikle komşu devletleri tehdit olarak algılamaktan kurtulmak gerekiyordu. Temel ilke, komşu ve yakın bölge ülkeleriyle iyi ilişkilere ve dayanışmaya öncelik vererek Türkiye'nin çevresinde bir güvenlik kuşağı oluşturmak ve bu güvenlik kuşağının etkisiyle Batı'ya ve başka bölgelere açılmaktı. Böylece Türkiye, hem bölgesinde güçlü bir konuma kavuşacak, hem tehdit algılamadığı müddetçe ülke içinde demokrasi ve insan haklarını geliştirecek, hem de AB ile uyum içinde olacaktı.⁹⁰

"Bölge-Merkezli Dış Politika", somut olaylarla da uygulamaya konulma şansını elde etti. 1998'de Türkiye'nin ultimatomuyla Suriye'den çıkarılan PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 1999'da yakalanıp Türkiye'ye getirilmesi PKK konusunda Türkiye'nin rahatlamasına neden oldu. Bu tarihten sonra Suriye ile gergin olan ilişkiler yumuşarken, 1997 yılında NATO'nun Madrid'teki zirvesinden bu yana artan karşılıklı görüşmelerle Yunanistan ile diyalog yolu açılmaya başlandı ve 1999'da Yunanistan'da Türkiye'ye karşı ılımlı politikalar izleyen Yorgo

⁸⁹ 1990'larda Türkiye'de ordunun dış politikadaki konumu için bkz. Gencer Özcan, "Doksanlarda Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politikasında Askeri Yapının Artan Etkisi", Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), **Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar: En Uzun On Yıl**, İstanbul, Boyut Yayınları, 1998, s. 67-100; İlhan Uzgel, "Ordu Dış Politikanın Neresinde?", **Birikim Dergisi**, Sayı 160-161, Ağustos-Eylül 2002, s. 114-120; Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan.....", s. 257-280.

⁹⁰ Bülent Ecevit, "Bölge-Merkezli Dış Politika", **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s.64.

Papandreu'nun dışişleri bakanlığına gelmesiyle de ilişkiler yumuşama dönemine girdi.⁹¹

Böylece, 1996 yılında Simitis'in yeni uluslararası politikalar ışığında Türkiye'yle yakın ve iyi ilişkiler kurma isteği, 1997'den itibaren komşu devletlerle dostane ilişkiler geliştirme isteğindeki Türkiye'de de karşılığını görmeye başladı. Hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın 1990'larda değişen dünyaya ayak uydurma adına birbirine paralel seyreden politikaları sayesinde iki ülke arasında başlatılan diyalog süreci ise, ancak 17 Ağustos 1999'daki Marmara Depremi'nden sonra her iki ülkenin kamuoyu tarafından da kabul görmeye başlamasıyla birlikte tam anlamıyla gerçekleşebildi.

Görüldüğü gibi, Türk-Yunan ilişkilerinde yumuşama dönemine geçilmesi hiç de kolay olmadı ve 1990'lar boyunca iki ülke arasında sonu savaşa kadar gidebilecek gerginlikler yaşandı. Doksanların ikinci yarısından itibaren iki tarafın da bölgesel işbirliğine gitme istekleri olmasına rağmen, bu gerginlikleri yaşamalarının en önemli nedenlerinden biri, 1960'lardan beri tarafların birbirini “düşman” olarak gören politikalarının yanında kuşkusuz, özellikle Kıbrıs Sorunu'ndan bu yana iki ülkenin kamuoylarında iç siyaset hesapları ve medya yoluyla diğer tarafa karşı oluşturulan önyargılardı. Bu nedenle, dönem içinde Türk-Yunan ilişkileri, doksanların sonuna kadar- daha önceki dönemlerde olduğu gibi- inişli-çıkışlı bir seyir izledi.

⁹¹ Fırat, “Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan...”, s. 257-280.

A.3. Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan İlişkileri

Soğuk Savaş'ın sona erdiği dönemde Türkiye ile Yunanistan arasında hala çözüm bekleyen birçok sorun mevcuttu. Bunlar, karasularının genişliği, kıta sahanlığının sınırlandırılması, FIR Hattı'nın denetimi, adaların silahlandırılması, hava sahası, Kıbrıs, Batı Trakya'daki azınlıkların durumu, Fener Rum Patrikhanesi'nin statüsü, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması gibi sorunlardı ve Yunanistan özellikle Ege ile ilgili konularda (Yunanistan Ege'deki tek sorunun kıta sahanlığı olduğunu söyleyerek, diğerlerinin ülkesinin egemenlik hakları olduğunu belirtmiştir) uluslararası yargı yoluyla bir çözüm bulunmasını isteyerek hukuki tanımlamalar yaparken, Türkiye sorunları siyasi olarak niteliyor ve ikili görüşmeler öneriyordu. Bu nedenle meseleler tartışmaya bile açılmıyor; iki taraf da tezlerinden ve karşıt tutumlarından vazgeçmiyordu. 1980'lerdeki PASOK iktidarının popülist milliyetçi tavrı, Özal iktidarının nispeten daha ılımlı yaklaşımıyla çakışmayınca birkaç diyalog çabası da sonuç vermedi ve ilişkilerdeki belirsizlik yerini korudu.⁹²

1990-93 döneminde Yunanistan'daki Mitçotakis Hükümeti, PASOK'un söylemlerinden farklı olarak Türkiye ile diyaloga önem veriyordu. Türkiye'deki ANAP hükümeti de bu diyaloga karşılık verince başbakanlar 1990'daki NATO Zirvesi'nde bir araya geldiler. Daha sonra belli adımlar atmak üzere anlaştılar. İkili görüşmeler başbakanlar düzeyinde devam etti, ancak Balkanlar'da iki ülkenin birbirine karşı izlediği siyaset, uluslararası ortamda Türkiye ile Yunanistan'ı bir

⁹² Fırat, "Yunanistan'la...", s. 102-103; Ayrıca Türk-Yunan sorunlarının kapsamlı anlatımları için bkz. Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2003; Tozun Bahçeli, **Greek-Turkish Relations Since 1955**, Colorado, Westview Press, 1990; Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.

rekabet içine soktu. Türkiye, Bosna Savaşı'nda ABD ve NATO'nun yanında yer alırken, Yunanistan, Sırp'ların ve Rusya'nın yanında bir politika izledi. Yunanistan'ın arasının o dönemde bozuk olduğu Arnavutluk ve Makedonya ile Türkiye ilişkilerini geliştirirken, Yunanistan bunu kendine karşı bir hareket olarak algıladı ve Türkiye'yi bu ülkelerle ve Bosna'daki Müslümanlarla beraber Yunanistan'ın çevresinde bir "İslam Ekseni" kurmakla suçladı. Türkiye'ye göre ise, asıl Yunanistan, Sırp'lar ve Rusya ile işbirliği yaparak Türkiye'ye karşı bir "Ortodoks Ekseni" kurmaya çalışıyor, Ankara'nın tehdit olarak gördüğü Suriye ve İran ile imzaladığı askeri anlaşmalarla da Türkiye'yi kuşatmak istiyordu. Ayrıca 1992'de başlayan Kıbrıs görüşmeleri ile Batı Trakya'daki azınlıklar ve Fener Rum Patrikhanesi'nin talepleri, diyalog çabalarının baltalanmasına neden oluyordu. 1990 yılında Güney Kıbrıs'ın AB'ye tam üyelik için başvurması, AB-Türkiye ilişkilerinin gittikçe kötüleşmesi ve Yunanistan'ın Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde karşıt politikalar izlemesi (ekonomik yardımlara veto) diyalog çabalarını olumsuz yönde etkileyen gelişmeler oldu.⁹³

1993-1996 tarihleri arasında, Simitis'in PASOK'un liderliğine geçmeden önceki dönemde ise, ilişkiler de yine gerginlikler yaşandı. Yunanistan'ın Kıbrıs ile 1993 yılında bir "Ortak Savunma Doktrini" imzalaması, Türkiye'yi tedirgin etti. Çünkü bu doktrine göre, Kıbrıs, Yunanistan'ın savunma alanına dahil oluyordu ve eğer Türkiye, Güney Kıbrıs'a saldırırsa bu Yunanistan'a da yapılmış bir saldırı olarak görülecekti ve iki ülke ortak savunma planları yaparak uluslararası arenada birlikte hareket edecekti. Bu arada PKK ile mücadelesinde en yoğun dönemlerini

⁹³ Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin.....", s. 427-429; Fırat, "Yunanistan'la....", s.443-458.

yaşayan Türkiye ise, sürekli PKK-Yunanistan bağlantısını ileri sürerek, her anlamda Yunanistan'ın Türkiye için bir tehdit olduğunu söylüyordu.⁹⁴

Türkiye'nin 1995 yılında imzalayacağı Gümrük Birliği Anlaşması'na Yunanistan'dan herhangi bir itiraz gelmemesi için uğraşan AB'nin de baskıları sonucu, 1994 yılında iki ülke arasında dışişleri bakanları düzeyinde başlatılan diyalog kurma çabaları, hem ilişkilerin biraz yumuşamasına yol açmış, hem de Türkiye'nin anlaşmayı imzalayabilmesini sağlamıştı. Ancak, anlaşma imzalanırken, Kıbrıs'ın tam üyelik başvurusunun AB tarafından görüşme takvimine alınmasına Türkiye'nin tepki vermemesi, Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu AB'nin içine çekmesini sağladı. Yunanistan, bundan sonra, özellikle Simitis döneminde, Türkiye ile olan sorunlarını, ikili görüşmeler yerine AB içinde tartışmaya açacak ve bunları Türkiye-AB ilişkilerindeki sorunlar haline getirecekti.⁹⁵

Ocak 1996 yılında Simitis'in PASOK'un başına geçmesi, Yunan dış politikasında büyük değişimlere neden olsa da, Türk-Yunan ilişkilerinde tam anlamıyla bir yumuşama dönemine girilemedi. Daha önce de belirtildiği gibi, Simitis, Türkiye ile işbirliğine ve dostluk ilişkilerine önem veriyor, "Türk tehdidi" söylemini bertaraf edip ülke içinde batılı düzeyde ekonomik ve siyasi ilerleme kaydederek, Yunanistan'ı bölgesel bir güç haline getirmek istiyordu. Bunun için Türkiye'nin AB sürecine destek vermek, ikili sorunları AB içine çekerek uzlaşan taraf olmak Türkiye politikasının ana hatlarını oluşturuyordu. Ancak, paradoksal bir şekilde, 1999 yılının sonlarına kadar –1997'de ikili görüşmeler ve diyalog çabaları başlasa da- iki ülke arasında yaşananlar çok zaman ilişkilerin gerilmesine neden oldu

⁹⁴ Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası...", s. 27-30.

⁹⁵ *Ibid.*, s. 31-32.

ve hatta Türk-Yunan ilişkilerindeki sorunlara bir yenisini daha ekledi. Simitis daha iktidara gelir gelmez, iki ülke arasında Kardak Krizi patlak verdi.

İki ülke arasında Kardak Kayalıkları'nın sorun olmasına neden olan olay, 27 Aralık 1995 tarihinde Figen Akat isimli bir Türk gemisinin bu kayalıkların yakınında karaya oturmasıydı. Gemiye hangi ülkenin kurtarma ekibinin yardım edeceği konusunda çıkan anlaşmazlık, karşılıklı gönderilen notalarla kayalıkların kimin olduğuna dair bir egemenlik sorununa dönüştü. Ancak, asıl mesele, bu konu ile ilgili görüşmeler dışişleri düzeyinde yürütülürken, sorunun Ocak 1996'da iki ülkenin medyasına yansmasıyla ortaya çıktı. Bazı Yunanlıların Yunan bayrağını kayalıklardan birine dikmesi ve bunun bir Yunan televizyonunda yayınlanmasının ardından, Türkiye'den Hürriyet gazetesi mensubu iki muhabirin Yunan bayrağını indirip Türk bayrağını dikmesiyle olay kamuoyunun gündemine yerleşti. Bu durum hem daha yeni hükümet kuran Simitis'in hem de koalisyon kurma sorunları yaşayan Çiller'in iç politikadaki kamuoyu ve muhalefetin baskılarından kurtulmak için tutumlarını sertleştirmelerine neden oldu. İki tarafın da deniz kuvvetlerini kayalıklara mevzilemesi Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine getirdi. Durumdan rahatsız olan ABD'nin araya girmesiyle her iki taraf da kuvvetlerini çekti, ancak Türk-Yunan ilişkilerinde "egemenliği tartışmalı adacıklar"la ilgili yeni bir sorun ortaya çıktı.⁹⁶

Kriz herhangi bir çatışma yaşanmadan atlatılsa da iki ülke arasında yeni sorunlar birbiri ardına gelmeye başladı. Mayıs 1996'da NATO tatbikat planları

⁹⁶ Gülden Ayman, "Kardak Krizinin Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi", **Foreign Policy**, Yaz 1998, s. 114-115. Türkiye, egemenliğinin kendine ait olduğunu ileri sürdüğü Kardak'ın daha sonra "gri alanlar" içinde olduğunu söyleyecekti. Türkiye'nin ortaya attığı "Gri Alanlar" tezi, Ege'de çok sayıda egemenliği tartışmalı adacık olduğuna dayanmaktaydı.

hazırlanırken, Yunanistan'ın Girit'e yakın Gavdos adasını tatbikata katmak istemesine karşılık Türkiye bu adanın egemenliğinin de tartışmalı olduğunu söyledi ve yeni bir sürtüşme yaşandı. Sorun Türkiye'nin daha sonra söylemini yumuşatmasıyla aşılrsa da, özellikle AB'nin gözünde Türkiye, sürekli sorun çıkaran taraf olarak görülmeye başlandı. Temmuz 1996'da Brüksel -Yunanistan'ın girişimiyle-, Türkiye'den AB'ye üye ülkelerle ilişkilerinde uluslararası hukuka, uluslararası anlaşmalara ve bu ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı göstermesini istedi. NATO Genel Sekreteri Solana da iki ülke arasında "güven arttırıcı önlemler" alınması gerektiğini söyleyerek bu yaşananlardan duydukları sıkıntıyı dile getirdi. Bu arada Ocak 1997'de Kıbrıs Rum Kesimi'nin Rusya'dan S-300 füzeleri satın alması ve bunları adaya yerleştirmek istemesi, zaten Yunanistan-Kıbrıs arasındaki "Ortak Savunma Doktrini" nedeniyle tehdit algılayan Türkiye'nin tepki göstermesine neden oldu. ABD'nin füzeleri Girit'e yerleştirme önerisi, yeni politikası çerçevesinde Türkiye ile sorun yaşamak istemeyen Simitis tarafından olumlu karşılandı ve Kıbrıs buna ikna edilerek sorun aşıldı.⁹⁷

Arka arkaya yaşanan krizlerden sonra, Temmuz 1997'de ABD'nin önerisiyle NATO'nun Madrid Zirvesi'nde iki ülkenin dışişleri bakanları arasında bir mutabakat imzalandı. Buna göre, ülkeler birbirlerinin egemenliklerine, uluslararası hukuk ilkelerine ve anlaşmalara, Ege'deki hayati çıkar ve endişelere saygı gösterecek, tek taraflı eylemlerden sakınacak ve anlaşmazlıkları güç kullanmadan barışçı yollarla çözüme yoluna gidecekti. Bu mutabakatı, 1998 yılında Türkiye'nin Yunanistan'a gönderdiği öneriler (mutabakatın resmileştirilmesi, güven arttırıcı önlemlerin hayata

⁹⁷ Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan...", s.58-59; Thanos Veremis, "Protracted Crisis", Dimitris Keridis and Dimitrios Triantaphyllou (ed.), **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, Dulles, Brassey's, 2001, s.45-49.

geçirilmesi, Akil Adamlar Grubu'nun toplanması ve dışişleri bakanları arasında toplantı) izledi.⁹⁸

Türkiye'nin Yunanistan'la diyalog kurma girişimleri, henüz bütün milliyetçi kadrolarından kurtulamamış Simitis hükümetinden tam karşılık göremezken Türkiye'nin ultimatomuyla Eylül 1998'de Suriye'den çıkarılan Öcalan'ın Şubat 1999'da Kenya'daki Yunan Büyükelçiliği'nden ayrılırken yakalanması ve sürgün döneminde Atina'da kaldığının tespit edilmesi, Türkiye'nin yıllardır söylediği PKK-Yunanistan bağlantısını açığa çıkardı. Yunanistan uluslararası alanda zor durumda kalırken, ilişkiler bu olaydan sonra özellikle Türkiye'ye karşı ılımlı bir politika izlemeyi savunan Yorgo Papandreu'nun dışişleri bakanı olmasıyla, daha olumlu bir seyir izlemeye başladı.⁹⁹

Papandreu'nun dışişleri bakanı olmasından sonra, Türk Dışişleri Bakanı İsmail Cem, 24 Mayıs 1999'da terörle mücadele için bir anlaşma ve uzlaşma planı yapma teklifi gönderdi. Papandreu, teklifi değerlendirip olumlu cevap vermekle kalmadı, aynı zaman da uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç ve terörizmle mücadele, ticari, ekonomik, kültürel işbirliği gibi konularda da anlaşmalar önerdi. Bütün bu öneri ve teklifler konusunda sağlanan işbirliği, 30 Haziran 1999'da iki bakanın görüşmesinin ardından bir basın toplantısı ile kamuoyuna duyuruldu ve ilişkiler bu tarihten sonra daha da yoğunlaşmaya başladı.¹⁰⁰

1990'lar boyunca iki ülke arasında yaşanan krizler, ülkelerin 1990'ların ikinci yarısından itibaren birbirlerine karşı olumlu yönde değişen politikalarını uygulama

⁹⁸ İsmail Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya: Strateji Yunanistan Kıbrıs**, Birinci Cilt, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 89, 103-104.

⁹⁹ Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan.....", s. 257-280.

¹⁰⁰ Cem, **op. cit.**, s. 120-127.

fırsatı verememişti. Ancak, Aralık 1999 AB Helsinki Zirvesi'nde iki ülke arasındaki uzlaş, Türkiye'ye AB içinde tam üyelik için adaylık statüsü verilmesini sağlarken, aslında Yunanistan'ın Türkiye ile olan bütün sorunlarını da AB içine çekme politikasının başarı kazandığını gösterdi.¹⁰¹

Türk-Yunan ilişkilerinde yumuşama dönemine girilmesi, yıllardır özellikle basın yoluyla sürekli yeniden üretilmiş önyargıların kısılcındaki iki ülkenin kamuoyunun da bu süreci kabullenmesini gerektiriyordu. Sonuçta, Kardak Krizi gibi ilişkilerde yaşanan birçok gerilim, en çok da medya yoluyla tansiyonu yükseltilmiş kamuoyunun baskılarıyla ortaya çıkmıştı ve iki ülke halklarının iyi ilişkilere rıza göstermesi önemliydi. Her ne kadar 17 Ağustos 1999'daki Marmara Depremi'nden sonra Yunan-Türk halkları arasında dayanışma kendiliğinden geliştirse de, Türk basınının bu yardımları öne çıkarması ve Türkiye'nin gündemine taşınması da daha sonra gelişen sivil diyalogda önemli bir unsur olmuştur. Türk basınının Kıbrıs Sorunu'ndan beri Yunanistan'a karşı aldığı milliyetçi ve popülist tavrın değişmesini ise, basının 1990'lar boyunca geçirdiği değişimde aramak gerekir.

¹⁰¹ Rıza Aslan, "Türkiye-Avrupa Birliği: Sancılı Gelişen İlişki", **SBF Dergisi**, Cilt 55, No 3, (Temmuz-Eylül 2000), s. 25. Helsinki sonuç bildirisine göre, AB Konseyi, anlaşmazlıkların BM anlaşmalarına uygun olarak barışçı yoldan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, devam eden sınır anlaşmazlıkları ve ilgili diğer konuları çözmek için her gayreti göstermeye davet eder. Bunda başarılı olunamadığı takdirde, anlaşmazlığı makul bir süre içinde Uluslararası Adalet Divanı'na götürmelidirler. Konsey, özellikle üyelik süreci üzerindeki yansımalarıyla ilgili olarak ve en geç 2004 yılı sonuna kadar Divan yoluyla çözüme bağlanmalarını teşvik etmek amacıyla, devam eden anlaşmazlıklara ilişkin durumu gözden geçirecektir.

B) 1990'larda Türk Basımının Görünümü ve Türk-Yunan İlişkilerine Bakışı

Cumhuriyet tarihi boyunca Türk basını, Batılı ülkelerin basınlarının hiç olmadığı kadar devletle sıkı bağlar içinde olmuştur. Bu bağ bazen iktidarların basına karşı uyguladığı açık ve gizli sansür şeklinde ortaya çıkmış, bazen de gazetelerin (medyanın) kendi sahiplik yapıları ve kamuoyu oluşturmadaki etkileri nedeniyle devletin politikalarının içine girmesiyle kendiliğinden gelişmiştir. Bu nedenle basının veya medyanın yayın politikaları ve buna bağlı olarak gelişen haber üretim süreci ve söylemi, Türk siyasal hayatından, iktidar politikalarından her zaman etkilenmiş veya bazen bu yapıyı belli oranlarda etkilemiştir.¹⁰²

Türk basınındaki dış politika haberlerinin yapısı ve içeriği ise, bütün ülkelerde olduğu gibi, iç politika ile ilgili haberlerden daha farklı bir önem arz eder. Çünkü, iç politika haberleri, kamuoyunun da bire bir yaşadığı, hakkında az çok fikir yürütebileceği, daha özerk karar verebileceği bir alandan söz eder ve kamuoyu üzerinde görece dış politika haberlerinden daha az etkilidir. Basının hangi politik eğilimde olduğu da genelde kamuoyunca bilindiği için bu haberlerin söylemi halk tarafından daha rahat anlaşılabilir. Ancak, dış politika haberleri, bu konudaki yegane kaynak olan basın(medya) yoluyla kamuoyuna aktarıldığı için, medyanın dış politika veya başka ülkelerle ilgili haberleri kamuoyu oluşturmada oldukça etkilidir; çünkü iç politikada olduğu gibi kamunun bu haberleri deneyimleme imkanı yoktur. Bu

¹⁰² Türk basın tarihi ve basının iktidarlara olan ilişkileri için bkz. Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul, İletişim Yayınları; Hıfzı Topuz, **II.Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.

bağlamda Türk medyası, dış politika kararları için kamuoyu oluşturmada, başka ülkelerin medyaları gibi, oldukça önemlidir.¹⁰³

Genel olarak dış haberlerin kaynakları dört tanedir. Bunlar, uluslararası haber ajansları tarafından gelen haberler, basının kendi dış haber temsilciliklerinden gönderilen haberler, o ülkenin dışişleri bakanlığınca duyurulan gelişmeler ile ülkelerarası ilişkileri etkilediği ölçüde basının kendi bölge temsilciliklerinden gelen haberlerdir. Türkiye'deki basına baktığımızda bu dört haber kaynağı kullanılmakla birlikte, özellikle Türkiye'nin diğer devletlerle ilişkileri ile ilgili haberlerde en çok kullanılan kaynağın Dışişleri Bakanlığı olduğu göze çarpmaktadır.

Bu durum, devletin dış politikası yönünde haberlerin öne çıkarılmasına ve devlet politikası doğrultusunda bir söylem içermesine neden olmaktadır. Ayrıca, 1950'li yıllardan itibaren yüksek tiraj ve çok okunma adına popülist milliyetçi tavırlar içeren haber metinleri üreten basın, aynı zamanda devletin "ulusal çıkar"lar adına uyguladığı gizli veya açık sansür nedeniyle dış sorunlara farklı bakış açıları ile bakamamış, sonuçta dış politikadaki konuların seçilerek haber yapılmasında ve bu haberlerin yazılmasında "ulusal dış politika" içselleştirilmiş, bu politikadan ciddi sapmalar gösterilememiştir.¹⁰⁴

Türkiye'de dış politika haberlerinin artması ve kamuoyuna etki ederek dış politikanın ve gelişmelerin gündeme taşınarak tartışmaya açılması ise, 1950'li yıllara tekabül eder. Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde ABD ve Batılı devletlerin

¹⁰³ Tamer Atabarut(ed.), "2. Türk-Yunan Medya Konferansı: 6-9 Ekim 2000", **Basın Konseyi Yayın No 23**, İstanbul, Eylül 2001, s. 13.

¹⁰⁴ Kürşat Bumin, **Medyakronik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 39; L.Doğan Tılıç, **Utaniyorum Ama Gazeteciğim: Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 290- 312. Tılıç'ın Türk ve Yunan gazeteciler üzerine yaptığı çalışma gösteriyor ki, "gerek Türk gerekse de Yunanlı gazetecilerin çoğunun kafasında soyut bir ulusal çıkar, ülkenin dostları ve düşmanları gibi kavramlar var. Gazeteci de düşmanlara karşı, ülkesinin yanında olma gereği hissediyor. Bu konular üzerine yazarken, devletin 'doğruları'ndan hareket etmeyi yeğliyor."

yanında yer alması ile dış politikasını SSCB karşıtlığı üzerine kurması, II. Dünya Savaşı sonrası popülist gazetelerin fikir gazetelerinin yerini almaya başlamasıyla birleşince, dış politika haberleri değer kazanmaya başladı. Örneğin, Kore Savaşı'na asker gönderilmesi dış habercilikte önemli bir değişikliğe neden oldu ve gazeteler savaşı izlemek için bölgeye muhabir gönderdiler. Ancak, kamuoyunda asıl infial yaratan gelişme Kıbrıs konusunda kendini gösterdi. Daha 1948 yılında Hürriyet gazetesinin başlattığı Kıbrıs kampanyası, konunun “milli dava” haline gelmesinde oldukça etkili oldu. Denebilir ki, Türk basınında dış politika haberlerindeki yoğunlaşma ve bunun devam etmesi Kıbrıs ile ortaya çıkmıştır ve bu sorun, medya yoluyla Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde olduğu kadar kamuoyunun dış politika konusuyla ilgilenmeye başlamasında da bir dönüm noktası olmuştur.¹⁰⁵

Dış politika haberlerindeki artışın ve bu konuda kamuoyu oluşumunun Kıbrıs sorunu ile başlaması önemlidir, çünkü basında Yunanistan ile ilgili çıkan haberlerde buna paralel bir biçimde hem sayı hem de olumsuz içerik olarak önemli bir artış görülmüştür. 1955 yılından önce, Kıbrıs Sorunu ile ilgili Yunanistan hala NATO müttefiki ama SSCB tarafından oyuna getirilen dost ülke iken, bu tarihten sonra – Yunanistan'la NATO içi denge de göz önünde tutularak- bu ülkeye yönelik temkinli ama zaman zaman aşırıya kaçan suçlamalardan kaçınılmamıştır.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Zafer Atay, “Medya ve Dış Politika (Dış Haberler)”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 886; Kamuran Gürün, “Ege Sorunu”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 260; Sami Kohen, “Medya ve Dış Politika”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 882; Ayrıca Kıbrıs sorununda basının etkileri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Özejder, Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Girişinde Basın ve Diğer Etkenlerin Rolü, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1996.

¹⁰⁶ Özejder, **op. cit.**, s. 84-90; Foti Benlisoy, 6-7 Eylül Öncesinde Basında Rumlar”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 81, Eylül 2000, s. 28-38. Benlisoy makalesinde, Türk basınında daha sonraki Yunanistan ve Yunanlılar ile ilgili konu seçimlerindeki ilk izlerin 6-7 Eylül arifesindeki basında görüldüğüne işaret eder. Kıbrıs meselesi, Türkiye'deki Rum azınlığa ve Patrikhane'ye yönelik suçlamalar 1955 tarihinde görülmeye başlanır.

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'yi ilgilendiren uluslararası gelişmeler arttıkça, basın da –1961 Anayasası'nın getirdiği daha özgür basın düzenlemelerinin de etkisiyle- ülkenin dış politika yapısını ve uygulamalarını eleştirmeye başladı. U-2 Füzeleri Krizi, Küba Bunalımı, Kıbrıs Olayları ve Johnson Mektubu gibi gelişmelerle birlikte, Türkiye'nin özellikle sol eğilimli gazeteleri, Türk dış politikasının tercihlerini tartışmaya açarak kamuoyunu etkilemeye başladı. Sol basına göre, Türkiye'nin özellikle Kıbrıs konusunda karşılaştığı sorunlar, Türkiye'nin yanlış blokta yer alması nedeniyle yaşanmaktaydı. Bu nedenle, ABD'ye ve NATO'ya bağımlı dış politika terk edilmeli ve Sovyetler'le yakın ilişkiler kurulmalıydı. Mesele Yunanistan'dan değil, bu dış politika yapısından kaynaklanmaktaydı. Buna karşılık sağ eğilimli olarak kendini tanımlayan basın, sorunun tamamen Yunanistan'dan kaynaklandığını söyleyerek özellikle bu ülkeye ve bu ülkenin Türkiye'deki çağrışımına (Rum azınlık ve Patrikhane) saldırmış ve asıl tehdidin Yunanistan olduğunu söylemiştir. Bu yıllarda ortaya çıkan sol ve sağ eğilimli basının Yunanistan'a bakış açılarındaki farklılık, 1980'li hatta 1990'lı yıllara gelindiğinde sağ basının Yunanistan'a bakış açısının Türk basınının geneline belli oranlarda sızmasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, her ne kadar Türk dış politikası 1960 ve 1970'ler boyunca basın tarafından tartışmaya açılrsa da bundan, devletten özerk bir basın anlayışının oluştuğu çıkarılmamalıdır. Zira, 1960-80 arasında Türkiye de uluslararası yumuşama ortamında dış politika tercihlerini devlet düzeyinde yeniden değerlendirmiştir ve basında da bu anlamda resmi politiklardan radikal bir sapma yaşanmamıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁷ 1960'lı yıllarda Türk basınının dış politikaya bakışı üzerine değerlendirmeler için bkz. Duygu Sezer, **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara, Ankara SBF Yayınları No 339, 1972, s.188-357. Ayrıca M. Naci Bostancı,

1990'lı yıllara gelindiğinde, artık Türk basınında dış politika haberlerinin büyük çoğunluğunu ya Türk-Yunan ilişkileri ya da Kıbrıs oluşturmaktaydı. Bu ülkelerle ilgili haberler genellikle kamuoyunda daha çok ilgi görsün ve gündeme taşınınsın diye sürmanşetten veya manşetten veriliyordu. Haberlerin içeriği de çoğunlukla diğer tarafla ilgili olumsuz yargılardan meydana geliyordu ve kalıplaşmış düşüncelerle doluydu.¹⁰⁸

1990'larda Türk basınının sahiplik yapısı ise, dünyada 1970'li yılların sonlarından beri iletişim alanında yaşanan küreselleşmenin ve 1980 sonrası Türkiye'deki neo-liberal politikaların da etkisiyle önemli bir değişim geçirmişti. Artık basın büyük holdinglerin elindeydi ve haber sektörünün her evresinin, tekellerin ve kartellerin eline geçmesiyle, haberlerin seçiminde, içeriğinde ve söyleminde bir standartlaşma yaşanmaya başlanmıştı. Bu ortamda, farklı düşüncelerdeki küçük ve orta çaptaki yayın organları dağıtım ağına alınmadığı için yavaş yavaş yok olmaya başlarken, iletişim sektörünü tekelleştiren holdingler, hükümetlerden çeşitli mali çıkarlar (reklam, daha ucuz kredi, devlet ihaleleri vb.) sağlamak için iktidarlara daha yakın ilişkiler içinde oldular. Büyük gazetelerin yayın politikaları iş adamları olan patronlarının ticaret politikalarıyla birleşti. Bu nedenle IMF, AB, ABD gibi uluslararası mali örgütlerle ve ekonomik çıkar sağlayacakları devletlerle ilişkilerinin iyi olmasına dikkat ettiler. Bütün bunlar,

“Dış Politika/ İktidar/Gizlilik”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 549; Nevin Balta, **Milliyet'ten Yansımalar: Türk Dış Politikası (1950-1980)**, Ankara, Lazer Yayınları, s.18-20.

¹⁰⁸ Emmanuel E. Paraschos, “Greece and Turkey Mirrored”, Robert L. Stevenson and Donald Lewis Shaw (ed.), **Foreign News and the News World Information Order**, Ames, The Iowa State University Press, 1984, s. 127-132; Faruk Alpkaya-Aykut Çelebi, “Medyada Gündem Oluşturma: Hürriyet 1994 Örneği”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 68, Kış 1995, s. 129-146. Paraschos, Türkiye'den Milliyet gazetesi, Yunanistan'dan da Ta Nea gazetesini inceleyerek yaptığı araştırmada iki ülkenin birbirleriyle ilgili haber yapma oranlarının diğer ülkelerle ilgili yapılan haberlerden çok daha yüksek olduğunu belirtir. Bu haberlerde diğer ülkeyle ilgili imaj ise büyük oranda olumsuzdur. Alpkaya-Çelebi ise, Hürriyet gazetesindeki manşet haberlerinin incelemesinde tüm manşet-sürmanşet haberler içinde Yunanistan'la ilgili haberlerin ortalama oranını %25-30 olarak göstermişlerdir.

haberleri yapan muhabirlerin kendilerine uyguladıkları oto-sansürü arttırdı ve haber söylemlerini bu koşullarda şekillendirdi.¹⁰⁹

Türk basınında yer alan büyük gazeteler, 1990'lı yıllardaki siyasi olaylara yaklaşımlarında birbirine yakın söylemler benimsemişlerdir ve bu söylemleri etkileyen iki önemli unsur da militarizm ve milliyetçiliktir. Bu yıllarda, ordunun politikada ve basın üzerindeki baskıları ve basınla ilişkileri, basında daha önce de var olan bu unsurları daha da etkin hale getirmiştir. İçeride PKK ve Kürt sorunu, dış politikada ise Bosna, Kosova, Somali'ye kadar TSK'nın katıldığı bütün uluslararası operasyonlar ve Kıbrıs, Türk-Yunan ilişkileri, Türk askeri stratejilerin savunulması ve övülmesi yüksek tirajlı gazetelerde yerini almıştır. Zamanla bu milliyetçilik ve militarizm, dış politika ile ilgili hemen hemen her konuda basın tarafından içselleştirilmiştir.¹¹⁰

Bu milliyetçi ve militarist dil, özellikle TSK'nin ve dolayısıyla devlet politikasının en çok tehdit algıladığı devletlerden olan Yunanistan'la ilgili haberlerde kendini açıkça belli etmiştir.¹¹¹ Bu durumun medya eliyle krize dönüştürüldüğü olay ise, Kardak Krizi olmuştur. Kriz, iki ülke arasında diplomatik

¹⁰⁹ Topuz, **op. cit.**, s. 347-348; Mustafa Sönmez, "Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı, Cepheler ve Profiller", L. Doğan Tılıç (der.), **Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003, s. 109; Umur Talu, **Dipsiz Medya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, s.34. Talu, muhabir ve haber üzerindeki baskı süreçlerini şöyle sınıflandırır: 1) Kanun Baskısı: Devlet otoritesiyle biçimlenen, bilinen biçimiyle sansür. 2) Hakim Kültür Baskısı: Milli çıkarlar, rejimin niteliği, inanç sistemleri, gelenekler, tabular. 3) Kanunsuz Baskılar: Devletten, sivil-asker devlet birimlerinden, siyasi iktidardan ucu tehdiye kadar giden talepler. 4) Ekonomik Baskılar: İş dünyasından, ilan-reklam verenden, medya işletmesinden gelen istekler..vb.

¹¹⁰ Ragıp Duran, "Üç M'nin Talihsiz Buluşması: Militarizm, Milliyetçilik ve Medya", **Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım**, L. Doğan Tılıç (der.), Ankara, ÇGD Yayınları, 2003, s. 274.

¹¹¹ Lütfi Kılıçefe, "Milliyetçilik, 'Terör' ve Yunan Basını", **Birikim**, Sayı 63, Temmuz 1994, s. 73-75; Arus Yumul-Umut Özkırımlı, "Günlük Gazetelerde Milliyetçiliğin Fark Edilmeyen Yüzü", **Medyakronik.com**. Kılıçefe, Türk basınına Yunanistan'dan aldığı haberlerin aşırı sağcı Yunan gazetelerinden alındığını ve buna bağlı olarak hep Türkiye'ye "düşman" bir ülke imajı çizildiğini belirtiyor. Yunanistan için çoğunlukla kullanılan sıfatın ise, "terörist devlet" olduğunu yazıyor. Yumul-Özkırımlı, herhangi bir dış krizin yaşanmadığı sıradan bir günde bütün günlük gazeteleri inceliyorlar ve bu durumda bile Yunanistan'a yönelik en az bir haber yer alıyor. Burada da Yunanistan "tuzaklar kuran, oyuna getiren ülke".

düzeyde bir ay boyunca sessizce ele alınırken, iki ülkenin medyasının olayı 27 Ocak 1996 tarihinden itibaren gündeme taşınması ve savaş çığırtkanlığı yapmaya başlaması ile tırmanmış ve Türkiye ile Yunanistan savaşın eşiğine gelmiştir. Krizde medyanın oynadığı rol, daha sonra basın tarafından da tartışılmış, artık bir öz eleştiri yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Basın Konseyi'ne taşınan olay, Konsey'ce kayalıklara bayrak diken muhabirlerin yanlış bir harekette bulduklarına hükmetse de, ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda gazetecilerin tarafsız kalabilmelerinin çok zor olduğunun dile getirilmesi, milliyetçi görüşün bir basın kurumu tarafından da desteklendiği ve içselleştirildiğini göstermektedir.¹¹²

Basının Yunanistan'la ilgili milliyetçi bir dil ve söylemle yayınladığı haberler, daha sonra Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan krizlerde de kendini gösterdi. S-300 füzeleri krizi, Öcalan Bunalımı gibi konular günlerce basının gündeminden düşmedi. Ancak, basında kültürel ve tarihsel olarak Türkiye'de var olan Yunanistan'la ilgili olumsuz düşünceler ve önyargıların sürekli yeniden üretilmesi, 1997 yılından beri Yunanistan'a karşı ılımlı politikalar izleyen Türk dış politikasıyla zıtlaşmaları beraberinde getirmeye başlamıştı. Kıbrıs sorunundan beri basında yıllardır beslenen Yunanistan karşıtı milliyetçi söylem bir türlü yok edilemediği gibi, Kardak gibi olayların bir daha yaşanması bu durumda kaçınılmazlaşıyordu. Ayrıca, AB'nin isteklerini değerlendiren, Türkiye'nin geleceğini AB içinde gören ve büyük çoğunluğu medyanın sahipliğini üstlenen büyük sermaye çevreleri için de bu

¹¹² Süleyman İrvan, "Medya ve Etik", **Bianet.org**, 07.11.2001. İrvan, Ulusal Konsey'in bu kararla uluslararası medya etiği maddelerinin çiğnendiğini, ne olursa olsun, medyanın savaş çığırtkanlığı yapmaması gerektiğini belirtiyor. Kriz sonrası çok eleştiri alan dönemin Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök ise, kendini, Basın Konseyi gibi "ulusal çıkar"ları korumak adına ve "vatandaşlık görevini yerine getirmek" için muhabir gönderdiği yönünde savunmuştur. Ertuğrul Özkök, "Ölçü İyi Ayarlandı", **Hürriyet**, 01.02.1996: "Bazıları hala medyada suç arıyor. Dehşetle izliyorum...Adam taa Atina'dan gelmiş, bayrağını dikmiş, askerini çıkarmış...Arkadaş hala tartışıyor....Kimse duymazsa hiç mesele çıkmayacak. Söyler misiniz biz ne günler için varız?"

Yunanistan karşıtı tavır, AB sürecini etkilemeye başlamıştı. Kamuoyunda AB'nin özellikle Kıbrıs ve Yunanistan'la ilgili olan talepleri tepkiyle karşılanıyor, AB'ye ve Yunanistan'a karşı medya yoluyla da körüklenen tarihsel öfke git gide artıyordu. Haziran 1999'da iki ülke arasında geniş çaplı işbirliği kararları basında yer bulsa da, kamuoyunu etkilemede yetersiz kalıyordu. Türk basınının kendi yapısına da artık zarar vermeye başlayan bu durumun birdenbire tam tersine çevrilmesi için kamuoyunun en hassas olduğu dönemin gelmesi beklendi. 17 Ağustos 1999'da gerçekleşen Marmara Depremi'nden sonra kendiliğinden gelişen Yunan halkının yardımları Türk basını için önemli bir fırsat oldu ve Yunanistan'ın Türk basınında 1955 yılından beri var olan imajı bu tarihten sonra büyük bir değişim geçirdi.¹¹³

¹¹³ Yaşanan bu sürece olumsuz baksa da, medya-AB-sermaye bağlantısı ve bunun deprem sonrası Yunanistan'la ilişkilere etkisi açısından bkz. Erol Manisalı, **Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s. 8, 137, 206-209.

III- SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE ÖRNEK OLAY: TÜRK BASININDA KARDAK KRİZİ VE YUNANİSTAN

Kardak Krizi Türk-Yunan ilişkilerinde ilk defa “egemenliği tartışmalı adacıklar”la ilgili bir sorunun ortaya çıkmasına neden olmasının yanında, 1987’den beri ilk kez iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren önemli bir bunalımdır. İki küçük kayalıktan oluşan Kardak Kayalıkları’nın hangi ülkeye ait olduğunun tartışılması devletler arasında bir egemenlik sorununu da beraberinde getirmiş, sorun iki ülkenin birbirine karşı güvensizlik duymalarının etkisiyle de büyümüştür. Aslında sorun, kayalıkların egemenliğinin kime ait olduğundan ziyade, karşı ülkenin kayalıklardaki egemenliğinin tanınmasıyla Türkiye’nin ya da Yunanistan’ın Ege’deki diğer tezlerinde de değişime gitmesini gerektireceği için önemlidir. Çünkü, Kardak gibi kime ait olduğu belli olmayan çok sayıda kayalık ve adacık karasuları ve kıta sahanlığının genişliği gibi diğer Ege sorunlarında önemli bir rol oynayacaktır.¹¹⁴ Kardak Kayalıkları’nın ve aynı statüdeki birçok adacık ve kayalığın hangi ülkeye ait olduğu bugüne kadar çözüme kavuşmamış sorunlardan biridir. Hem Türkiye hem de Yunanistan hala tezlerinin arkasındadır ve aynı uluslararası ve ikili anlaşmaları kullanarak bu kara parçalarının kendilerine ait olduğunu savunmaktadırlar.¹¹⁵

Türk basınının krizdeki rolü ve krizin büyümesindeki etkisi ise Kardak Krizi’ni araştırma açısından incelenmesi gereken bir olay olarak ortaya çıkarmaktadır. Öncelikle krizle ilgili haberlerin çarpıtılmasının yanında aynı zamanda krizin içinde de yer alan iki ülkenin medyası, krizin ortaya çıkmasına neden olan ana

¹¹⁴ Melek Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001**, Cilt II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 465.

¹¹⁵ **Ibid.**, s. 466-467.

aktörlerdendir ve krizin büyümesinde büyük bir öneme sahip olmuşlardır. Şöyle ki, 26 Aralık 1995 tarihinde Figen Akat adlı bir yük gemisinin Kardak yakınlarında karaya oturmasıyla ve bu gemiye hangi ülkenin kurtarma ekiplerince yardım edileceğinin bir egemenlik sorununa dönüşmesiyle ortaya çıkan bunalımdan Türk/Yunan kamuoyunun haberi yoktu. Konu bir ay boyunca iki ülkenin dışişleri bakanlıkları nezdinde karşılıklı notalarla görüşülüyordu. Hatta 27 Aralık'taki MGK ön toplantısında da askeri yetkililer arasında konu ile ilgili görüş alışverişinde bulunulmuş, ancak Türk basınının dikkatini çekmemişti. 19 Ocak 1996 tarihinde ise Kardak, Simitis Hükümeti'nin siyasi rakibi Arsenis'e yakın olan basın tarafından "ulusal bir dava" haline getirilip kamuoyunun gündemine taşınınca, 26 Ocak günü Kalimnos Adası Belediye Başkanı, adanın papazı ve adadaki bazı aileleri yanına alarak Yunan Antena televizyonu ile birlikte kayalıklara Yunan bayrağı dikti ve bu olayın görüntüleri Yunan televizyonlarında yayınlandı.¹¹⁶ 27 Ocak 1996 tarihinde Hürriyet gazetesinin 12. sayfasında "Ege'de Restleşme" başlığıyla küçük bir dış haber olarak ortaya çıkan durum, hemen ertesi gün aynı gazetenin iki muhabirini kayalıklara gönderip Yunan bayrağı yerine Türk bayrağını dikmesiyle Türk kamuoyunun da gündemine taşınmış oldu.¹¹⁷ İki ülkenin basınının bayraklar yoluyla ve ülkeleri adına başlattıkları bu egemenlik yarışı kamuoyunun siyasiler üzerindeki baskılarının artmasına ve bu nedenle alınan kararların sertleşmesine yol açtı.

¹¹⁶ Aydın Şihmantepe, Ege Denizinde Aidiyeti Tartışmalı Ada Adacık ve Kayalıklar Sorunu: Kardak Krizi'nin Çatışma Çözümü Açısından İncelenmesi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002, s. 92.

¹¹⁷ 27 Ocak günü Hürriyet gazetesinde Yunanistan'daki olayın küçük ve önemsiz bir haber olarak yer alması ilginçtir. Bu haberde Yunanistan "bir bardak suda fırtına kopardığı" gerekçesiyle alay konusu yapılmış, olayın üstüne gidilmemiştir. Ancak aynı gün Milliyet gazetesi haberi manşetine taşıyarak gündemine oturtmuştur. Yani olayları başlatan Hürriyet gazetesi gibi görünse de, bu haberin gazeteler arası bir yarış haline gelmesine Milliyet gazetesi sebep olmuştur. 28 Ocak'ta ise, Milliyet gazetesinde Kardak ile ilgili haber yer almazken bu kez Hürriyet gazetesi haberi tekrar düzenlemiş ve muhabirleriyle olayı büyütürken konu ile ilgili haber yaratmıştır.

Kısacası iki ülkenin krizi sıcak çatışmayı göze alacak kadar tırmandırmasının temel nedenlerinden biri iki ülkenin medyası oldu.

Krizin Türk basınında ortaya çıktığı 27 Ocak 1996 tarihinden itibaren incelenen her dört gazetenin de tutumunda ve konuya bakış açılarında herhangi bir farklılık yoktur. Olayın başından beri Kardak Kayalıkları'nın Türkiye'ye ait olduğuna kesin gözüyle bakılmış, Yunanistan Türk topraklarını işgal eden devlet olmuştur. Burada söylemsel bir kapanmadan ziyade açık bir taraf tutma hali vardır. Bu taraf tutma halinin doğal ve olması gereken bir durum olarak gösterildiği göze çarpmaktadır. Bu noktada, basın, olay karşısında Türkiye'nin bölünmez bütünlüğünün yılmaz savunucusu rolünü üstlenmiştir. Gazeteler, hiçbir şekilde kayalıklardaki Türk egemenliğini tartışmaya açmamış, Türk politikacılarının ve ordusunun yanında olmuş, bu aktörlerin davranışlarını sürekli takdir etmiş, kuvvet kullanımını teşvik ederek desteklemiştir.

Basının 1950'lerden beri Yunanistan'a karşı haberlerinde kullandığı popülist milliyetçi söylem dönemin Türk siyasi ortamıyla da paralellik göstermiştir. İçeride PKK ve irtica tehdidiyle rejimin ve ülkenin bütünlüğünün bozulması tehdidi, dışarıda ise komşu devletlere ve AB'ye ulusal söylemler çerçevesinde kuşkuyla bakılması, iç siyasette başbakan Tansu Çiller'in hükümet kurma krizi ve ekonomik sıkıntılarla birleşince, Kardak Krizi, devlet kurumları tarafından da bir "ulusal dava" olarak gösterilerek kullanılmış ve kamuoyu (medya) baskısıyla birlikte olay savaşın eşğine getirilmiştir.

Basındaki bu taraf tutma hali krizin gelişim süreci içinde gerçekleşen olaylar silsilesinin çarpıtılmasına da neden olmuştur. Zira yaşanan krizin başlaması,

tırmanması, doruk noktasına ulaşması ve çözülmesi aşamalarının basındaki anlatıma yansması başka türdür. Başka bir deyişle, bir yaşanan kriz vardır, bir de basındaki kriz. Kardak Krizi'nin gerçekliğinden kopararak yeniden oluşturulması Yunanistan'ın Türk basınında temsil edilirken nasıl bir anlatım dizgesi içinde olduğunu görmek açısından oldukça önemlidir. İki ülke arasında yaşanan Kardak Krizi'nin yaşanan evreleri şunlardır:

- 25 Aralık 1995'te Figen Akat adlı geminin Kardak yakınlarında karaya oturması
- Geminin hangi ülkenin kurtarma ekiplerince oradan alınacağını tartışılması,
- 26 Aralık'ta Figen Akat'ın Güllük Limanı'na çekilmesi ve Türkiye'nin Yunanistan'a bir nota göndererek Yunanistan'ın kendi karasularına girmesini protesto etmesi,
- Yunanistan'ın söz konusu kayalıkların kendi egemenliğinde olduğunu söylemesi ve gönderilen karşılıklı notalarla konunun iki ülke arasında bir egemenlik sorununa dönüşmesi,
- 19 Ocak 1996'da bazı Yunan basın-yayın organlarının olayı kamuoyuna duyurarak Simitis'i Yunan topraklarını Türkiye'ye peşkeş çekmekle suçlaması,
- 26 Ocak 1996 tarihinde konunun Türk basınıca gündeme taşınması ve bayrak yarışının başlaması,
- Kayalıklara Hürriyet gazetesi muhabirlerince dikilen Türk bayrağına karşı 29 Ocak'ta Yunan deniz kuvvetlerince kayalıklardan birine Türk bayrağının indirilip Yunan bayrağının dikilmesi ve asker çıkarılması,

- 30 Ocak günü kayalıkların Türk deniz kuvvetlerince kuşatılması ve 31 Ocak sabahı diğer kayalığa Türk SAT komandolarının Türk bayrağı dikmesi ile iki ülkenin askerlerinin karşılıklı olarak kayalıklarda mevzilenmesi,
- ABD'nin iki ülkenin başbakanlarıyla görüşmesi ve askerleri ile kuvvetlerini geri çekmesini istemesi,
- İki ülkenin askerleri ve kuvvetlerini karşılıklı olarak geri çekmesi,
- Krizin çatışma olmadan sona ermesi ve kriz öncesi duruma (status quo ante) dönüşün gerçekleşmesi (Kayalıkların kime ait olduğunun belirsizliği)¹¹⁸,
Türk basınındaki Kardak Krizi'nin temsili ise şöyledir:
- 26 Ocak 1996'da Türkiye'ye ait olan Kardak Kayalıkları'na Yunanlılarca Yunan bayrağının dikilmesi ve Yunanistan'ın bu topraklarda hak iddia etmesi,
- 27 Ocak günü Hürriyet gazetesinin iki muhabirinin kayalıktaki Yunan bayrağını indirerek yerine Türk bayrağını dikmesi,
- 29 Ocak'ta Yunanistan'ın Türk toprağı olan Kardak Kayalıkları'nı silahlı kuvvetlerini kullanarak işgal etmesi,
- Bu işgal hareketi üzerine 31 Ocak'ta Türk SAT komandolarının kayalıklara çıkması ve ABD'nin arabuluculuk çabaları,
- Türk komandoların kayalıklara çıkması ile birlikte Yunan askerinin geri çekilmesi,
- Türkiye'nin sağduyusu ve soğukkanlılığı ile "savaş"tan galip, Yunanistan'ın mağlup çıkması ve karmaşa içine sürüklenmesi.

¹¹⁸ Aydın Şihmantepe, **op. cit.**, s. 92-99.

Görüldüğü gibi, Türk basını SAT komandolarının kayalıklardan birine çıkmasından sonra başka türlü bir anlatıma başvurmuş, kamuoyunun milliyetçi duygularını körüklemiştir. Kriz hiçbir çatışma olmadan atlatılmasına karşın Türkiye’ye sanal bir savaş kazandırılmış, iç politikadaki koalisyon kurma sıkıntıları ile Doğu ve Güneydoğu’da gerçekleştirilen PKK ile mücadele için ulusal moral inşa edilmiştir. Bütün bunlar Türkiye’nin en çok tehdit algıladığı ülke olan Yunanistan’ı manevi olarak da olsa yenmiş olma duygusunun yaratılmasını sağlamıştır.

Kardak Krizi’nin basındaki temsili esas olarak Yunanistan’ın sunumunu etkilediği ölçüde önemlidir. Bu sunum ve imaj incelenen dört gazetede de belirgin farklılıklar içermemektedir. Buna göre, Yunanistan, bu dört gazetede de Türkiye’de özellikle Kıbrıs sorunundan bu yana varolan olumsuz algılamaların büyük çoğunluğunu¹¹⁹ içinde barındıran bir imajla yer almaktadır.

Konuya en çok yer veren gazete Hürriyet gazetesidir. Onu sırasıyla Milliyet, Türkiye ve Cumhuriyet gazeteleri izlemektedir. Basındaki Yunanistan temsili bu dört gazetede de aynı olmakla birlikte, yayın politikalarından doğan bazı üslup farklılıkları vardır. Buna göre, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri habere dört-beş sayfalarını ayırarak bunu çeşitli tanıklıklar, renkli fotoğraflar, istatistikler ve sembollerle süsleyerek imajın görsel yönünü de ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca bu iki gazetede de olay dramatize edilerek ve öykülendirilerek anlatılmıştır. Bu dramtizasyon, milliyetçi ve militarist bir üslupla okuyucuya aktarılmış, olayın

¹¹⁹ Kardak Krizi boyunca basındaki Yunanistan (Yunan) imajını oluşturan genel algılamalardan bir kaç Yunanistan haberlerindeki söylemsel kurgulamada bulunmamaktadır. Örneğin, Kıbrıs sorunundan beri Türkiye’deki Rum azınlık ve Fener Rum Patrikhanesi, daha önce de belirtildiği gibi, basın tarafından birer “Yunan ajanı” olarak görülmüş ve bunların Türkiye’ye karşı sadakatlerini sürekli yenilemeleri istenmiştir. Ancak incelenen dönemde bu unsurlarla ilgili herhangi bir haber göze çarpmamaktadır. Bunun nedeninin ele alınan dönemin çok kısa bir zaman dilimini kapsamasının yanında bu unsurların basın tarafından - “öteki” imajının özelliklerinden olan – olumsuz bir şekilde yok sayılması olduğu da söylenebilir.

duygusal boyutları ön plana çıkartılmıştır. Ancak, basındaki Yunanistan algılamalarının dışına çıkan birkaç haber de bu iki gazetede yer almaktadır ve böylelikle ileride imajın dönüşümünü sağlayacak olan Yunan halkı ile ilgili haberleri içeren kırılma noktalarını da bu gazeteler içlerinde barındırmaktadırlar. Cumhuriyet gazetesi olayla ilgili diğer gazetelere kıyasla daha ayrıntılı bilgiler vermiştir. İmaj üretiminin en az olduğu gazete olmakla birlikte Türk tarafının tezlerinin savunucusu durumundadır. Bu gazetenin en önemli haber kaynağı devletin konu ile ilgili kaynakları olduğu için daha resmi bir söylem içermektedir. Türkiye gazetesi Hürriyet ve Milliyet gazeteleri kadar olmasa da görsel malzemeleri sıklıkla kullanmıştır. Yunanistan'la ilgili en keskin ve dolaysız sıfatlandırmalar ve en olumsuz ifadeler bu gazetede yer almaktadır.

A) Tematik Yapılar:

Söylem çözümlemesinde tematik yapının kurulması, haber metinlerinin hangi ana konular etrafında şekillendiğini ve vurgulanan temaların metnin parçalarını oluşturan cümle yapıları ve sözcük seçimlerine nasıl yansıdığını göstermeyi amaçlar. Başka bir deyişle, bu temalar, yaratılmak istenen söylemin temel özelliklerini oluştururken metnin mikro yapısını oluşturan sözcük seçimlerinin ve cümle yapılarının da oluşumuna katkıda bulunur. Bu yapıda metinlerin en önemli bilgisinin ne olduğu gösterilir ve bu temaların karşılıklı ilişkilerine bakılır.

İncelenen dönem itibariyle (26 Ocak-10 Şubat 1996) Türk basınındaki Yunanistan temsilinin Kardak Krizi'ndeki ana temaların başat unsuru olduğu

gözlenmektedir. Krizdeki ana ve yan temalar Yunanistan üzerine odaklanmışlardır. Buna göre kriz boyunca basın tarafından sunulan ana temalar, “krizin kaynağının ve devam nedeninin Yunanistan olması”, “kriz boyunca Türkiye’nin soğukkanlı, Yunanistan’ın tedirgin görülmesi”, “kuvvet kullanma tehdidiyle krizi bitiren ve barışı sağlayan tarafın Türkiye olması”, “krizden (savaş) Türkiye’nin galip, Yunanistan’ın mağlup çıkması”, “Yunanistan’ın karmaşa içine sürüklenmesi”dir. Bu ana temaların yanındaki yardımcı temalar ise, “Türkiye’nin dünya-özellikle ABD tarafından- takdirle karşılanması”, “Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı Batı’da entrikalar çevirmesi”, “AB’nin Yunanistan konusundaki tarafsızlığı” ve “Yunanistan’ın sürekli yeni krizlerle Türkiye’yi huzursuz etme isteği”dir.

Yunanistan’ın krizin ana nedeni olduğu gazeteler tarafından sürekli vurgulanmıştır. Buna göre, “bir bardak suda fırtına koparan” Yunanistan’ın yegane amacı, Türkiye’nin olan toprak parçasının üzerinde hak iddia ederek bu toprakları bir “oldu-bitti” ile işgal etmektir. Gazetelerin bu konudaki tavırları ise oldukça çelişkilidir. “Bir bardak suda fırtına koparmak” deyimini ile Kardak önemsizleştirilip Yunanistan’ın sıradan bir kaprisi olarak değerlendirilirken, bu kayalıklara sahip olabilme kavgası bizzat basın tarafından verilerek bu defa Kardak en önemli konuma yükseltilmiştir. Kriz sonrası Hürriyet gazetesi “Bir Bardak Suda Fırtına Değildi” başlığını atarken krizin başlangıcındaki saçmalık Yunanistan’a, krizin sonundaki haklılık ise Türkiye’ye atfedilmiştir. Krizde Türkiye’nin haklılaştırılması ve Yunanistan’a kuvvet kullanma tehdidiyle cevap verilmek istenmesinin nedeni ise, Yunanistan’ın krizi çıkararak Türkiye’yi “tahrik” etmesidir. Bu temada “tahrik”, “taciz”, “işgal” gibi olumsuzluk içeren kelimeler Yunanistan için; “gözdağı”,

“uyarı” vb. haklı şiddet anlamı içeren kelimeler ise Türkiye için en çok kullanılan kelimelerdir.

Kriz sırasında basında yer alan diğer bir tema ise, Türkiye ve Yunanistan arasında bir karşılaştırma yapma yoluyla Türkiye'nin kendinden emin ve soğukkanlı; buna karşın Yunanistan'ın tedirgin olduğu bilgisinin gösterilmesidir. Türkiye, konu ile ilgili tartışmada “haklı” olduğu için krizin sonucunun kendi lehine olacağından oldukça emindir. Kayalıkların sahibi zaten Türkiye'dir ve –daha sonra da belirtileceği üzere- askeri olarak Yunanistan'dan üstün ve güçlüdür. Bu nedenlerle korkması için bir sebep görülmemektedir. Zaten krizin tırmanma anında “soğukkanlılığı” ve “sağduyusu” sayesinde Yunanistan'ın saldırgan tutumunun üstesinden başarıyla gelmiştir ve “haklı” olduğunu Yunanistan'a “bir kez daha” göstermiştir. Bu imgenin tam karşısında gösterilen Yunanistan ise, krizi “küçük ve zayıf bir ülke” olduğu için çıkarmıştır. Ancak, Türkiye'den toprak koparmak için en küçük fırsatı bile değerlendirmeye kalkışmış olmasına karşın, Türkiye'nin “gücünden” korkmaktadır. Bu nedenle Yunanistan'daki halk savaş endişesiyle tedirgindir ve ülkedeki politikacılar da korkularından iyice saldırganlaşmışlardır.

Krizin, iki ülkenin askerlerinin karşı karşıya gelmesinden sonra ABD'nin araya girmesiyle hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın kuvvetlerini karşılıklı olarak geri çekmesi sonucu çatışma olmadan sona erdirilmesi, krizi bitiren tarafın Türkiye olduğu temasıyla basında inşa edilmiştir. Buna göre, Yunanistan'ın bütün “oldu-bitti” ve “oyun (plan)”larına karşın Türkiye her zaman barış istemektedir, ancak bu tarz durumlara meydan vermemek için de kuvvet kullanmaktan asla çekinmeyecektir. Zira Yunanlılar ancak bundan anlamaktadır. “Kayalıklara asker

çıkarma yoluyla barışı sağlama” teması Türkiye üzerine odaklanır ve Türkiye’nin yüceltilmesi sonucunu içerir. Türkiye’nin Yunanistan karşısında tanımlandığı bu durumda da, Türkiye ne kadar barışçılıysa Yunanistan da o kadar “savaş isteyen taraf” konumundadır.

Krizin bitişinden sonra basın tarafından vurgulanan bir diğer tema ise, iki devlet arasında karşılıklı bir çatışma ya da savaş durumu yaşanmamasına karşın Türkiye’nin bir “galibiyet” ve “zafer” havasına girmesi, Yunanistan’ın ise “milli bir hezimet” yaşamasıdır. Herhangi bir savaş olmamasına karşın “biz” ve “onlar”ın yaşadıkları tam anlamıyla bir tezat içermelidir. Daha sonra da görüleceği üzere, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişki “sıfır toplamlı” bir ilişkidir ve kriz sonrası yaşananlar iki ülkede de aynı olmamalıdır.¹²⁰ Bu temada Türkiye ile ilgili en milliyetçi söylemler “kayalığa Türkiye’nin barış götürdüğü” tarihsel göndermesiyle birleşmiş, Türkiye’nin gücü Yunanistan ve dünya karşısında bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Yunanlılar, Türklerle –arkalarında Batılı herhangi bir ülke olmadan tek başlarına- karşı karşıya kaldığı zaman ne kendilerini ne de ülkelerini savunabilmektedirler ve bu nedenle Türk gördükleri anda “korkup”, “kaçmaktadırlar”. Bu kaçış, kayalıklardaki Türk egemenliğinin haklılığını pekiştirirken, aynı zamanda Yunanlıların ne kadar korkak ve kaçak dövüştüğünü de göstermektedir. Bütün bu algılamalar, krizin tırmanma anında sıklıkla vurgulanmıştır.

¹²⁰ İlginç bir şekilde Yunan basını da krizin sonuçlarının Yunanistan için bir kayıp olduğunu vurgulamış ve hükümeti suçlamaya başlamıştır. Yunan basınından yapılan alıntılarla Türk basınına yansıyan bu durum basının Yunanistan karşısındaki söylemini daha da kuvvetlendirmiştir. Yunan basınının ve kamuoyunun kriz sonrası tepkileri için bkz. Gülден Ayman, “Kardak Krizinin Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi”, **Foreign Policy**, Yaz 1998, s.117.

Basındaki Yunanistan temsilini gösteren bir diğ er ana tema ise, Yunanistan'ın bu "mağlubiyet" sonrası içine düştüğ ü karmaşadır. Yunanistan'ın "kaotik" bir ÷lke olduğ u teması basına göre aslında "zayıflığ ının" bir göstergesidir. Basında yer alan Yunanistan'ın içine düştüğ ü ve onu "alay" konusu haline getiren hal, gerek "saldırgan" ve "tuhaf" politikacılarının hükümet içi kavgalarıyla gerekse Yunan basınının ve halkının suçlayacak kişiler aramasıyla acınacak bir Yunanistan portresinin çizilmesine yol açmaktadır.

Bütün bu temalar etrafında basın tarafından anlamlandırılan ve bu tarz bir anlatım dizgesi içine sokulan krizin yankıları da basındaki Yunanistan sunumunun ana temalarını destekleyici yan temaları içermektedir. Buradaki en önemli yan temalardan biri, Türkiye'nin kriz boyunca takındığ ı tutum nedeniyle dünya tarafından "takdir"le karşılanmasıdır. "Dünyanın konuştuğ u" Türkiye'nin soğukkanlı ve akıllıca tutumu, özellikle önem verdiği ABD'de memnuniyet yaratmıştır. İki ÷lkenin savaşmasından soğuk savaş sırası ve sonrası stratejik hesapları nedeniyle endişe duyan ÷lke olan ABD, Türk-Yunan ilişkilerinde özellikle Türkiye'nin tarafında gösterilmiştir. ABD'nin Türkiye'ye övgüler düzmesi, basının en çok vurguladığ ı temaların başında gelmektedir. Dönemin ABD Dışışleri Bakan Yardımcısı Holbrooke'un Kardak Krizi sonrası Ege sorunları için her iki ÷lkeyi de ziyaret edecek olması Yunanistan tarafından bu nedenle kuşkuyla karşılanmış, oysa Türkiye her konunun tartışılmasına "hazır" olduğ u için ABD'yi memnuniyetle kabul edeceğ ini bildirmiştir. Bu aşamada basındaki ABD'nin "Türk tarafı"nda yer aldığ ı bilgisi daha sonra Yunanistan'ın Holbrooke'la görüşmek istememesi üzerine iki ÷lkeye de yapılacak ziyaretin iptal edilmesiyle sonuçlanınca değ işmiş ve ABD de

Yunanistan'ın “şantaj” ve “şımarıklık”larına boyun eğen Batılı ülkelerin yanında resmedilmiştir.

Bu aşamada kriz sonrası Yunanistan'ın AB içindeki atakları basın tarafından “Yunanistan'ın AB şikayetleri” teması ile öne çıkarılmıştır. Batı “her zaman” olduğu gibi Yunanistan'ın destekçisidir ve Türkiye karşıtı tavırlar sergilemektedir. İki lke ilişkilerindeki en önemli unsurlardan biri olan “AB” Türkiye'nin hem hedefi hem de “düşmanı”dır ya da en azından düşmanının destekçisidir. Türkiye-AB ilişkilerinin dönem itibariyle sorunlu olması ve bu sorunların Yunanistan'la ilişkilerdeki sorunlarla akışması Türk kimliğindeki klasik Batı algılamasının Türk basınına yansımaya neden olmuştur. Yunanistan Kardak'ı Avrupa Parlamentosu'nda gündeme getirip Batı ile Türkiye'yi karşı karşıya getirerek her zamanki gibi Türk gücü karşısında “savaş”ta elde edemediği üstünlüğü diplomasideki “oyun”larıyla elde etmeye çalışmıştır. Basındaki “Yunanistan ve AB'nin Türkiye karşıtlığı” bilgisi, diğer temalar gibi, geleneksel “Batı-Yunanistan” birlikteliğinin bu olay üzerine yeniden üretilmesi sonucu oluşmuştur.

İncelenen dönem boyunca üzerinde durulan son tema ise, “Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı bitmeyecek oyunları” bilgisinden oluşmaktadır. Bu bilgi bütün Türk-Yunan ilişkilerini kapsayıcı bir durumu yansıtmakta, Yunanistan'ın sadece kriz sırasında değil, her zaman Türkiye'nin zararını isteyen “düşman” ülke olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin çıkarları ile Yunanistan'ın çıkarları hiçbir zaman örtüşmeyecek, biri kazanırken diğeri kaybedecek, Yunanistan'ın gerçekleştireceği her faaliyet Türkiye'nin “ulusal çıkar”larına ters düşecektir. Bu nedenle, Yunanistan Türkiye'nin çıkarlarına zarar vermek için PKK ve Suriye gibi

“teröre” başvurmaktan geri kalmamaktadır. Bu dönem içinde kriz dışında yer alan haberler, Yunanistan’ın “terörist” bir ülke olduğunu, tek amacının Türkiye’yi parçalamak isteğinden oluştuğunu ve bu nedenle diğer teröristlerle (PKK) ve terörist destekçisi ülkelerle (Suriye) işbirliğini geliştirdiğini ve bunun sürekli olduğunu göstermek için kurgulanmıştır. Yunanistan bu tarz krizler yaratmadığı zamanlarda da Türkiye’ye “huzursuzluk ve güvensizlik” vermekten geri kalmamaktadır. Böylece, Yunanistan’ın “ezeli ve ebedi düşman” olduğu bilgisi basında verilen en önemli temalardan birini oluşturmaktadır.

Kriz boyunca üzerinde durulan ve vurgulanan bu temalar, Yunanistan’la ilgili genellemelere gidildiğini ve haberlerin bu temalar çerçevesinde biçimlendiğini göstermektedir. Temaların birbirleriyle ilişkileri ise, basındaki Yunanistan ve Yunan sunumlarının genel bir profilini çizmektedir. Buna göre, “saldırgan ve işgalci” Yunanistan Kardak Krizi’ne neden olmuştur.-Kriz Yunanistan’ın bu özellikleri nedeniyle yine Yunanistan eliyle tırmandırılmış ve Yunanistan “azıtmıştır”. Ayrıca Yunan politikacılar da “tuhaf” sözler ederek Türkiye’ye “dil uzatmış”lardır.- Yunanistan’ın “tahrik” ve “taciz”lerine daha fazla dayanamayan Türkiye Yunanistan’a “uyarı” göndermiş, “tehdit”le karşılanmıştır.- Türkiye’nin kuvvetlerini kayalıklara çıkarmasıyla Yunanlılar “korkmuş” ve “kaçmış”tır.- Yunanistan kriz sonrası “karmaşa” içindedir ve “beceriksiz” insanlarla doludur.- “Savaş”ı kaybeden Yunanistan Batı’yı Türkiye’ye karşı “kışkırtarak” yeni “oyun”ların peşine düşmüştür. Buna göre Yunanistan AB’ye Türkiye’yi “şikayet” etmiş, “mızımız”lanmış, ABD’nin tarafsız tutumunu “hazmedememiş”tir.-Yunanistan Türkiye’nin “düşman”ıdır.

Sonuç olarak krizin temsilinde öne çıkan temaların ışığında Yunanistan (Yunanlılar), saldırgan, irredantist (yayılmacı), azgın, korkak, tuhaf (delibozuk), sinsisi, tahrik eden, tacizci, haddini bilmez, problemlili, haksız, şımarık, mızımız, entrikacı, ısrarcı, korkak, zayıf, tehditkar, kışkırtıcı, beceriksiz, arsız, sivri dilli, fanatik vs. bir ülkedir ve Türkiye’yi sürekli huzursuz eden bir “düşman”dır.

B) Cümle Yapıları ve Sözcük Seçimleri:

!) Biz Grubu ve Onlar Grubu:

Medyada yer alan haberlerin “gerçek” ve “nesnel” bilgiler olduğu savı, haber metinlerinin yazımında herhangi bir anlatıcı yorumu olmadan kurulan cümlelerin varlığıyla kanıtlanmak istenir. Bu metinler ilk bakışta göze çarpmayan bir şeffaf bilgi aktarımının gerçekleştirildiği imgesini uyandırır. Ancak bu tarz bir anlatımla sunulan haber metinleri, aslında oldukça sıkı ve söylemsel kapanmaya uğramış metinlerdir. Söylem çözümlemesinde eleştirel dilbilim uygulaması ile açığa çıkarılmaya çalışılan bu kapanma cümle yapılarının kurulması ve sözcüklerin seçimindeki tercihin incelenmesi yolu ile sağlanır. Buna göre, bu açığa çıkarma işlemi, sırasıyla, yapılan konuşmaların dolaylı aktarımında kullanılan yüklemeler, cümlelerin etken veya edilgen kurulmasında hangi özneye vurgu yapıldığının ve metnin başlığı veya içeriğinde iletilen bilgidan nasıl alıntılar yapıldığının incelenmesi yoluyla gerçekleştirilir.¹²¹

¹²¹ Ayşe İnal, **Haberi Okumak**, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1996, s. 107-127.

Kardak Krizi'nin incelenen dönemi itibariyle, basındaki Yunanistan'ın (Yunanlılar) temsili Türkiye'nin tam karşısında konumlandırılarak bir biz grubu ve onlar grubu oluşturulur. Bu durum, Yunanistan'ın "haksız" ve "işgalci" olduğu bilgisini sürekli pekiştirir ve destekler. Öncelikle konu hakkında düşüncelerini ileten konuşmacılarla ilgili dolaylı anlatımlarda Türk tarafının konuşmalarının paketlenişi ile Yunan tarafının söylediklerinin paketlenişi zıt yüklerle aktarılır. Buna göre Türk tarafının söylediklerinin doğruluğu bu metinlerde kabul edilir.

_ "Ankara'ya ulaşan bilgilere göre, Yunanistan, adaya 12 asker çıkararak geçici bir karakol oluşturdu..... Türk tarafından... tespit edildiği belirtildi...Ecevit, bazı yürekli gazeteciler olayı saptamasaydı, konunun gündeme bile gelmeyeceğini vurguladı." (**Hürriyet**, 30.01.1996)

_ "Büyükelçi Ümit Pamir de Kardak Kayalıkları'nın Türkiye'ye ait olduğunu vurguladı."(**Cumhuriyet**, 29.01.1996)

_ "Çiller....vurguladı. Baykal....Atina'yı uyardı.(**Cumhuriyet**, 30.01.1996)

_ "Ankara, uluslararası hukuk açısından, Kardak Kayalıkları'nın Türkiye'ye ait olduğunu açıklarken, Yunan Büyükelçisi dün dışişlerine çağrılarak Yunan notasına cevap verildi.".....Çiller, Yunanistan'ı uyardı.(**Türkiye**, 30.01.1996)

Buna karşın, Yunan tarafının konu ile ilgili söyledikleri aktarılırken söylenenlere basın tarafından inanılmadığı görülür. Bu aşamada da Yunanistan okuyucu için "haksız iddialarda bulunan" ve "Türkiye'nin egemenliğini tehdit eden" bir ülke olarak anlamlandırılır.

_ "Yunan Hükümeti ise bunların asker değil bir TV ekibi ile bazı Yunan vatandaşları olduğunu iddia etti."... " Atina kaynaklı haberlerde de 'adaya çıkan

kişilerin asker değil bir papaz ve Yunan gazeteciler olduğu' öne sürüldü."....
"Türkiye'yi Ege'de kışkırtma yapmakla itham eden Pangalos, Türk basını ve bazı
Türk gazeteciler suçladı..."Nezeritis, adada Yunan askeri bulunmadığını ileri sürdü.
...Yunanlılar Hürriyet'e saldırdılar...iddia ettiler....öne sürdüler." (**Hürriyet**,
30.01.1996)

_ "Yunanistan'ın yeni Dışişleri Bakanı Pangalos, 'Türkiye tarihinde ilk defa
Yunanistan'dan toprak talebinde bulunmuştur' iddiasında bulundu.(**Cumhuriyet**,
26.01.1996)

_ "Pangalos, Kardak Kayalığı'nın Yunanistan'a ait olduğunu iddia
etti."(**Cumhuriyet**, 29.01.1996)

_ "Yunanistan Milli Savunma Bakanı Yerasimos Arsenis, ada çevresinin
Yunanistan'a ait olduğunu iddia etti."(**Cumhuriyet**, 31.01.1996)

_ "Pangalos, Kardak Kayalıkları'nın Yunanistan'a ait olduğunu iddia etti."
(**Milliyet**, 29.01.1996)

_ "Yunanistan, Türk sahillerinin karşısındaki kayalık ve ıssız adacıkların
Yunanistan'a ait olduğunu iddia etti."(**Türkiye**, 28.01.1996)

_ "Yunanistan Başbakanı Simitis, Ege'deki Kardak kayalığı konusunda yaptığı
açıklamada Türkiye'yi mesnetsiz iddialarla itham ederek, 'Bu veya herhangi bir
saldırgan milliyetçiliğe Yunanistan'ın cevabının anında, sert ve kararlı olacağını ilan
ediyoruz.' dedi.....Simitis tehdit etti."(**Türkiye**, 30.01.1996)

Haber başlığına çıkan alıntılar, haberi yazan kişinin yorumunu katmadığı
durumda kendi düşüncesini ve vermek istediği mesajı iletmek amacıyla yapılan
konuşmadan seçilirler. Bu seçim de tıpkı konuşmanın dolaylı anlatımındaki anlatım

yapısındaki gibi belli bir söylem içerir. Türk tarafının yaptığı konuşmalardan haber başlıklarına çıkanlar, Yunanistan'ın basındaki sunumunu destekler niteliktedir. Buna göre, Yunanistan “Türkiye'nin çıkarlarını tehdit eden”, “sivri dilli” politikacılarla dolu bir ülkedir. Türkiye, bu nedenle Yunanistan'ı uyarır. Yunanistan'ın destekçisi kurumlar “saçma” konuşmalar yaparak Türkiye'nin önüne keser. Ancak Yunanistan “zayıf ve küçük” bir ülke olduğu için Türkiye'nin “gücü” karşısında “hezimet”e uğramıştır. Yunanistan “hatalı” davrandığı için bu sonuç kaçınılmazdır.

_Dışişleri: Yunanistan, Türkiye'nin Çıkarlarına Zarar Verici Girişimler İçinde
(**Cumhuriyet**, 7.02.1996)

_NATO'nun Saçmalığı: Kardak Yunanistan'ın (**Hürriyet**, 3.02.1996)

_Pangalos: Çiller Psikiyatra Gitsin (**Hürriyet**, 9.02.1996)

_Yunan Basını: Milli Hezimet (**Cumhuriyet**, 1.02.1996)

_Yunan Basını: Tarihi Hezimet (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_Yunan Basını: Hezimete Uğradık (**Türkiye**, 2.02.1996)

_“O Bayrak İnecek” (**Hürriyet**, 30.01.1996)

_“Can Veririz, Toprak Asla” (**Hürriyet**, 2.02.1996)

_“Hoşgeldiniz Gaziler” (**Milliyet**, 1.02.1996)

_Genelkurmay: Yunanistan Stratejik Hata Yaptı (**Cumhuriyet**, 2.02.1996)

Cümle yapılarının etken veya edilgen olması da söylem çözümlemesinde incelenen unsurlar arasındadır. Buna göre, etken cümle yapıları, haberin odağına eylemin faili alındığında ve ona açık bir sorumluluk yüklendiğinde kullanılır. Edilgen cümle yapıları ise, eylemin faili silinecek ve sorumluluk bir faile atfedilmeyecekse kullanılmaktadır. Böylece, cümle yapılarının etkenden edilgene

dönüştürülmesinin ideolojik etkisi bulunmaktadır.¹²² Bu yapı sayesinde fail saklanmakta, edilgen cümle ile eylemin etkilediği nesne özneleşmekte ve vurgu onun üzerinde yoğunlaşmaktadır.¹²³ Kriz boyunca basındaki açık ve doğal gösterilen taraf tutma hali, faillerin gizlenmesini gerektirecek edilgen yapıların az kullanılmasına neden olmuştur. Ancak, Yunanistan ya da Yunanlıların temsilinde eylemi yapan özne konumunda olayın sorumluluk ve nedeni Yunanistan iken, etkilenen nesne durumunda da vurgu Yunanistan üzerine yoğunlaşmakta, bu da temsilin güçlenmesine neden olmaktadır. Bu temsile göre, Türk kuvvetleri karşısında duramayan “aciz” Yunanlılar vardır ve eylemin sorumluluğu “kriz isteyen” Yunanistan’da kalmıştır.

– “Yunanlılar, krizi dün tırmandırdı.”(Hürriyet, 30.01.1996)

– “...Yunan fantomu, savaş uçaklarımız tarafından kovalandı....Yunan fantom uçağı, 3 Türk F-16 savaş uçağı tarafından uzaklaştırıldı.”(Hürriyet, 30.01.1996)

– “Yunanlı gazetecilerin içinde bulunduğu bir bot, Türk sahil güvenlik botları tarafından kovalandı.” (Türkiye, 31.01.1996)

2) İşgalci ve Yayılmacı Yunanistan:

Özellikle Kıbrıs sorunundan itibaren Türk resmi söyleminde Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı “irredantist politikalar” içerisinde olduğu savı¹²⁴, tarihsel

¹²² Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001, s. 171.

¹²³ Örneğin, “Polis göstericileri gözaltına aldı” derken vurgu polis üzerinde yoğunlaşırken, “Göstericiler polis tarafından gözaltına alındı” dendiği zaman olayın sorumluluğu göstericilere atfedilmektedir.

¹²⁴ Türkiye’nin ulusal mücadelesini Yunanlılara karşı vermiş olmasının bu imajda etkili olduğu, bu nedenle Yunanistan’ın bir “öteki” olarak tanımlandığı ve bu durumun Türkiye’nin milli kimliğinin esas unsurlarından olduğu düşüncesi oldukça yaygındır. Ancak Tanıl Bora’ya göre, Türkiye’nin milli kimliğini oluşturmaya

algılamalarla birlikte geliştirilmiş ve Yunanistan “Türk topraklarında gözü olan ve bu toprakları işgal etmek isteyen” ülke olarak görülmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti içinde ilk isyan eden milletlerden olan Yunanlıların daha sonra yine Osmanlı topraklarını parça parça alarak genişlemesi ve bugünkü sınırlarına ulaşması, 1800’lü yılların ortalarında Yunanistan’ın “Megali İdea” projesi ve bu projenin gerçekleşmesi için uğraşan Osmanlı’daki Etniki Eterya Cemiyeti’nin faaliyetleri, Kurtuluş Savaşı’nda savaşılan Yunanlılarla birleşince tarihsel arka planı tamamlanan bir algılama oluştu. 1970’lerde baş gösteren Ege sorunları bu algılamayı daha da güçlendirdi ve Yunanistan’la yaşanan her sorun Türkiye tarafından bir “egemenlik sorunu” olarak görülmeye başlandı. Karşılıklı olarak beslenen bu “güvensizlik” ve “tehdit” algılaması, yaşanan krizlerin ortaya çıkmasına da zemin hazırladı. İki ülke arasında “egemenlik sorunu” haline dönüşen Kardak Krizi’nde de basında Yunanistan “yayılmacı” politikalarını uygulamak için Türkiye’yi “işgal etmek isteyen ülke” konumunda sunulmuştur. Haber metinlerinde kayalıkların Türkiye’ye ait olduğunun altı sürekli çizilirken Yunanistan’ın bu toprakları isteyen ve almaya çalışan ülke olduğu vurgulanmıştır.

– “Yunanlıların sahiplenmeye kalkıştığı asıl adı Kardak olan İmia Kayalıkları’na...bıraktıkları Yunan bayrağı...” (**Hürriyet**, 28.01.1996)

başladığı 1920-30’larda Yunanistan bir “düşman” olarak görülmediği gibi örnek alınmaya çalışılan Batı’nın da bir parçasıdır. Milli kimlik inşasının asıl “öteki”leri Osmanlı Devleti, İslam ve Doğu’dur. Bu açıklama 1930’lardaki Türk-Yunan ilişkilerinin olumlu seyri ile çakışmış, Yunanistan’ın ötekileştirilmesi “milli dava” Kıbrıs’tan sonra gerçekleşmiştir. Bu düşünce, basındaki imaj dönüşümünün temel kriterlerini gösterdiği ve imajın iki ülkenin ilişkileri ile sıkı bir bağı olduğunu açıkladığı için bu araştırma çerçevesinde de desteklenmektedir. Tanıl Bora, “Milli Kimliğin Kuruluş Döneminde Resmi Metinlerde ‘Yunan Düşmanlığı’ Neden Eksikti, Nereye Gitmişti?”, **Defter**, sayı 32, kış 1998; ayrıca, Mehmet Karayaman, Basında Türk-Yunan Siyasi İlişkileri (1952-1959), İzmir, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998; Orhan Türker, “1930’larda Türk-Yunan Dostluğu”, **Tarih ve Toplum**, Cilt 32, Sayı 191, Kasım 1999, s. 45-48; Şaban Çalış-Birol Akgün, “Çatışmadan Uzlaşmaya: 21.Yüzyıla Girerken Balkanlar’da Türk Yunan Rekabeti”, İdris Bal (ed.), **21.Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s. 225.

_“Yunanistan’ın kendi toprağı ilan ettiği Bodrum açıklarındaki Kardak Kayalığı’na göz koyması, üstelik birkaç keçi bırakarak işgale yeltenmesi balıkçıları öfkeliendirdi.”(**Hürriyet**, 29.01.1996)

Atina’nın Keçi İşgali(**Hürriyet**, 29.01.1996)

_“Kayalıklarda kuşatma yapan.....kayalıkları ablukaya alan..” (**Hürriyet**, 29.01.1996)

_“Yunanistan’ın asker çıkarması, Türkiye’nin egemenliğine tecavüz niteliğı taşıır.”(**Hürriyet**, 30.01.1996)

_Türk Topraklarında Yunan İşgali–Yunanistan Haksız (**Türkiye**, 31.01.1996)

_“Adada hak iddia eden Yunanistan....”(**Hürriyet**, 1.02.1996)

_“Yunanistan’ın basını kullanarak, kendisine ait olduğunu iddia ettiği İmia Kayalığı’nın, 1932 yılında Türkiye ile İtalya arasında imzalanan bir antlaşmaya göre, Türkiye’ye ait olduğu biliniyor.”(**Cumhuriyet**, 27.01.1996)

_“Türkiye ve Yunanistan Deniz Kuvvetleri’ne ait hücumbotlar, Türkiye’ye ait olan, ancak Yunanistan’ın bayrak çektiğı Bodrum yakınlarındaki Kardak Kayalığı (İmia) çevresinde dün karşı karşıya geldiler.” (**Cumhuriyet**, 29.01.1996)

_“Ege’de statükoyu bozan Yunanistan ile Türkiye arasında harp kaçınılmaz olur, deniyor. (**Milliyet**, 1.02.1996)

3) Ege'yi "Yunan Gölü" Haline Getirerek Türkiye'yi Kuşatmak İsteyen Yunanistan:

Türk-Yunan ilişkilerinin en önemli sorunları kuşkusuz ki Ege sorunlarıdır. Özellikle 1970'li yıllarda Kıbrıs'taki gelişmelerin iki ülkenin ilişkilerini olumsuz yönde etkilemeye devam etmesiyle Ege'de tırmanan gerginlikler ve konu ile ilgili iki ülkenin birbirine karşı tezlerinin karşılıklı görüşmelerle bir çözüme kavuşturulamaması, Türkiye'de Yunanistan'ın "Ege ve Akdeniz'den Türkiye'yi kuşatarak geçiş yolu bırakmak istemeyen ülke" olarak görülmesine yol açtı. Ayrıca, Yunanistan'ın Lozan Barış Antlaşması ve 1947 Paris Barış Antlaşması ile coğrafi olarak Türkiye'ye çok yakın adaları kendi topraklarına katması Türkiye için zor kabullenilen gerçeklerden oldu. Türkiye sahillerinden "görülebilecek kadar" yakın olan bu adaların masada kaybedilmesi hep bir "haksızlık" olarak algılandı. Yunanistan bir komşu devlet olarak değil ama bir "tehdit" olarak görüldüğü için de, bu adaların yakınlığı aynı zamanda Türkiye'yi rahatsız etti. Zaten Ege'nin büyük bir kısmına sahip olan Yunanistan'ın hem Kıbrıs'a sahip çıkmaya çalışarak güneyde de Türkiye'yi kuşatmaya çalışması, hem bu yakın adaları silahlandırmak için uğraşması, hem de 12 mil ve kıta sahanlığı ile ilgili tezleriyle Ege'de Türkiye'ye çıkış yolu bırakmayacak kadar genişlemek istemesi Türkiye'nin Ege'deki tezlerinin en önemli dayanağı haline geldi ve "tehdit" algılamalarının en üst noktaya çıkmasına sebep oldu.

Kardak Kayalıkları da Türkiye'ye oldukça yakın toprak parçaları olduğu için, basın, sırf bu nedenden Kardak'ın Türkiye'ye ait olduğunu kabul etmiştir.

Yunanistan Türkiye'nin "burnunun dibine kadar gelerek" Ege'yi "Yunan gölü" haline getirmeye çalışmaktadır. Ancak Yunanistan'ın bu defa da bir "oldu-bitti" ile aslında "diğer adalar" gibi bizim hakkımız olan Kardak'a sahip çıkmak istemesine müsaade edilmeyecektir. Çünkü Kardak, Türkiye'ye o kadar yakındır ki aslında Yunanistan'ın bize yakın olan bütün adaları gibi doğal olarak bizim olmak zorundadır. Haber metinlerindeki bu ileti, Kardak'ın Türkiye'ye uzaklığının sürekli vurgulanması yoluyla verilmek istenmiştir. Bu coğrafi bilgi, Yunanistan'ın hak iddialarını çürütmek, Ege ile ilgili Yunanistan'ı sürekli suçlamak ve bunları Yunanistan'ın bir "işgalci" olduğu bilgisiyile birleştirmek için haberlerde yerini almıştır.

_ "Kıyıya 4.5 mil uzaklıkta bulunan Kardak'a Yunanlıların keçili işgal eyleminde bulunup bayrak çekmesi halkın tepkisine neden oldu." (**Hürriyet**, 29.01.1996)

_ "Kardak bize 3.8, onlara ise tam 6 mil uzaklıkta."(**Hürriyet**, 31.01.1996)

_ "Yunanistan, Bodrum'un burnunun dibindeki İstanköy Adası'na yığınak yapıyor. (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_ "Yunanistan'ın uluslararası anlaşmalara aykırı olarak silahlandığı Ege adaları çevresindeki kaya parçalarını bile iskana açarak denizdeki sınırları yeniden çizme girişimlerini yoğunlaştırması Türkiye'yi harekete geçirdi. (**Cumhuriyet**, 26.01.1996)

_ "Yunanistan'ın Ege Denizi'nde Bodrum'un yanı başındaki Kardak Kayalıkları'na asker çıkardığı savı, Türkiye'de alarma neden oldu."(**Cumhuriyet**, 30.01.1996)

_“Yunanistan, Türkiye sahillerine 3 mil uzaktaki kayalığa bile ‘benim’ diyor.”... Ege’deki adalara sahip çıkma savaşı veren Yunan Yönetimi, şimdi de büyük bir arsızlıkla Türkiye’nin burnunun dibindeki kayalıklara el attı.” (**Milliyet**, 27.01.1996)

_“Yunanistan, Türkiye’nin burnunun dibindeki kayalıklara bile sahip çıkmaya çalışıyor.” (**Milliyet**, 29.01.1996)

_“Yunanistan üzerinde hak iddia etmek için, Bodrum sahillerine 3 mil mesafedeki İmia Kayalığı’na Yunan bayrağı dikti.”(**Türkiye**, 28.01.1996)

_Oldu-Bittiye Hayır (**Türkiye**, 30.01.1996)

_“Kardak Kayalığı’ni işgal ederek Ege’de krizi tırmandıran Yunanistan, Ege Denizi’ni ‘Yunan Gölü’ haline getirmek için sinsi planlarını bir bir uygulamaya geçiriyor.”(**Türkiye**, 31.01.1996)

4) Büyük Ülke-Küçük Ülke İlişkisi:

Türkiye’nin Yunanistan algılamalarından birini de Türk-Yunan ilişkilerinin bir Büyük Ülke-Küçük Ülke ilişkisine benzetilmesi oluşturur. Bu benzetme Türkiye’nin güç tanımı ile ortaya çıkar. Klasik realist anlayışa göre ortaya çıkan bu karşılaştırmada devletlerin askeri gücü, o devletin güvenliği ve hayatta kalması için en elzem unsurlardan biridir. Bir ülkenin askeri gücü ve nüfusu diğer ülkeden ne kadar çoksa o ülke “büyük ülke”, diğeri ise “küçük ülke” konumunda görülür¹²⁵ ve bu ülkeler arasında bir güç asimetrisi doğar. *Güç asimetrisinin, uluslararası*

¹²⁵ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s. 91-93.

*müzakerelere etkisi, çoğunlukla kendisini güçlü hisseden tarafın diğeriyle daha kolay ilişki kurabilmesi, yakınlaşabilmesi ve karşısıyla özellikle de “doğrudan müzakerelerde” bulunma konusunda daha istekli davranabilmesi şeklindedir. Göreli olarak kendisini güçsüz hisseden taraf ise, güçlü olan tarafın, bu gücü kullanarak kendisini istemediği ödünler vermeye zorlayacağından endişe etmekte ve bu nedenle de onunla ilişkisini başka yollardan etkilemeyi, müzakere masasına oturmaya yeğlemektedir.*¹²⁶

Basındaki Kardak Krizi'nin sunumunda da benzer güç ilişkisinin görülmesi mümkündür. Buna göre, Yunanistan “küçük, zayıf ve kompleksli bir ülke” olduğu için Türkiye'nin gücünü yıpratmak ve Türkiye'den istediği ödünleri alabilmek için en ufak fırsatı bile kaçırmaz. Bu nedenle Türkiye'nin her konuda ona karşı takındığı “soğukkanlı” ve “hoşgörülü” tutuma karşılık onunla karşılıklı görüşmekten kaçınır ve olumsuz tavırlarını sürdürme yolunu seçer. Krizi Yunanistan'ın çıkardığı bilgisi, bu algılamanın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. “Saldırgan ve uzlaşmaz” Yunanistan, herhangi bir savaş durumunda üçüncü ülkelerin araya gireceklerini bilmenin rahatlığıyla da¹²⁷ Türkiye'yi “tahrik” eder ve “kışkırtır”. Bu sayede sorunlar yaratır ve elinden geldiğince Türkiye'yi zayıf düşürmeye çalışır. Amacına ulaşmak için de Türkiye'ye “tehdit”ler savurur ve “uzlaşmaz” bir ülke olur.

_Ege'de Restleşme- Bir Bardakta Fırtına Kopardılar (**Hürriyet**, 27.01.1996)

_İşi İyice Azıttılar (**Hürriyet**, 28.01.1996)

_Bayrak Krizini Kendileri Yarattı (**Hürriyet**, 29.01.1996)

¹²⁶ Gülden Ayman, “Türkiye'nin Ege Politikasında Müzakere ve Caydırıcılık”, Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), **En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, İstanbul, Boyut Yayıncılık, 1998, s. 294.

¹²⁷ **Idem.**

_“ Kardak Kayalıkları’ndaki Türkiye bayrağını indiren Yunanistan, dün de adaya bir grup sivil Yunanlı ile silahlı kişileri çıkarınca hava aniden gerginleşti. (**Hürriyet**, 30.01.1996)

_Fantomlu Tahrik- Hürriyet Helikopterine Taciz (**Hürriyet**, 30.01.1996)

_Yunanistan’ın Devam Eden Olumsuz Tutumu (**Hürriyet**, 31.01.1996)

_“...böylece, dün sabahtan itibaren gemiler ve jetlerle büyük bir tahrik hareketına girişen Yunan birliklerinin işgal ettiği adanın....”(Hürriyet, 31.01.1996)

_“Türkiye ve Yunanistan arasında nota trafiği yaratan Kardak Kayalığı sorununda Atina, adacığa bayrak çekerek gerginliği tırmandırdı. (**Cumhuriyet**, 28.01.1996)

_“Ege’de Yunanistan’ın sebep olduğu Kardak Krizi.... (**Cumhuriyet**, 1.02.1996)

_“Yunanistan, bayrak savaşını hızlandırdı.” (**Milliyet**, 29.01.1996)

_Küçük Kayada Atina’nın Kopardığı Fırtına - Ankara Soğukkanlı, Atina Israrlı (**Milliyet**, 29.01.1996)

_Atina’dan Diyaloga Ret- Yunanistan’dan Örtülü Tehdit (**Milliyet**, 30.01.1996)

_“ Türk ve Yunan orduları teyakuzda. Ankara’nın müzakere davetine karşı Atina gerginlikten vazgeçmedi.” (**Türkiye**, 31.01.1996)

_Zoraki Krizin Perde Arkası – Simitis Güvenoyu Hesabında (**Türkiye**, 31.01.1996)

5) “Biz”in Yüceltilmesi Yolu ile “Öteki”nin Aşağılanması:

Uluslararası ilişkilerin kriz veya savaş dönemleri içindeki imaj yaratımlarında ulus devletlerin “biz” ve “öteki” ayrımları en uç noktasına ulaşır. Buna göre, özellikle kahramanlık öyküleri çerçevesinde ve “vatanseverlik” kavramı içinde ne kadar olumlu özellik varsa “biz” i tanımlamakta kullanılırken “öteki” bu özelliklerin tam karşısında yer alır. Kardak Krizi’nin savaşa giden sürecinde bu “vatanseverlik” tanımı iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, Yunanistan’ın adacıklara bayrak dikmesi ve asker çıkarmasından sonra “uyarılması” ile kendini gösterir. Burada, Yunanistan Türkiye’nin “düşman”ıdır ve bu nedenle şiddet içeren söylemler meşrudur. Bir egemenlik sembolü olan “bayrak” yarışında öncelikle sivil Türkler doğal olarak “milliyetçi” duygularına kulak verirler ve “vatandaşlık” görevlerini yerine getirerek, “düşman”ın yaptıklarına karşı mücadele ederler. Bu durum, siyasetçileri ve askerleri de harekete geçirir ve “milliyetçi” söylemler yolu ile “ülkenin bütünlüğünü bozan” Yunanistan’a mesajlar verilir. Bu mesajlar basın tarafından dramatize edilmiş bir şekilde popülist milliyetçi bir anlayışla haber metni olarak kurgulanarak okuyucuya verilmeye çalışılmıştır. Askeri güçlerin karşılaştırılması istatistiki verilerle manşetlerde yerini almış, “düşmanın zayıflığı” gösterilmek istenmiştir. Böylece basının da katıldığı bir “topyekün seferberlik” havası oluşmuştur.

_Biz Diktik- “Hürriyet ekibi Yunan bayrağını farkedince şiddetli rüzgara rağmen yere indi.” - Pilot: Adaya iki Keçi Bırakmışlar – “ Yunan bayrağını söküp Türk bayrağını koymasaydım ömür boyu kendimi lanetlerdim... gazeteci arkadaşlarım ‘bu

bayrak burada kalamaz ‘diye sürekli baskı yapıyorlardı.... Biz bayrağımızı dalgalandırdık”. (**Hürriyet**, 28.01.1996)

_O Bayrak İnecek - Biz Üstünüz (**Hürriyet**, 30.01.1996)

_Can Veririz, Toprak Asla - “ DYP Grubu’nda Kardak Krizi’yle ilgili duygusal bir konuşma yapan ve zaman zaman sesi titreyen Çiller, izleyicilerden bazılarını ağlattı.’Bizde toprak verilmez, can verilir. Bu ülkenin her çakıl taşında şehit kanı vardır’ dedi.” (**Hürriyet**, 2.02.1996)

_Atina’ya İhtar- - “....Çiller, Yunanistan’a sert çıktı: Bayrağı indirin ve hemen askerlerinizi çekin”. (**Türkiye**, 30.01.1996)

_Çekilin – O bayrak inecek - Tacize Gözdağı (**Türkiye**, 31.01.1996)

_Çekilin.... Yoksa.... (**Milliyet**, 29.01.1996)

İkinci tanım, iki ülkenin silahlı kuvvetlerinin karşı karşıya geldiği sırada yaşananların basın tarafından Türk kuvvetlerinin ve Türklerin “vatanı için her şeyi yapabilecek kahramanlar” olarak sunulmasıyla Yunanistan’ın ve Yunanlıların “kolay lokma” olarak tanımlanması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle adaya çıkan SAT komandoları ile ilgili hem Hürriyet, hem de Milliyet’te kriz sonrası yayınlanan yazı dizileri, bu kuvvetlerin gücünün yüceltilmesiyle Yunanistan’ın “basit bir düşman” olarak sunulmasını içerir. Kriz sonrası Türkiye’nin “zafer” kazandığı söylemi bu imajı pekiştirir.

_“Bayrağımızı kendimizin olan topraklara diktiler.” (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_İnançla Gittiler, Mutlu Döndüler – Bir bardak Suda Fırtına Değildi- O Bayrak İndi (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_Komandoların Kolayına Geldi – “ Bu bir şey değil. Normal eğitimimiz bu operasyona göre çok daha zor.”- Onların Lügatında Kaybetmek Yok – Dosta Güven, Düşmana Korku Veriyorlar – TSK’nın Gözbebeği (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_“Seçkin komandolar, kısa sürede Yunan hücumbotlarının arasından geçip, hiçbirinin ruhu bile duymadan sessizce küçük adacığa yerleştiler. Aslında bu onlar için çok kolay bir görevdi. (**Hürriyet**, 2.02.1996)

_Mehmetçik Kardak’ta – Herşeye Hazırız – “ Yunanistan çekilmeyince, biz de Kardak’ın yanbaşındaki kayalığa komando çıkardık..... Atina’nın olup bittisine meydan vermedik.” (**Milliyet**, 31.01.1996)

_Ankara’da Zafer Havası – “ Atina bir bardak suda fırtına kopardı. Ankara soğukkanlılıkla sonuca gitmeyi bildi. Türk diplomasisi ve ordusu bir Yunan oldu bittisinden daha yüz akıyla çıktı. İşte Atina’yı pes ettiren o an. 12 Türk askerinden oluşan Sat timi Kardak’a bayrağı diyor ve umutlar tazeleniyor: Ege, barış denizi olsun” – Hoşgeldiniz Gaziler – “Demirel, MGK’ya girerken, Başbakan Çiller de komutanlara ‘hoşgeldiniz gaziler’ dedi.” – 12 Altın Adamın Sırrı – Genelkurmaya Tam Not – Kahramanlar Anlatıyor (**Milliyet**, 1.02.1996)

_Sağduyu Kazandı – Yabancı Basın: Ankara Galip – Bayrak İndi, Kriz Bitti - Sizinle Gurur Duyuyoruz – “ Hükümetin kararlı tutumu, Türkiye ile Yunanistan’ı savaşın eşğine getiren krizi bitirdi.” (**Türkiye**, 1.02.1996)

Ayrıca, basın, adanın Kardak (İmia) olan ismi yerine bizim olan toprakların yeniden fethi gibi algılanacak bir şekilde yerel adı İkizce’nin yeni bir admış gibi haber yapmak yoluyla, Türkiye’nin Yunanistan’dan “toprak kazandığı” yanılsamasının doğmasına neden olmuştur. Krizin başında basında yer alan

Yunanistan'ın kayalıklar için kullandığı "İmia" adının kriz sonrası artık kullanılmadığı da göze çarpmaktadır.

_“Kardak Kayalıkları'nın yeni adı 'İkizce Adacıkları' oldu.” (Türkiye, 7.02.1996)

_İkizce Türkiye'nin (Cumhuriyet, 8.02.1996)

6) Tarihi Göndermeler:

“Öteki” ulusla ilgili sahip olunan önyargılar büyük çoğunlukla o ulusla yaşanan geçmiş kötü anı ve olayların sürekli hatırlatılması yolu ile oluştururlar. Bu önyargılar o ulusun “biz”e karşı “değişmez” tutumları olduğu varsayımı ile hareket eder. Türk-Yunan ilişkilerindeki ulusal tarih algılamaları geçmişte ve bugünde yaşanan birçok sorunun ulusal kimlikte yinelenmesi yolu ile canlı tutulur ve iki ülke arasında yaşanan gerginlikler geçmişin tekrarı gibi algılanarak bu nedenle karşılıklı yaratılmış imajların “doğal ve sürekli” olarak görülmesine yol açarlar. Kardak Krizi'nin temsilinde de basın tarafından tarihsel göndermeler özellikle iki ordunun karşılaşmasının haberinde sıklıkla yapılmıştır. Bu, Yunanistan'ın Türkiye için “ezeli düşman” olduğu algılamasının yeniden üretilmesine sebep olmuştur.

En çok gönderme Kurtuluş Savaşı'nadır. Böylece, “Türkiye'nin Yunanistan'a karşı verdiği mücadele ve kazandığı zaferle kurulduğu” bilgisi hatırlatılır. Haber metinleri içinde bu göndermenin yapılması için kullanılanlar ise, “geldikleri gibi gittiler”, “çıktık açık alınla”, “bozgun”, “taaruz” gibi cümleler ve kelimelerdir. Bir de, Yunanlıların “sinsi” olarak tanımlanmasına da “Osmanlı'yı arkadan vuran

millet” tarihi algılamasının bir yansıması olarak bakılabilir. Ayrıca bir kez de Kardak Krizi Balkan Savaşı’nın başı gibi gösterilmek istenmiştir.

_“Bayraklarını da alıp gittiler... Yunan askerleri pılısını pırtısını toplayıp Kardak’ı terk etti.” ...“Yunan’ın kayalık da olsa Türk toprağına kendi bayrağına dikme sevdası tutmadı.... Türkiye’nin bu kararlı tutumunu gören Yunan askerleri, dün sabah bayraklarını da yanlarına alarak geldikleri gibi gittiler.”(**Hürriyet**, 1.02.1996)

_Çıktık Açık Alınla – “Kardak Krizi’nin Yunanistan’ın ‘geldiği gibi gitmesiyle’ sonuçlanması Ankara’yı sevindirdi.” - Balkan Savaşı’ndan Döndük (**Milliyet**, 1.02.1996)

_Geldikleri Gibi Gittiler (**Türkiye**, 2.02.1996)

_Türkiye- Yunanistan Diplomatik Savaşta – “Ankara, AB ülkeleri nezdinde Yunanistan’ın haksızlığını ispatlamak için diplomatik taaruza geçti.”- Diplomatik Taaruz (**Türkiye**, 7.02.1996)

_Kardak Bozgunu (**Hürriyet**, 8.02.1996)

Kurtuluş Savaşı’na yapılan göndermeler dışında bu “ezeli düşmanlık” özellikle bugün de iki ülke arasında sorun olan Kıbrıs ve Ege ile ilgili hatırlatmalar yolu ile basında yer almıştır. Bu hatırlatma, “adaya barış götüren Türk birlikleri” bilgisiyle birlikte “1974 Kıbrıs Harekati” na yapılan gönderme gibi, bazen açıkça yapılmış bazen de “yine”, bir kez daha” gibi kelimelerle anlatılmaya çalışılmıştır.

_“Adaya sessiz sedasız sokulan Yunanlıların sinsi şovu. Hiç yoktan kriz çıkararak, savaş çığılıkları atan Yunanistan’a Türkiye’nin izin vermeyeceği bir kez daha gösterildi.” (**Hürriyet**, 28.01.1996)

_Ege Denizi'nde yine kriz yaratma peşinde koşan Yunanistan..." (**Hürriyet**, 29.01.1996)

_“Yunanistan’a Kıbrıs’taki gibi ders verildi.... Yunanistan Kıbrıs gibi şamar istiyor”. (**Hürriyet**, 31.01.1996)

_“SAT’lar 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’nda da sahile ilk çıkanlardandı.” (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_“Kıbrıs’ta ve Ege’de yıllardır oldu-bitti çabasını sürdüren Yunanistan, son çılgınlığı ile ateşle oynuyor.” (**Milliyet**, 29.01.1996)

_“Kardak Krizi’ne barış getiren Türk hareketini hazmedemeyen Atina...” (**Milliyet**, 6.02.1996)

_Çanakkale’ye Yığınak – Teyakkuz Sürüyor (**Milliyet**, 7.02.1996)

_Türk Düşmanlığı Devlet Politikası (**Türkiye**, 31.01.1996)

_Ege’de Yine Yunan Oyunu (**Türkiye**, 8.02.1996)

7) Sıfır Toplamlı Oyun İlişkisi:

Sıfır toplamlı ya da sabit toplamlı oyunlar, iki tarafın birinin kazancının diğerinin kaybı anlamına geldiği varsayımıyla hareket ettiği oyunlardır. İki ülke arasındaki ilişkinin bu oyun kuramıyla tanımlanması karşılıklı kuşkuların her iki tarafta da görülmesi ile sonuçlanır. Rakibin aynı şekilde davranacağı varsayımıyla tarafların oyun kuramına göre hareket etmesi de varolan düşmanlığın daha da artmasına neden olur.¹²⁸ Ülkeler arası ilişkilerin bu oyun kuramına göre

¹²⁸ Arı, **op. cit.**, s. 412-414.

değerlendirilmesi aynı zamanda “öteki” imajının yaratılmasına da yardımcı olarak diğer ülke ile ilgili olumsuz algılamaların yinelenmesini ve bu ülkenin “düşman” olarak görülmesini gerektirir. Bu bağlamda Türk-Yunan ilişkileri de Türk dış politikasında çoğunlukla “sıfır toplamlı oyun” olarak görülmekte, Yunanistan’dan gelen ve Türkiye’ye fayda sağlayacak herhangi bir hamle bile Türk tarafınca kuşkuyla karşılanmakta ve samimi görülmemektedir.¹²⁹

Türk-Yunan ilişkilerinin “sıfır toplamlı oyun” olduğu görüşü kriz sırası ve sonrasında Türk basını tarafından da benimsenen bir görüştür. Buna göre, “bir tarafın kazancının mutlak olarak diğerinin kaybı” anlamına geldiği sıfır (sabit) toplamlı oyun ilişkisi kriz sonrasında Türk tarafının mutlak kazancını, Yunan tarafının ise mutlak kaybını getirmiştir. Kriz sürerken Türkiye gayet kendinden emin ve sakin bir tutum içine girerken Yunanistan’da halk ve politikacılar Türkiye ile savaşmaktan korkmuş ve “panik”lemiştir. Bu durum Yunanlıların “korkak” ve Yunanistan’ın “en ufak sorundan etkilenen ve karışan ülke” olarak algılanmasına yol açmıştır. Başka bir deyişle Türkiye’de ne hissedilmiş ve yaşanmışsa Yunanistan “sıfır toplamlı oyun ilişkisi” çerçevesinde bunun tam tersini yaşamıştır. Ayrıca kriz sonrası “kaybın” getirdiği “karmaşa” ve Yunan iç politikasının karışması Yunanistan’ın “beceriksiz politikacılar ve insanlarla” dolu olduğu bilgisini de beraberinde getirmiştir.

_Yunanistan’da Halk Yiyecek Stokladı, Türkiye Sakin – Atina’da Panik –
Atina’da Borsa Düştü, İstanbul Paniklemedi – “Kardak Krizi Yunan ekonomisini

¹²⁹ Ayman, “Türkiye’nin Ege Politikasında.....”, s. 297. Aynı durumun Yunanistan için de geçerli olduğu söylenebilir. Bunun için bkz. Alexis Heraclides, **Yunanistan ve “Doğu’dan Gelen Tehlike” Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, çev. Mihalis Vasilyadis ve Herkül Millas, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 45-46.

çok fena vurdu. Yunan borsası altüst olurken, halk hemen süpermarketlere hücum etti. İstanbul borsası ise yükseliş gösterdi.” (**Hürriyet**, 31.01.1996)

_Yunanistan Gururunu Sineye Çekti- Yunanistan Karıştı (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_Yunan Basını Kelle İstiyor (**Hürriyet**, 2.02.1996)

_“Kardak’ta büyük bir hezimet yaşayan Yunan Hükümeti..... Yunanistan’da yaşanan ‘ulusal hezimet’ havası giderek büyüyor. Yaşanan hezimetin sorumluluğunu yüklemek için günah keçisi aranıyor.” (**Hürriyet**, 3.02.1996)

_Atina Suçluyu Bulamadı- “Yunan basınında yer alan haberlere göre, PASOK İcra Komitesi’nde Yunanistan’ın Türkiye karşısında ağır bir yenilgiye uğramasından hükümet suçlanıyor. (**Hürriyet**, 4.02.1996)

_Kardak Krizi Atina’da ilk Kellesini Aldı (**Hürriyet**, 8.02.1996)

_Yunanistan’da Bayrak Kavgası - Atina Gergin, Ankara Memnun (**Milliyet**, 2.02.1996)

_Yunan Ordusunda Aklanma Çabası - “Atina’da hala devam eden suçları birbirine atma ortamı...” (**Milliyet**, 7.02.1996)

_Kardak Kayalıklarının Faturası Orduya (**Milliyet**, 9.02.1996)

_Atina’dan Acı İtiraflar (**Türkiye**, 1.02.1996)

_Atina Kriz İçinde (**Türkiye**, 2.02.1996)

_Yunan Politikacılar Alay Konusu (**Türkiye**, 7.02.1996)

8) Türkiye'ye Karşı Yunanistan-Batı Birlikteliği:

Türkiye'nin kuruluş döneminden bugüne en önemli dış politika hedeflerinden biri de “batılılaşma”dır.¹³⁰ Kökenleri Tanzimat'a kadar giden bu hedef aynı zamanda Türkiye için bir ikilemi de içinde barındırır. Çünkü bağımsızlık mücadelesini Batı emperyalizmine karşı veren ve bu sayede bir devlet olan Türkiye hem bu hedefle dış politikasını biçimlendirmeye çalışmakta hem de bu amacı gerçekleştirme yolunda Batı tarafından gelen her tepki ve talebe “bölünme korkusu” nedeniyle kuşkuyla bakmaktadır. Yunanistan ise bu noktada ikili bir modelin içinde yer alır. Öncelikle, Osmanlı'nın parçalanma sürecinde ve Kurtuluş Savaşı'nda Avrupa ülkelerinin “maşası” haline gelerek bu ülkelerin Türkiye topraklarındaki emelleri için saldırıya geçen bir Yunanistan modeli vardır. Burada Yunanistan “küçük bir uydu ülke” konumunda görülür. İkinci modelde ise, Yunanistan, bu kez Avrupa'yı yönlendirecek kadar “güçlü” ya da “şımarıklıklarına” boyun eğdirecek kadar “kurnaz” olduğu bir algılamanın içinde yerini alır. Bu modelde Batı Yunanistan'ı destekler, çünkü bu ülke ile tarihsel ve kültürel bağları vardır ya da en azından onları düşünsel olarak örnek aldığı Antik Yunan uygarlığının mirasçısı olarak görürler. Her iki durumda da “düşman” asıl olarak Batı'dır ve Yunanistan onun “olumsuz” anlamda bir tezahürüdür.¹³¹ Aslında bu algılama Türkiye'nin Yunanistan'ı zayıf olarak gördüğü halde neden ondan “tehdit” algıladığının da cevabını verir. Yunanistan, tek başına Türkiye ile boy ölçüşemez, ancak Batı onu desteklediği için Türkiye'ye karşı özellikle diplomaside istediğini yaptırabilecek

¹³⁰ Baskın Oran, “Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği”, Baskın Oran (der.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980**, Cilt I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 49.

¹³¹ Bora, *op.cit.*, s. 37.

güçtedir. Krizin olduğu yıllar, Türkiye ve AB ilişkilerinin de gayet sorunlu olduğu bir dönem olduğu için, Batı'ya duyulan öfke ve korkular, Batı karşısında aynı zamanda bir rakip olarak görülen ve AB içinde yer alan Yunanistan'a yönelir. Yunanistan'ın kriz sonrası Avrupa'da konu ile ilgili gerçekleştirdiği diplomatik girişimleri, basında, klasik "Batı'nın şımarık çocuğu Yunanistan" imajının yeniden sunulması şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca Batı da Yunanistan'ı "maşa" olarak kullanmış ve Ege sorunlarını bahane ederek Türkiye'yi zor durumda bırakmak istemiştir.

_Atina AB'ye Türkiye'yi Şikayet Etti (**Hürriyet**, 30.01.1996)

_Yunanlılar Avrupa'da Feryadı Bastı (**Hürriyet**, 31.01.1996)

_AB Yardımına Yunan Engeli (**Hürriyet**, 4.02.1996)

_Batı'dan Kardak Sıkıştırması (**Hürriyet**, 9.02.1996)

_AB'den Yunanistan'a Tam Destek: Atina Memnun – Ankara Lahey'e Güvenmiyor (**Cumhuriyet**, 9.02.1996)

_Ankara'dan Lahey'e Şartlı Onay (**Cumhuriyet**, 10.02.1996)

_Türk Birliğine Yunan Engeli (**Milliyet**, 26.01.1996)

_“Pangalos, Ankara'yı AB'ye şikayet etti.” (**Milliyet**, 30.01.1996)

_Kardak, Tam Üyelik Yolunda İlk Çelme – “ Yunanistan'ın uluslararası ilişkilerindeki her sorunu AP'na taşımasının bıkkınlık yarattığını belirten Dışişleri...” (**Milliyet**, 1.02.1996)

_AB Atina'yı Sevindirdi (**Milliyet**, 9.02.1996)

_AP Şimdi de Ege'ye Taktı (**Milliyet**, 10.02.1996)

_Ege Krizi Brüksel'e Taşınıyor – “ Yunan Dışışleri Bakanlığı dün Brüksel'de başlayan AB Dışışleri Bakanları toplantısında Kardak Kayalıklarını sahiplenerek meseleyi toplantıya getirdi.” (Türkiye, 30.01.1996)

_“ ‘Batının şımarık çocuğu’ olarak arkasını sağlama alan Yunanistan..” (Türkiye, 31.01.1996)

_Yunan Kini – Atina Kardak Krizi'ni Hazmedemedi – “ AB'nin Türkiye'ye vereceği ekonomik yardım, Yunan vetosuna takılınca gündemden çıkarıldı.” – AB Şantajı Boyun Eğdi (Türkiye, 6.02.1996)

_AB Dümeni Yunan Rotasında – “ İkiyüzlü politika izleyen AB, Yunanistan'ın bir bardak suda kopardığı fırtına sonrası geri adım atarak Atina'nın isteklerini birbir yerine getirmeye başladı.” (Türkiye, 10.02.1996)

Yunanistan-Batı dayanışması içinde ABD'nin konumu ise, Avrupa ülkelerine kıyasla biraz daha farklıdır. İlk başlarda Türkiye'nin yandaşı, Türkiye'yi takdir eden ve “tarafsız” konumu ile ABD olumlu bir ülkedir ve bu Yunanistan'ın hoşuna gitmemektedir.

_ABD'den İtidal Tavsiyesi (Hürriyet, 29.01.1996)

_ABD: Soğukkanlı Olun – ABD İle Sürekli Temas (Hürriyet, 30.01.1996)

_Clinton Arabulucu – Clinton Krize El Koydu (Hürriyet, 31.01.1996)

_ABD Ege Sorununu Kıbrıs'tan Önce Çözecek - Taktik Zekaya ABD Takdiri (Hürriyet, 1.02.1996)

_Simitis ABD'ye Küstü (Hürriyet, 4.02.1996)

_Simitis Washington'un Eşit Mesafe Politikasından Rahatsız - Atina ABD Arabuluculuğuna Karşı (Cumhuriyet, 4.02.1996)

_NATO Ege İçin Devrede (**Cumhuriyet**, 10.02.1996)

_Clinton'un Ege Endişesi (**Milliyet**, 29.01.1996)

_Gerginliğe ABD Freni – Holbrooke: Başıbozukluk Edemezsiniz Dedi (**Milliyet**, 1.02.1996)

_Atina, Holbrooke'u İstemiyor (**Milliyet**, 2.02.1996)

_“Yunanistan'da Kardak Krizi'nde arabuluculuk rolü ve kayalığın yasal statüsü konusundaki 'tarafsız' tutumu nedeniyle ABD'ye karşı giderek yükselen tepkiler var.” (**Milliyet**, 4.02.1996)

_Holbrooke Ege İçin Geliyor (**Türkiye**, 2.02.1996)

_Holbrooke'tan Atina'ya Sitem (**Türkiye**, 7.02.1996)

Ancak, ABD'deki Rum lobisi ve Yunanistan'ın “şımarık” tavırları bir süre sonra ABD'ye de boyun eğdirir ve ABD de Türkiye'nin Batı algılamalarının içine yerleşir.

_Holbrooke Çark Etti – “ ...Holbrooke, Ege sorununa çözüm aramak üzere önümüzdeki günlerde yapacağı Ankara- Lefkoşa- Atina ziyaretini Yunanistan'ın sert tepkisi üzerine iptal etti. Ancak Yunanistan 'incinmesin' diye 'Türkiye'de hükümet bulunmamasını' gerekçe gösterdi.” (**Hürriyet**, 6.02.1996)

_Yunanlılar Washington'u Ağlama Duvarı Yaptı – “ Yunanlılar, gazetecisi, diplomatı ve lobileriyle ABD yönetimini ağlama duvarına çevirdiler. Şikayet konusu tabi ki Türkiye, dertleriyse Kardak Kayalığı. Gazeteciler ellerinde önceden yazılmış sorularla toplantıdan toplantıya koşarak, soru sorma bahanesi ile Amerikalı yetkilileri Yunan görüşü doğrultusunda etkilemek için nutuk atıyorlar. Holbrooke'un gezisini iptal ettirdikleri için kahraman edasına bürünen Yunanlılar, 1996'nın seçim

yılı olmasını da yönetime bir baskı unsuru olarak kullanıyorlar.” (**Hürriyet**, 9.02.1996)

_Clinton’a Rum Şantajı (**Milliyet**, 4.02.1996)

_Atina’dan Ret, Holbrooke’dan iptal (**Milliyet**, 6.02.1996)

_ABD Uydusu Yunan Casusu Çıktı (**Türkiye**, 6.02.1996)

9) *Yunan Dış Politikası = Bizans Entrikaları:*

Türkiye’nin ulusal tarih algılamalarında Yunanistan, Bizans’ın mirasçısı olarak görülür ve “tarihi düşman” olarak kurgulanır. Buna göre, Bizans-Osmanlı karşıtlığı Türk-Yunan ilişkilerinin geçmişteki halidir.¹³² Bu benzetme, Bizans İmparatorluğu’nun Türk kimliğinde “entrikacı” olduğu bilgisiyle birleşmiş ve Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı gerçekleştirdiği her dış politika uygulaması basın tarafından bir “Bizans oyunu” olarak haber metinlerinde sunulmuştur. Yunanistan “entrikacı” ve “yalancı” bir devlettir ve Türkiye onun “oyun”larına gelmemelidir. Ayrıca Yunanistan’ın her fırsatta Türkiye’ye “oyun oynadığı” algılaması, iki ülke ilişkilerinin “sıfır toplamlı oyun” olarak görülmesi ve Türk milli kimliğinde “Batı (Yunan) sendromu”nun yaşanması ile de birleşmekte ve olumsuz geçmiş “Bizans entrikası” eğretilmesiyle bu algılamaları desteklemektedir.

_Yunanlının Pilot Arama Bahanesi (**Hürriyet**, 7.02.1996)

¹³² Millas, Türk ders kitaplarında Bizans ile ilgili büyük bir bilgi boşluğundan söz eder ve bu imparatorlukla ilgili sadece burada “Rumca” konuşulduğu bilgisi verildiğini aktarır. Herkül Millas, “Türk Ders Kitaplarında Yunanlılar: Bütünleştirici Bir Yaklaşım”, A. Berktaş- H. C. Tuncer (der.), **Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 256. Bu da bize, “öteki” ile ilişkilendirilen bir çok şeyin tarihi olarak yok sayılmak istendiğini gösterir. Ayrıca, bir lise iki ders kitabında yer alan okuma parçasında Bizans’ın “Yunanlılaştıktan sonra” zalim bir yönetime kavuştuğu ve iyice çirkefleştiği anlatılır. Mehmet Atay, **Lise Tarih II**, s. 53.

_Yunanistan'ın Kayalık Oyunu (**Cumhuriyet**, 30.01.1996)

_Yunanistan'ın 'Esneme' Oyununa Tepki - Atina Uyutmaya Çalışıyor
(**Cumhuriyet**, 31.01.1996)

_12 Mil Oyunu Tutmadı - Küçük Hesaplardan Ulusal Kazanç (**Cumhuriyet**,
2.02.1996)

_Türk'e Bizans Oyunu (**Türkiye**, 30.01.1996)

_Yunanistan'dan Kirli Oyun (**Türkiye**, 31.01.1996)

_Ege'de Yunan Oyunları (**Türkiye**, 5.02.1996)

_Yalana Kılıf - “ Hükümet sözcüsü Reppas... Atina'nın yalanını örtbas etmeye çalıştı.” (**Türkiye**, 3.02.1996)

_Ege'de Yunan Tezgahı - “ Atina, provokasyon planıyla Türk askerlerinin Yunan Adalarını işgal etmesini istiyor.” (**Türkiye**, 8.02.1996)

10) Her Zaman Güvensizlik ve Huzursuzluk Kaynağı Olan “Terörist”

Yunanistan:

Kardak Krizi'nin yaşandığı dönem içinde Türkiye'de Yunanistan'ın PKK'ya yardım edip Suriye ile işbirliği yaparak Türkiye'nin çıkarlarına zarar verici faaliyetlerde bulunduğu savları basında da öne çıkan haberlerdendir. Yunanistan bu “terörist” örgüt ve bu örgütün destekçisi “terörist” devletle ilişkilerini iyi tutarak, aslında Türkiye'yi yıpratmaya çalışan ve onun iç karışıklıklarından faydalanmak isteyen “bölücü” ve “terörist” bir devlettir. Hatta Başbakanı bile zamanında terörist faaliyetlere adı karışmış bir kişidir. Ayrıca, kriz sonrası uygulamalarıyla da Türkiye

üzerinde “her zaman” “kötü” emelleri olacak olan ve Türkiye’ye sürekli “huzursuzluk ve güvensizlik veren” bir ülkedir. Böylece bugünün ve dünün düşmanı aynı zamanda yarının düşmanı da olmakta ve Yunanistan “ezeli ve ebedi düşman” olarak tanımlanmaktadır.

_PKK’dan Yunanistan’a Savaş Desteği (**Cumhuriyet**, 7.02.1996)

_PKK Simitis’i Kutladı (**Cumhuriyet**, 9.02.1996)

_Yunanlılardan PKK İle Ortak Gösteri (**Milliyet**, 5.02.1996)

_Atina Şam’a Benzedi (**Milliyet**, 8.02.1996)

_Apo’dan Simitis’e Mesaj (**Milliyet**, 9.02.1996)

_Simitis Terörist - “ Yeni Yunan Başbakanı eski bir bombacı çıktı.” - Yunanistan ve Suriye Terörün Destekçisi (**Türkiye**, 26.01.1996)

_Her Kötülüğün Ardında Atina Var (**Türkiye**, 31.01.1996)

_Bölücüler de Yunan Safında (**Türkiye**, 1.02.1996)

_Yunanistan Aliğa’yı Vuracaktı (**Hürriyet**, 5.02.1996)

_“Kardak Krizi daha soğumadan Atina, Ege’de yeni bir gerginliğin çığırkanlığını yapmaya başladı.” (**Hürriyet**, 6.02.1996)

_Atina Yeni Krizlere Hazırlanıyor - Yunanistan’da Kriz Hazırlıkları (**Cumhuriyet**, 3.02.1996)¹³³

_“Kardak Krizi’nin üzerinden bir hafta geçmeden Yunanistan, Türkiye’ye karşı yeni tahrik edici girişimlerde bulunmaya başladı.” (**Cumhuriyet**, 7.02.1996)

_Atina Yeni Kriz Peşinde (**Cumhuriyet**, 8.02.1996)

¹³³ Cumhuriyet’te yer alan bu haberin başlığı ile içeriği birbiriyle çelişiyor. Başlık bize, “kriz peşinde koşan Yunanistan”ı verirken, haberi okuduğumuz zaman Yunanistan’daki olası krizler için önlem planlarının neler olduğunu öğreniyoruz. Başka bir deyişle Yunanistan’dan yeni bir haber verilirken başlık klasik algıyı tekrarlıyor.

_Atina Uzattı - “Yunanistan savaş hazırlığını durdurmuyor.” (**Milliyet**, 6.02.1996)

_“Kardak Krizinden sonra Türkiye’ye karşı her alanda suçlama kampanyası başlatan Yunanistan...” (**Milliyet**, 7.02.1996)

_Atina Yeni Kriz Peşinde – Yunan’la Yedi Dert (**Türkiye**, 2.02.1996)

_Görevleri: Türk Düşmanlığı- “ Kardak Krizi sonrası gözünü kan bürüyen Yunanlılar, Ege’de yeniden tahrike başladılar.” (**Türkiye**, 8.02.1996)

11) Krizin Sorumlusu Yunanlı Politikacılar ve Gazeteciler:

Basın tarafından krizin sorumlusu olarak görülen Yunanistan’da krize neden olan kişi ve kurumlar da görünür kılınmıştır. Türkiye’ye karşı ılımlı siyaset izleyen Başbakan Simitis Türk basınında görünmez kılınırken, Türk karşıtı söylevleriyle ortaya çıkan Dışişleri Bakanı Pangalos öne çıkarılan isim olmuştur.¹³⁴ Böylece, krizin Yunanistan tarafından çıkarıldığı bilgisi pekişmiş, Pangalos nezdinde temsil edilen Yunanlı politikacılar ve Yunan basını “saldırgan”, “küstah”, “tuhaf”, “ağzı bozuk” “kışkırtıcı” kimseler ve kurumlar olarak resmedilmiş, Türk politikacıları ve basını ise bu eleştirilerden muaf tutulmuştur.

_Bakandan Tuhaf Sözler - Türkler İçin Yeni Bahane (**Hürriyet**, 28.01.1996)

_“Bakan olduğu günden beri Türkiye’ye dil uzatan Pangalos...” (**Hürriyet**, 29.01.1996)

_İşte Krizi Yaratan Adam- Pangalos (**Hürriyet**, 31.01.1996)

¹³⁴ Simitis’in Çiller’e gönderdiği uzlaşma içeren mesaj ancak Hürriyet’in 21. sayfasında küçük bir haber olarak yer alabilmiş, daha sonra ise, Simitis, gazetelerde haber olamamıştır. “Atina’dan Çiller’e Mesaj – Simitis’in Ege’de İyi Dilek Temennileri” **Hürriyet**, 28.01.1996.

_Pangalos: Çiller Psikiyatra Gitsin – “Kardak Krizini çıkaran Yunan Dışişleri Bakanı Pangalos bu defa da ağzını bozdu. Pangalos çirkin yakıştırmalarıyla yarattığı skandallarla ünlü.” (**Hürriyet**, 9.02.1996)

_Medya'nın Bayrak Savaşı – “... bazı basın yayın organlarının olayı’ Türkiye, Yunanistan’dan toprak talep ediyor’ diye yansıtmaları, Türk basınına da hareketlendirdi.” (**Cumhuriyet**, 30.01.1996)

_“Pangalos, Türkiye’ye sivri laflar etmekten geri kalmadı.” (**Milliyet**, 27.01.1996)

_Krizi Yunan Basını Körükledi (**Milliyet**, 4.02.1996)

_“Pangalos, Türkiye’ye karşı yine kendini tutamadı.” (**Milliyet**, 10.02.1996)

_“Bu arada kışkırtıcı tavırlarıyla bilinen Yunanlı gazetecinin sorusu geldi.” (**Türkiye**, 2.02.1996)

12) “Şaşkın” ve “Korkak” Yunan Askerleri:

Türk askerlerinin kayalıklardan birine çıkışı ve diğer kayalıktaki Yunan askerleriyle karşılaşma haberinde Türk askerinin nasıl yüceltiğine ve “öteki” nin bu yolla nasıl aşağılanmaya çalışıldığına daha önce değinilmişti. “Biz”in yüceltilmesi dışında Yunan askerlerinin basındaki görünür temsili de Yunanlıların vatanlarını savunmaktan “aciz”, Türk askerini görünce “şaşırp” “panikleyen” ve “korkup, kaçan” kimseler oldukları algılaması ile okuyucuya sunulmuştur. Ancak gazeteler, bu bilginin herhangi bir kanıtını (tanıklıklar veya fotoğraflar) gösteremedikleri gibi, bazı metinlerde –miş’li geçmiş zaman kullanarak

tanıklıklarında da “gerçekliği” maskeleymiş, böylece Yunanistan’ın “öteki” imajına uygun Yunanlılar resmetmişlerdir.

_“Muhabirimiz Aykut Fırat ve Cesur Sert, Yunan bayrağını alıp, yerine Türk bayrağı dikerken, Yunanlılar da tekneden izleyip kaçtılar.” (**Hürriyet**, 28.01.1996)

_Yunan Birlikleri Şaşkına Döndü - “Türk F-16’larının gelmesiyle Yunan uçakları gözden kayboldu.” (**Hürriyet**, 31.01.1996)

_“Yunanlı askerlerin çekip gidişleri.... yunanlı askerlerin paniklerine tank oldular....” - Çok Korktular. - Yunan Askeri Mevziden Kaçmış (**Hürriyet**, 1.02.1996)

_Yunan Askeri Kaçmış (**Hürriyet**, 2.02.1996)

_“Yunanistan’ın bayrak dikerek kimseyi yaklaştırmadığı adayı terk etme hazırlıkları göze çarptı.” (**Cumhuriyet**, 1.02.1996)

13) Avrupa’yı Hak Etmeyen “Doğulu” Yunanlılar:

Türkiye ve Yunanistan ilişkilerindeki en önemli unsurlardan biri de AB unsurudur. İki ülkenin birbirine paralel seyreden politika süreçleri ve Avrupa’daki konumları, Yunanistan’ın 1981 yılında AT’ye tam üye olmasıyla Yunanistan lehine değişim göstermiştir. En önemli hedeflerinden biri olan “Batılı” olma arzusu içindeki Türkiye’nin, bu tarihe kadar kendisine rakip olarak gördüğü ve Osmanlı Devleti’nin (Türklerin) eski tebaası olan Yunanlıların Avrupa’nın içinde yer alması, özellikle Ankara’nın önüne konan Kopenhag Kriterleri çerçevesinde iki ülke arasında sürekli karşılaştırmalar yapmasına neden olmuş, Yunanistan’ın da en az

Türkiye kadar “doğulu” (azınlık haklarını çiğneyen, milliyetçi, düşünce özgürlüğü olmayan, barbar vs.) olduğu gösterilmek istenmiştir. Bu durum Türkiye’nin komplekslerinin Yunanistan’a yansması biçiminde ortaya çıkmaktadır. İncelenen dönem içinde basın da sık olmamakla birlikte Yunanlıların “Avrupalılığı” sorgulamış ve eleştirmiştir.

_Galiba Yunan Avrupalı Değil (Yunan Milliyetçiliğine Eleştiriler) (**Hürriyet**, 31.01.1996)

_“Yunanistan yine ‘milliyetçilik fırtınası’ içinde savruluyor.” (**Hürriyet**, 3.02.1996)

_Barışçı Yunanlının Gazetesini Bastılar - Gece Baskını - “ Barışçı düşünceleri nedeniyle kendi memleketinde saldırıya uğrayan cesur gazeteci...” (**Hürriyet**, 10.02.1996)

14) Dini ve Cinsiyetçi Göndermeler:

Türkiye’nin Yunanistan’ı ötekileştirirken kullandığı temel ayırım sadece etnik değil aynı zamanda dinidir de. Bu ayırım Yunan (Rum)-Ortodoks ve Türk-Müslüman olarak ulusların kendilerini ve karşılıklarını tanımlaması yolu ile oluşturulur. Kardak Kayalıkları’na çıkan sivillerden biri olan Kalimnos Adası papazının da basındaki sunumu bu dini temsilciyi ve onun nezdinde Yunan değerlerini küçümser niteliktedir. Papazın “çıkarıcı” olduğu bilgisi verilerek Yunanlıların ancak para için vatanlarını savundukları teması öne çıkarmaktadır. Ayrıca, Yunan askerlerinin geleneksel üniformaları da “kadınsı” bulunarak eril bir aşağılama yöntemi

uygulanmak istenmiş ve “güçlü/zayıf – erkek/kadın” benzetmesi yoluyla Yunanistan’ın “küçük, zayıf” bir ülke olduğu ve “korkak” askerlerinin bulunduğu bilgisi böylelikle bir kez daha desteklenmiştir.

_Papazlı Şov (**Hürriyet**, 30.01.1996)

_Papaz Bayrak Dikmek İçin Para Aldı - Fukara Papaza Para Verdiler (**Hürriyet**, 4.02.1996)

_Etekli Yunanlı (**Milliyet**, 31.01.1996)

15) Çelişkiler ve Bireysel Kırılmalar

Nesnelerin ve birimlerin ancak ulus fikrine gönderme yapan bir biçimde oluşmasına neden olan ulusal söylem, bireyler söz konusu olduğunda sınırlı bir esnekliğe sahiptir. “Olumsuz” algılamalar bir bütün olarak “ulus”un defterine yazılır, ancak “olumlu” nitelendirilebilecek davranışlar söylem dışında tek tek bireylere ait olur. Başka bir deyişle ulusal söylemde genelleştirmeye uğramayan bu bireyler, “öteki”nin kurgulanışında belli oranda esnemeler yaratır ve “öteki” imajının değişim aşamasındaki kırılma noktasının başlangıcını temsil ederler.¹³⁵ Türk basınında da, özellikle popüler gazeteler olan Hürriyet ve Milliyet gazetelerinde yer alan iki “kırılma noktası” haberi, yaratılmış imajın bağlamından soyutlanmıştır ve imajda çelişkiler yaratan sunumlar içermektedir. Bu sunumlar iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisinde, Yunan Halkı savaş istememekte ve Türklerle çok iyi geçindiklerini vurgulamaktadırlar. Ancak bu haberin ilk sayfadaki

¹³⁵ Cihan Tuğal, “1915 Hatıraları ve Ermeni Kimliğinin İnşası”, Esra Özyürek (der.), **Hatırladıkları ve Unuttuklarıyla Türkiye’nin Toplumsal Hafızası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 140-141.

başlığı “ İşte Türk-Yunan Farkı” olarak düzenlenmiştir. İlk sayfada Yunanistan’ın ne kadar “saldırgan” politikacıları olduğundan ve muhabirlere kötü davrandığından söz edildikten sonra ancak iç sayfalarda “olumlu” Yunanlılar görülmüştür. Başka bir deyişle, klasik algı ilk göze çarpan unsurken ancak ilgili bir okumayla “olumlu” imajı görmek mümkün olmaktadır. Örneğin, iç sayfadaki devam haberinde resmi bir Yunan görevli “kibar” olarak nitelendirilir, “ada halkının gerginlik istemediği” teması işlenir. Bu noktada, bir ulus devlet olarak Yunanistan ve bu devletin etkili kurumları ve kişileri (politikacılar, basın, ordu, papaz) imajın genel parçalarını oluştururken “yöneticileri tarafından kandırılmaya meyilli safça iyi olan”¹³⁶ Yunanlılar ayrı bir kategoride yer alırlar. Burada da Türklerin “hoşgörü”sü ağır basar ve Yunan devleti neredeyse halkını bile dinlemeyerek “kendi çıkarları için zalimleşen” bir kimliğe bürünür. Buradaki çelişki ise, halk - politika - ulusal çıkar etkileşiminin gözardı edilmesiyle ortaya çıkmaktadır.

_Bayrağı Bu Ada Dikti – Halk Savaş İstemiyor - Kibar Gizli Polis Şefi - “...İki halk arasında hiçbir sorun yok, halklar arasında büyük dayanışma var ama siyasetçiler bunu görmezden geliyor. Biz burada Türklerle çok iyi geçiniyoruz ve Türkiye’ye gittiğimizde çok sıcak karşılanıyoruz.” (**Hürriyet**, 5.02.1996)

_Ege Kardeşliği - “... Egeli komşular, fırsat bulup biraraya geldikleri zaman da rakı içerken dostlukları pekiştirip halay çekiyor, zaman zaman da uzo içip sirtaki oynuyorlar.” (**Milliyet**, 31.01.1996)

¹³⁶ Aslında bu imaj da Türkiye’deki Yunan algılamaları içinde yer alır ve basın burada imajdan bağımsız yeni bir “Yunan” yaratmaz, ancak belirtildiği gibi Yunan imajının değişimindeki dinamiği içinde barındırdığı için önemlidir. Konu ile ilgili bkz. Herkül Millas, **Türk Romanında Öteki: Ulusal Kimlikte Yunan İmajı**, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, 2000; Ayman, “Türkiye’nin Ege Politikasında...”, s. 305.

İkinci sunum ya söylem içermeyen sıradan dış haberlerden ya da gerçekten birey olarak “olumlu” Yunanlılardan (Yunanlı bir genç, iki kadın politikacı ve bir sanatçı) oluşmaktadır. Bu Yunanlıların olumlu olmasının asıl nedenini ise, karşısında herhangi bir Türk unsur olmamasında aramak gerekir. Birinci sunumdaki diğer iki haberdeki gibi, bu haberlerin sayısı da oldukça azdır, gazetelerin iç sayfalarında yer almaktadırlar ve dolayısıyla Yunanistan’ın Türkiye’deki ve basındaki genel ulusal algılamaları içindeki “öteki”liğini değiştirebilecek bir güce sahip değillerdir; ancak, ilk sunumdaki gibi yaratılan imajda sınırlı da olsa esnemeler yaratarak imaj değişimine giden yoldaki temel taşları oluştururlar.

_Yunanlı Genç Pansumana Geldi (**Hürriyet**, 27.01.1996)

_Yunanistan’ın En Güçlü Kadını (Yunan Kadın Siyasetçi Vasso Papandreu’nun portresi) (**Hürriyet**, 28.01.1996)

_Margarita Papandreu’dan Türk Kadınlara Çağrı- “ Yunanlı kadınlar, Türk kadınlarını savaşa karşı işbirliği yapmaya çağırırdı.” (**Hürriyet**, 10.02.1996)

_Theodorakis’ten Livaneli’ye Barış Mektubu (**Milliyet**, 4.02.1996)

_Yunanistan’ın Yeni Kabinesinin Ağır Topları (**Cumhuriyet**, 26.01.1996)

_Ankara ve Atina Silahlanma Yarışında (**Cumhuriyet**, 5.02.1996)

_Kardak’a Barış Anıtı Dikilsin (**Cumhuriyet**, 6.02.1996)

_Yunanistan’da 17 Kasım Paniği (**Milliyet**, 26.01.1996)

_17 Kasım Çökertiliyor - Yunanistan’da Cezaevi İsyanı (**Türkiye**, 26.01.1996)

C) Eğretilmeler

Eğretilmeler, iletilerin ideolojik anlamlarının kodlanmasında önemli dilsel araçlardır. Burada iki şey arasındaki ilişki, benzerliğin kurulmasıyla bildirilir. Başka bir deyişle bilinmeyen bir şey bilinen bir şey açısından benzerliğin kullanılması yolu ile betimlenir.¹³⁷ Eğretilmeler, verilmek istenen ideolojik bilginin pekişmesini sağlayarak, kullanılan söylemin güçlenmesine neden olurlar.

Yunanistan'ın basın tarafından sunumunda “biz” i nitelerken kullanılan eğretilmeler özellikle Türk askerleri ile ilgili yapılanlar, karşı tarafın bu eğretilmelerin tam karşısında gösterilmesini de beraberinde getirmiştir. “ Hepsi Birer Türk Rambo”¹³⁸, “Kardak Aslanları”, “ TSK'nın Gözbebeği”, “ İşte Denizin Aslanları” eğretilmeleri, Türk askerlerinin “güvenliğimiz için vazgeçilmez” ve “yenilmez güç”te oldukları bilgisini verdiği kadar, “düşman”ın da “yağdan kıl çeker gibi” eğretilmesi yolu ile “zayıf ve önemsiz” olduğu bilgisini güçlendirir. ABD'deki Rum lobisinin faaliyetlerinin Yunanlıların ABD'yi “Ağlama Duvarı” yaptığı şeklindeki bir eğretilme yolu ile verilmesi, Yunanlıların “mızımız” ve “biçare” olarak görülmesine yol açarak, “şımarık çocuk” imajını yeniden üretir. Yunanlıların adaya bayrak dikişlerinin “tam bir korsan edası” eğretilmesi ile tanımlanması onların “haksız” ve “işgalci” olduğu algılamasını pekiştirir. “Bir bardak suda koparılan fırtına” eğretilmesi ise, Yunanistan'ın “olayları büyüten ülke” ve “savaş çıkırtkanı” olduğu bilgisini tekrar tekrar vermek için kullanılmıştır.

¹³⁷ Dursun, **op. cit.**, s. 236.

¹³⁸ Buradaki benzetme, ABD-SSCB veya şer devletleri arasındaki karşıtlık ile Türk-Yunan ilişkileri arasında bir bağın kurulduğu şeklinde de okunabilir.

Basındaki en önemli eğretileme ise, daha önce de belirtildiği gibi, “Bizans entrikaları” eğretilemesidir. Bu eğretileme yolu ile “Yunan dış politikasının Türkiye’ye karşı “oyun”larla dolu olduğu”, “ Yunanistan’ın sürekli Türkiye’nin kötülüğünü istediği” ve diplomaside Batı’yı kullanarak Türkiye’den “ödün”ler koparmaya çalışan “kurnaz ve çıkarıcı bir ülke olduğu” bilgileri verilmek istenmiş ve bu tarihi eğretileme sayesinde Yunanistan’ın “ezeli ve ebedi düşman” olduğu algısı basında yerini almıştır.

D) Görsel ve Simgesel İnşa

Haber metinleri, sadece yazılı metinler değildir. Haberi destekleyen ve iletisini kuvvetlendiren görsel araçlar da tıpkı yazılı cümleler gibi belli dilsel kodlamalara sahiptir ve bu kodlamaların açılımı yapıldığı zaman haberin yapısına uygun olarak kurgulandıkları görülür. Haber için kullanılan bir fotoğraf veya simgenin seçimi ve gazetede konumlandırılışı ideolojik tercihler içermektedir. Buna göre, haberde kullanılan görsel malzemeler metni yazan kişinin veya bu metni son haline getiren editör- genel yayın yönetmeninin haber için çekilen fotoğrafları medyayı etkileyen baskı unsurları ve diğer koşullar çerçevesinde değerlendirmesiyle ortaya çıkar. Başka bir deyişle gazete tarafından seçilen fotoğraf, yaratmak istediği etkiye göre boyutları ve biçimiyle oynanarak metni destekleyici bir şekilde gazetede sayfalarında yerini alır.

Burada ise, görselin düzdeğişmeceler yolu ile inşa edildiği görülür. Düzdeğişmece, bir parçanın bütünü temsil etmesini sağlar. Örneğin fotoğraflanan bir

sokak, sokağın kendisini temsil etmekten çok belirli bir şehir yaşamını (şehrin karmaşası, mahallenin sefaleti vb.) göstermek için kullanılır ve söylemsel anlamlarla yüklüdür.¹³⁹

Kardak Krizi boyunca kullanılan konu ile ilgili fotoğraflar da haber metinlerinin dilsel anlamlarını destekler nitelikte kurgulanmışlardır. Kriz’le ilgili haberler içinde en az iki renkli fotoğraf vardır. Genel olarak kullanılan fotoğraflar, ikiye ayrılmaktadır. Yunan bayrağını diken Yunanlılar ve Türk bayrağını diken Türkler ile Türk-Yunan askerlerinin fotoğrafları.

İlk kategoride, Yunanlıları ve gerçekleştirdikleri eylemi görmekteyiz. Kayalıktaki Yunan bayrağı netlenirken , eylemin failleri bulanık görünmektedir. Burada failer silinip, Yunanlılar nezdinde genelleştirilen eylem önem kazanmaktadır. Diğer yanda Hürriyet gazetesi muhabirlerinin Kayalığa çıkıp Yunan bayrağını indirışı ve Türk bayrağını dikişleri vardır. Burada yine aynı durum gözlenmektedir. Kamera faileri gizli tutmakta, çekimi uzaktan yaparak kayalığa ve bayrağa odaklanmaktadır. Çünkü eylemi gerçekleştirenler herhangi bir Yunan ya da Türk’tür ve bu kimlikleri genel bir tanımlamayı içerir. Burada bunun bir “egemenlik savaşı” olduğu ve Türkler ile Yunanlıların karşılıklı düşmanlar oldukları okunmaktadır. Önemli olan “biz”im için eylemin ne anlam içerdiği (Türk topraklarının işgali) ve buna nasıl karşılık verildiğidir (Yunan egemenliğinin inkarı- bayrağın yerinden sökülmesi ve onun yerine Türk bayrağının konulması). Ülkelerin karşılıklı harekate girişmeden önceki fotoğraflarında kullanılan “bayrak” simgesi krizin en önemli egemenlik sembolüdür. Bu noktada gerek fotoğraflarda gerekse tek

¹³⁹ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim Sanat Yayınları, 1996, s. 127-128.

başına resmedilerek, basın tarafından bir bayrak fetişizmi yaratılmıştır. Yunan bayrağı, tüm Yunanistan'ı ve Yunanlıları temsil ederek işgalin kanıtı sayılmış, bu sembol, sürekli Türk bayrağının karşısında konumlandırılarak tam bir karşıtlık yaratılmıştır.

İkinci kategoride yer alan fotoğraflarda ise, Türk ve Yunan askerleri yine meçhul askerlerdir. Burada hiçbir Yunan askerini gerçekten görmeyiz. Yunan askerleri sadece bir siluet şeklinde kayalığı terkederken fotoğraflanmıştır. Türk askerleri de önce birer siluet olarak ancak kayalığa doğru çıkarken vardır. Ancak özellikle Milliyet'in "Çıktık Açık Alınla" sürmanşetini attığı haber fotoğrafında bu askerler Kurtuluş Savaşı'nı andırır şekilde konumlandırılmışlar ve tarihi bir görsel düzdeğişmece olarak gösterilmişlerdir. Sonrasında ise, SAT komandolarının ve hareketin fotoğrafları arka arkaya net bir şekilde verilmiş, askerlerin yüzleri ve sert ifadeleri yakın çekim görüntülenmiş ve okuyucu ile askerler arasında bir özdeşleşme sağlanmak istenmiştir. Sonuç olarak bu fotoğraflar, basında "biz" ve "öteki" ayrımını destekler nitelikte yer almışlar, Yunanlılar gizli bırakılmış failer olarak kalıplaşmış stereotiplerine hapsedilmişlerdir. Aynı durum, konu ile ilgili konuşan Yunanlı politikacılar için de geçerlidir. Bunların fotoğrafları ya hiç yoktur ya da okuyucuya karşı tehditkar bir şekilde konuşurken görülmektedirler. Genel olarak bütün bu fotoğraflar Yunanlıların "işgalci", "tehditkar", "saldırgan" oldukları yönündeki imajı pekiştirir niteliktedir.

İncelenen dönem içinde araştırma kapsamına giren iki adet karikatür yer almaktadır. Karikatürlerden biri 27 Ocak 1996 tarihinde Hürriyet gazetesinde yer almaktadır. Karikatürde, geleneksel kıyafetleri içinde cin bakışlı bir Yunan erkeği

kayalığa doğru bakarken, “ Kayalardan sonra çakıl taşları için sorun çıkarırım” demektedir. Buradan Yunanların ne kadar “kurnaz” ve “problemlı” insanlar oldukları okunmaktadır. Diğer karikatürde ise, beş tane Yunan askerinin üstüste binerek küçücük bir kayalığa ancak sığabildiği görülmektedir. Başlığı ise, “Yunan Çıkarması”dır. Burada da “bir bardak suda fırtına” eğretilmesinin desteklendiği görülür. Buna göre, Yunanlılar Türkiye ile “sorun çıkarmak” için en “saçma” girişimlerde bile bulunmaktan çekinmeyerek (küçücük bir kayalığa asker çıkararak) “komik” duruma düşmektedirler. Sonuç olarak, her iki karikatürde de kayalıkların boyutu mizah unsuru olarak kullanılmış, Yunanlıların “sorun çıkaran” insanlar olduğu algılanması yinelenmiştir.

E) Köşe Yazıları ve Makaleler

Medyada yer alan metinler, “nesnel, tarafsız ve dengeli” olduğu savıyla hareket ettikleri için haberi yapanın doğrudan yorumları ve inançları haberde yer almamaktadır. Haberin sadece bilgi aktarımı gibi temsil edilmesiyle de metinler zaten söylemsel bir kapanmaya uğrarlar ve dolaylı yoldan ideolojik bir dille kurgulanırlar. Ancak, gazetelerde yer alan ve belli kişilerin düşünce ve duygularını yansıtan köşe yazıları veya makaleler- bu dolaylı anlatımın kurallarına uymak zorunda kalınmadığı için – söylemin doğrudan ifade edildikleri yerler olurlar.

İncelen dönem içinde Yunanistan’la ilgili kişisel yazılar da haber metinlerindeki örtük yargıların daha açık ifade edildikleri yerler olmuşlardır. Yazarların genel kanıları tıpkı metinlerdeki gibi, Yunanistan’ın Türkiye’deki

hükümet boşluğunu değerlendiren “fırsatçı”, bir ülke olduğu ve Türkiye’yi “tahrik” ettiği, bu yolla Ege’deki “deniz hükümranlığını” pekiştirmek istediği, “haddini bilmez” davrandığı, eskiden beri Türk topraklarında “gözü olduğu”, konunun “egemenlik” gibi önemli bir noktası bulunduğu ve Yunanlıların “işgalci” ve “gözü doymaz” olduğu, Yunanistan’ın Türkiye’ye yetişemeyecek kadar “geri” olduğu ve bunu gördükçe “sağlıksız” bir ruh hali içine girdiği yönündedir. Buna göre, Yunanistan “her şeye rağmen” büyük atılımlar gerçekleştiren Türkiye’nin karşında ancak AB sayesinde durabilmektedir. Yunanistan “küçük ve zayıf bir ülke” olduğu için “kompleks”lidir, Türkiye’yi her fırsatta zayıf düşürmeye çalışmaktadır. Kardak Krizi’nde Türk tarafı siyasetçisi, ordusu, gazetecisi ve kamuoyu ile birlikte tam bir takım gibi davranmış ve Yunanistan’ın “oldu-bitti”lerine meydan vermemiştir. Yunan tarafı ise, yine “beceriksizce” ve “paranoyakça” davranmış ve hiç “ders” almayarak “oyun”larına devam etmek istemiştir.¹⁴⁰

Yunan milliyetçiliği üzerine eleştirilerde de bulunan bazı köşe yazarlarına göre ise, aşırı milliyetçilik ve “Türk düşmanlığı” bu “kronik” haliyle sadece Yunanlılar’da mevcuttur, “ruhsal bir bunalım” olarak görülmektedir ve Türkiye Yunanistan’a her “haddini bildirdiği”nde bu gurur ve milliyetçilikten eser kalmamaktadır. Yazarların bakış açılarına göre Türkiye’nin tepkisi “vatanseverlik”

¹⁴⁰ Tufan Türeç, **Hürriyet**, 29.01.1996; Hadi Uluergin, “Keçi Savaşları”, **Hürriyet**, 30.01.1996; Hikmet Bila, “Haber Peşinde”, **Milliyet**, 29.01.1996; Taha Akyol, “Atina Paranoyak”, **Milliyet**, 30.01.1996 – “Yunan Hep Böyle”, **Milliyet**, 1.02.1996; Rauf Tamer, Alınacak Ders..”, **Hürriyet**, 1.02.1996; Oktay Ekşi, “Herkes Haddini Bilsin”, **Hürriyet**, 2.02.1996; Vecihi Ünal, “Bulanık Hava Fırsatçıları”, **Türkiye**, 31.01.1996; M. Kemal Öke, “Tahrikleri Aşmak”, **Türkiye**, 7.02.1996; Ayhan Songar, “Yunan’dan Dost Olmaz”, **Türkiye**, 8.02.1996; M. Necati Özfatura, “Kardak Kayalıkları İhtilafı”, **Türkiye**, 3.02.1996 – “Kardak Kayalığı Krizinin Tahlili”, **Türkiye**, 7.02.1996.

iken Yunanistan'ın tepkisi "aşırı milliyetçi"dir ve bundan kurtulması gerekmektedir.¹⁴¹

Bütün bu görüşlerin dışında, krizi her yönüyle değerlendirmeye çalışan ve Yunanistan'la diyaloga önem veren ve medyanın krizdeki tutumunu eleştiren yazarlar da vardır. Bunlara göre ise, "Yunanistan'a rağmen", ikili ilişkileri geliştirmekten kaçınılmamalı ve medyada Türk-Yunan ilişkilerinde nerede duracağını bilmelidir.¹⁴²

F) Genel Değerlendirme

Kardak Krizi boyunca incelenen gazeteler çerçevesinde Türk basınında Yunanistan'ın temsili ve bu temsil sonucu oluşan imajı genel olarak şöyle özetlenebilir:

- 1) Yunanistan'ın kurulduğu günden bu yana Türkiye'nin topraklarında gözü vardır. Bu nedenle Türkiye'ye karşı yayılcı politikalar izlemekte, en ufak fırsatını bulduğunda da bu toprakları işgal etmekten kaçınmamaktadır. Bu nedenle Yunanistan Türkiye'nin ezeli düşmanıdır.
- 2) Yunanistan Ege'yi kendine ait bir deniz haline getirmek ve Türkiye'yi hem batısından hem de güneyinden çevrelemek için coğrafi olarak Türkiye'ye çok yakın olan kayalıklara bile sahip çıkmak istemektedir.

¹⁴¹ Zeynep Atikkan, "Düşmanlık Sektörü Krizde mi?", **Hürriyet**, 1.02.1996; Serdar Turgut, Atina'ya Öneriler", **Hürriyet**, 2.02.1996.

¹⁴² Mahmut Tali Öngören, "Sonra Gazeteci", **Cumhuriyet**, 6.02.1996- Yalçın Özer, "Yunanlılarla Masaya Oturma Zamanı Geldi", **Türkiye**, 5.02.1996; Hikmet Çetinkaya, "Bayrak Savaşı", **Cumhuriyet**, 31.01.1996; Derya Sazak, "Kardak Krizi", **Milliyet**, 30.01.1996; Sami Kohen, "Bir Kayalık İçin mi?", **Milliyet**, 30.01.1996; Umur Talu, "Kriz Ülkeleri", **Milliyet**, 30.01.1996.

- 3) Yunanistan'ın ulusal çıkarları Türkiye'nin tamamen zayıf düşmesine bağlıdır. İki ülke arasında "sıfır toplamı oyun" ilişkisi olduğu için Yunanistan için yararlı olacak her politika, Türkiye için zararlıdır.
- 4) Yunanistan hem çok küçük hem de askeri güç olarak Türkiye ile karşılaştırılmayacak kadar zayıf bir ülkedir. Bu nedenle Türkiye'yi güçsüz bırakmak için gereksiz gerginlikler ve krizler yaratarak tahrik etmek istemekte, bu krizlerden yarar sağlamaya çalışmaktadır.
- 5) Yunanistan en ufak krizde bile kargaşa içine sürüklenen siyasi, toplumsal ve ekonomik anlamda kaotik bir ülkedir.
- 6) Yunanistan beceriksiz yöneticiler tarafından yönetilen, saldırgan, küstah ve iddiacı politikacı ve gazetecilerle dolu bir ülkedir.
- 7) Yunanistan Batı'da istediğini yaptırabilecek kadar kurnaz ve şımarık bir ülkedir. Bu şımarıklığı Batı ile Türkiye'ye karşı yürüttükleri kötü emellerden kaynaklanmaktadır. Yunanistan Batı'nın hem maşası hem de şımarık çocuğudur.
- 8) Yunan dış politikası Türkiye'ye karşı Bizans entrikalarıyla doludur. Yunanistan sürekli Türkiye'ye karşı özellikle AB ve ABD nezdinde oyunlar oynamakta ve bu sayede diplomatik kazançlar sağlamaktadır.
- 9) Yunanistan Türkiye'nin düşmanları ile işbirliği yaparak gelecekte de Türkiye'nin ulusal çıkarlarına zarar verici uygulamalarda bulunacaktır. Bu nedenle Yunanistan Türkiye'nin aynı zamanda ebedi düşmanıdır, terörist bir devlettir ve Türkiye için her zaman bir huzursuzluk kaynağı olacak ve ondan tehdit algılanacaktır.

- 10) Yunanistan AB'nin içinde yer almasına rağmen aslında Avrupalı olmayan (aşırı milliyetçi, barbar, baskıcı vb) Doğulu ve gelişmemiş bir ülkedir.
- 11) Yunanistan Türkiye'ye karşı hep uzlaşmaz bir tutum içine girerek barış çabalarını kösteklemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin girişimlerini sonuçsuz bırakmakta ve uzlaşmaz bir ülke olmaktadır.
- 12) Dolayısıyla, Yunanistan ve Yunanlılar için kullanılan sıfatlar aşağıda verilen listedeki gibidir:

YUNANİSTAN

Türk düşmanı

Gerginlik kaynağı

Savaş yanlısı

Tehdit unsuru

Kaotik

Güçsüz

Küçük

İşgalci (Yayılmacı)

Tacizci

Şımarık

Fırsatçı

Doğulu

Haksız

Oldu-bittici

YUNANLILAR

Türk düşmanı

Beceriksiz (yöneticiler)

Kışkırtıcı (gazeteciler)

Küstah

Fanatik

Korkak

Çıkarıcı

Sivridilli

Azgın

Kurnaz

Yalancı

Doğulu

Arsız

Sinsi

YUNANİSTAN

Saldırgan

Uzlaşılmaz

Terörist

Entrikacı

YUNANLILAR

Saldırgan

Terörist

IV- TÜRK BASININDA YUNANİSTAN'IN YENİDEN KEŞFİ : MARMARA DEPREMİ VE SONRASI YUNANİSTAN

Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan gerginliklerin en önemlilerinden biri olan Kardak Krizi boyunca Türk basınında Yunanistan'ın temsili daha önce Türkiye'de varolan Yunan algılamalarının yeniden üretimini içermiştir. Bu algılamaların basında yer alması kamuoyunun Yunanistan hakkındaki olumsuz yargılarını pekiştirmiş ve iki ülke arasında 1997'de temelleri atılmaya başlanan diyalog sürecinin topluma yansımaları bir türlü sağlanamamıştır. Kardak Krizi'nden Marmara depremine kadar geçen süre içinde (1996-1999) hem ülkeler arası yaşanan gerilimler (Gavdos Bunalımı, S-300 Krizi, Öcalan meselesi, Ege tatbikatları, Kıbrıs olayları) hem de bu gerilimlerin belli oranlarda basında yer alması¹⁴³ Türkiye'deki Yunanistan imajının Kardak Krizi'ndekinden farklı olarak yeniden inşa edilmesine olanak tanımamıştır.

17 Ağustos 1999 tarihinde Marmara'da meydana gelen ve yaşanan kayıplarla bir felakete dönüşen deprem sonrası Türkiye'ye birçok ülkeden yardım geldi. Bu ülkelerin başında da Yunanistan yer aldı. Türk basınında Yunanistan yardımlarının öne çıkarılması ve dramatik bir anlatım yapısıyla okuyucuya sunulması bu ülkenin imajının çok daha farklı bir şekilde yeniden oluşturulmasının, daha öncede belirtildiği gibi, siyasi nedenleri vardır. Öncelikle, iç politikada Öcalan'ın yakalanmasından sonra PKK'nın güç kaybetmesi ve bir tehdit olmaktan çıkması, Ecevit hükümeti ile birlikte irtica meselesinin de artık çok fazla gündemi meşgul etmemesi basının iç ve dış politika konularında daha rahat bir ortama kavuşmasına

¹⁴³ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran (der.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar 1980-2001**, Cilt II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 469-478.

zemin hazırladı. Bu rahat ortam -gerek devletin dış politikası gerekse basının sahiplik yapısı ve iş çevrelerinin paralelinde - Helsinki Zirvesi'nin yaklaşması ile birleşince, AB ülkeleri ve özellikle Yunanistan ile ilgili haberlerde daha ılımlı ve “tarafsız” bir yaklaşım benimsendi. Ancak, kamuoyu yıllardır Yunanistan’la ilgili olumsuz yargılarla çevrelendiği için basının gerginlikleri kıskırtmaktan uzak durmaya çalışması yetmeyecektir. Çünkü ulusal söylemde biçimlenen “düşman ülke” imajı oldukça katıdır ve bunu değiştirmek ancak tam tersi bir söylemle aniden ve sıklıkla vurgulanarak sağlanabilir. Bunun içinse ikna edilecek kamuoyunun gerçekten duygusal anlamda en hassas olduğu dönem beklenir. Bu bağlamda depremden sonra Yunanistan’ın da kamuoyunu Türk-Yunan yakınlaşmasına hazırlamasının da etkisiyle Yunan basınının ve halkının kendiliğinden gelişen yardımları¹⁴⁴ Türk basınında Yunanistan imajının teryüz edilmesi için bir fırsat olmuştur. Zira, bu tarihten sonra birçok ülkeden yardım gelmesine rağmen sürekli Yunanistan’ın yardımlarından söz edilmesi ve Yunan halkı üzerinden yeni bir Yunanistan yaratılmaya çalışılması tamamen ideolojik bir tercihtir.¹⁴⁵

Ulusal kimliklerin oluşumunda yaratılan “öteki” oldukça muğlak bir kimliğe sahiptir. Sonuçta, “biz”le ilgili net tanımların tam karşısında yer alacak “öteki”nin diğer özelliklerinin hiçbir önemi yoktur. Çünkü, “öteki” soyut bir kavramdır ve somut olarak görünür kılınması yaratılmaya çalışılan imajı zedeleyebilir.¹⁴⁶ Öyleyse ulusal olarak kurgulanmış “öteki” temsilinin yaratım koşullarının değişmeye

¹⁴⁴ **Ibid.**, s.478.

¹⁴⁵ Marmara depreminden sonra Türkiye’ye elliden fazla ülkeden yardım geldi. Bu yardımları yapanlar arasında Türkiye’nin diplomatik ilişkisi bile olmayan Güney Kıbrıs ve Ermenistan da vardır. Başka bir deyişle, basın literatüründen bakarsak bu ülkelerin yardımlarının Yunanistan’a nazaran aslında daha fazla “haber değeri” olmalıdır. Ancak bu ülkelerin yardımlarının basında hemen hemen hiç yer almaması Yunanistan’ın bilinçli bir şekilde tercih edildiğini gösterir. Bu konu ile ilgili tek haber için bkz. “Dostluk Zamanı”, **Milliyet**, 20.8.1999.

¹⁴⁶ Alexis Heraklides, **Yunanistan ve Doğu’dan Gelen Tehlike Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, çev. Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 49.

başlamasıyla dönüşüm geçirmesi için bu durumun tersi bir yol izlenmesi gerekecektir. Başka bir deyişle görünür kılınmayan ve ötekileştirilmiş ulus devletinin imajıyla tanımlanan halkların varlıklarının keşfi “öteki” imajının değişimindeki en önemli öğelerden biri olmalıdır. Böylece, devleti üzerinden temsil edilen ve “biz”im tarafımızdan bu yolla kurgulanan “öteki” ulus, “görünür” olduğu an, imaj da varlık nedenini yavaş yavaş kaybetmeye başlar.

Kardak Krizi örneğinden Türk basınındaki Yunanistan imajına baktığımız zaman birey olarak (vatandaş olarak değil) Yunanlılardan daha çok, etkin kurumlarıyla birlikte devlet olarak Yunanistan’ı görürüz. “Türk düşmanı” Yunanistan aynı zamanda Yunan halkını da temsil etmektedir ve bu nedenle Yunan halkı olumsuz anlamda hatırlatılan tarihi algılamaların içindeki stereotipleriyle Yunanistan üzerinden tanımlanmaktadırlar.¹⁴⁷ Başka bir deyişle, haber metinlerindeki sözel ve görsel inşalarda Yunan halkı yoktur veya basın tarafından “görünür” kılınmamıştır. Türk basınındaki deprem haberlerine baktığımız zaman ise, çok daha farklı bir sunum tarzına başvurulduğu görülmektedir. Bu sunumda öncekinin tersine Yunan halkı üzerinden Yunanistan tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle “öteki” imajının dönüşümü birey olarak Yunanlıların varlıklarının yinelenmesi yoluyla gerçekleştirilmiş, Yunanistan bu imaj yoluyla yeniden tanımlanmaya başlanmıştır.

Marmara depremi ve Helsinki Zirvesi arasındaki dört aylık zaman dilimi içinde incelenen Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde “öteki” imajının kırılma noktasını gösteren deprem yardımlaşması sonrası Yunanistan, genel anlamda

¹⁴⁷ Herkül Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz: Tencere Dibin Kara...**, İstanbul, Amaç Yayıncılık, 1989, s. 16.

“ortak bir geçmişimiz olan, halkının Türk halkına çok benzediği, kardeş, dost bir komşu ülke” olarak kurgulanmıştır. Bu imaj incelenen dönem içinde hep yer almış ve sürekli hale getirilmiştir. “Halkların kardeşliği” temasının öne çıkarılmasıyla değişim geçiren Yunanistan imajı daha sonra da değinilecek birçok olumlu özelliğiyle basında yer almıştır. Yunan politikacıları, askerleri, sanatçıları ve halkı ile yapılan röportajlar, bu röportajlarda “modern, barışçı, Türkiye’yi seven” Yunanlı portreleri, ortak geçmişe ve benzerliklere yapılan vurgular, Yunanistan’daki deprem görüntülerinin Marmara depremi ile özdeşleştirilerek karşılıklı empati yaratılması “yeni” Yunanistan’ı destekleyen ve pekiştiren diğer öğeler olmuşlardır.

Kardak Krizi’nde olduğu gibi, bu dönemde de konu ile ilgili haber metinlerinde yeniden oluşturulan Yunanistan imajı bu dört gazetede de yer almaktadır. Ancak en önemli farklılık “yeni” Yunanistan’ın söylemsel inşasında bazı çelişkilerin görülmesidir. Daha sonra da belirtileceği üzere, Yunanistan’la ilgili ortak geçmişin haberlerde nasıl yer alacağı belli sorunları da beraberinde getirmiştir. Buna göre, Yunan halkından söz ederken olumlu ortak geçmiş ve birliktelik ön plana çıkarılırken, Türk-Yunan siyasi ilişkilerinde gerginliklerin ve krizlerin yaşandığı olumsuz yakın geçmiş “unutulması” gereken bir dönem olarak gösterilmek istenmiş, geçmişe sünger çekildiği her fırsatta vurgulanarak özellikle imajın değişimini ülkeler arası ilişkilerde meşru kılan “Türk-Yunan ortak çıkarları” görüşü bu yeni dostluğun ve işbirliğinin temeli olarak sunulmuştur. Böylece halkı “dost”, devleti “eski düşman – yeni dost” olan bir ülke imajı inşa edilmiştir.

Kardak Krizi’nde olduğu gibi konu ile ilgili en çok haber, röportaj ve araştırmanın yer aldığı gazete yine Hürriyet gazetesi olmuştur. Bu gazeteyi sırasıyla

Milliyet, Türkiye ve Cumhuriyet gazeteleri izlemektedir. İmaj değişiminin en az yaşandığı gazete ise Cumhuriyet gazetesidir. Eski imajı anımsatan haber kurgulamalarına yine Cumhuriyet gazetesinde rastlanmaktadır.¹⁴⁸ Cumhuriyet gazetesi Yunan halkı ile ilgili olarak diğer gazetelerle –aynı yoğunlukta olmamakla birlikte- aynı doğrultuda söylem üretmesine rağmen, Türk-Yunan ilişkileri ile ilgili haberlerde Yunanistan’ın olumsuz algılamalarına yer vermeye devam etmiştir. Türkiye gazetesi diğer gazetelere oranla “dini yakınlaşma” ile ilgili haberlere ve bu temaya en çok yer veren gazetedir. Renkli fotoğraf kullanımı ve dramatik anlatım örgüsüne en çok yer veren ve imaj değişimini en çok yansıtan gazeteler ise, Kardak Krizi’nde de olduğu gibi popülist gazeteler olan Hürriyet ve Milliyet’tir.

İncelenen dönem itibariyle konu ile ilgili haber dizinini görebilmek açısından basına yansıyan haberlere de bakmak gerekmektedir. Türk-Yunan ilişkilerinde gerginlik yaratan olaylar özellikle Hürriyet, Milliyet ve Türkiye gazeteleri tarafından arka sayfalara taşınmış, haber metinleri iki ülkeyi de değerlendiren daha “tarafsız” bir söylemle kaleme alınmış, bu gerginlikleri büyütmeğe kaçınılmıştır.¹⁴⁹ İki ülke arasındaki tatbikat gerginliğini manşete taşıyan tek gazete Cumhuriyet gazetesidir. Helsinki Zirvesi yaklaşırken Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı veto kullanıp kullanmayacağı yönündeki belirsizlik ya “dostluk” söylemiyle ya da Yunan iç

¹⁴⁸ Cumhuriyet gazetesindeki bu farklılık AB konusundaki yayın politikasının diğer gazetelere nazaran daha değişik bir bakış açısıyla oluşturulduğunun göstergesidir. Cumhuriyet gazetesi, AB-Yunanistan ve Kıbrıs gibi “ulusal” konularda eski çizgiyi takip etmektedir. Bu da görüldüğü gibi AB unsuru nedeniyle Yunanistan’ın imaj dönüşümünün Cumhuriyet gazetesinde daha yavaş seyretmesine neden olmaktadır.

¹⁴⁹ Türk-Yunan ilişkilerinde diyalog sürecine girilmesi ve bunun iki ülke basınına etkileri daha sonra Türk-Yunan basın mensupları tarafından da dile getirilmiştir. Buna göre, Gökçeada’da iki Türk askerinin Rum asıllı bir kadının evini yakmasıyla ilgili olay, Yunanistan Savunma Bakanı’nın Rodos’ta yaptığı bir konuşmada “Girit’teki Rus S-300 füzelerinin Türkiye’yi hedef alacak şekilde ateşe hazır bekletildikleri” yolundaki haber gibi bazı konularda iki ülkenin basını birbirlerini uyarmış ve bu konularla ilgili tansiyon yükseltilmesi özellikle engellenmiştir. Konu ile ilgili bkz. Tamer Atabarut, **2. Türk-Yunan Medya Konferansı 6-9 Ekim 2000**, Basın KONSEYİ Yayın No: 23, İstanbul, Eylül 2001, s. (önsöz v).

politikası ile ilgili analizler çerçevesinde haber yapılmış, “öteki” Yunanistan söylemi bir tarafa bırakılmıştır. Başka bir deyişle önce “dostluk” imajı yaratılmış, sonra bu imaj çerçevesinde Türk-Yunan ilişkileri değerlendirilmiştir. İncelenen dönemde basında haber olan olaylar ise şunlardır:

18 Ağustos-31 Ağustos 1999: Yunanistan’ın Türkiye’ye deprem yardımları, AB’den deprem için Türkiye’ye kredi verilmesi için Yunanistan’ın veto kullanmaması.

Eylül 1999: Yunanistan’da Türkiye için yapılan yardım konserleri, NATO tatbikatı, Yunanistan’daki deprem, Türkiye’nin Yunanistan’a deprem yardımları, deprem konserleri ve spor karşılaşmaları, Yunan Dışişleri Bakan Yardımcısı Yannis Kranidiotis’in ölümü, Kıbrıs sorunu ile ilgili açıklamalar, Türk-Yunan İş Konseyi’nin girişimleri, Türk-Yunan ders kitaplarındaki olumsuz yargıların değiştirilmesi kararı.

Ekim 1999: Yunan Dışişleri Bakanı Papandreu’nun Türkiye ziyareti, Yunanistan-Kıbrıs Nikiforos tatbikatı, Ege Komuta Kontrol devir teslimi, Kıbrıs Sorunu, Gökçeada’da bir Rum kadının evinin yakılması, Helsinki Zirvesi’nde Yunanistan’ın tavrının belirsizliği, Ege’de ortak sivil uçuş gösterileri.

Kasım 1999: Türk-Yunan sanatçıların ortak konserleri, Clinton’un Yunanistan’ı ziyareti sırasında çıkan olaylar, Gökçeada davası, Türk-Yunan Dostluk treninin ilk seferine çıkması, Türkiye’de AB için Yunanistan’dan destek alma çabaları.

1 Aralık-12 Aralık 1999: Helsinki Zirvesi’nde Yunanistan’ın tutumunun olumlu olması için yapılması gerekenler, Yunanistan’ın talepleri, zirvede

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı veto kullanmaması ve Türkiye'nin AB nezdinde aday ülke statüsünde yer alması, Yunanistan'ın adaylık konusundaki katkıları.

A) Tematik Yapılar:

Marmara depremi sonrası basındaki Yunanistan temsilinin değişim sürecinde haber metinlerinde vurgulanan temalar, aynı zamanda bu değişimin çelişkilerini de içinde barındırmıştır. İlk tema olan “depremin Yunanlıların ezeli düşmanlığını yok ettiği” bilgisinin daha sonra “ siyaset yüzünden gösterilemeyen dostluk, sevgi ve kardeşlik duygularının Yunan halkında hep olduğu” bilgisine doğru evrilmesi, bu “ani” değişimin basın tarafından nasıl sunulması gerektiği konusunda belli kararsızlıklar olduğunu gösterir. Bu kararsızlık nedeniyle okuyucuya “önceden” Yunan halkında Türklere karşı bir “ezeli düşmanlık” olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi verilmez. Ancak, bu çelişkiye rağmen, Yunanistan imajının değişimi çerçevesinde haber metinlerindeki en önemli tema “Yunanistan'ın (artık veya her zaman) Türkiye'nin dostu, kardeşi ve iyi niyetli komşusu” olduğu bilgisini kapsamaktadır. Yunanlılar, depremden sonra kalplerinin sesine kulak vermiş, ya hep olup da gösteremedikleri Türk sevgisi ve yardımlaşma duyguları ile ya da o anda oluşan ve “irrasyonel” bir şekilde ortaya çıkan duygularla Türkiye'ye yardım için “seferber” olmuşlardır. Türkler ve Yunanlılar zaten birbirlerine çok “benzemektedir”ler ve aslında Yunan “biz”, “biz” de Yunandır. Görüldüğü gibi önceden birbirlerinin tam karşısı olarak sunulan iki ulus, “depremden sonra” birbirleri ile içiçe geçirilerek neredeyse “tek bir ulus” olarak sunulmuşlardır. Bu

durum katı bir “düşman” algısının değişmesi için tam bir “dostluk” söyleminin yaratılması yolunun kullanıldığını gösterir.¹⁵⁰ Bu temanın okunabilecek yan anlamları ise, “ortak geçmişin bizi kültürel olarak benzer kıldığı ve iki halkın kardeş (akraba) olduğu”, “iki halkın –siyasete rağmen- birbirlerini çok sevdiği ve siyaseti de artık olumlu yönde etkilediği”, “iki ülkenin halklarının dost olduğu ve barış istediği” bilgileridir. Bu temanın oluşumunda sıklıkla kullanılan ve vurgulanan kelimeler “dostluk”, “barış”, “kardeşlik” kelimeleridir. Bu kelimeler o kadar sık kullanılmaktadır ki, Yunanistan’la ilgili hemen hemen her haberde rastlamak mümkündür.

Yunan halkının ve dolayısıyla Yunanistan’ın basındaki temsilinin değişimi, daha önce “içimizdeki Yunan ajanları” olarak görülen Rum azınlık ve Patrikhane kurumunun da basında olumlu olarak yer almaya başlamasıyla “içeriden” de tamamlanmak istenmiştir. Rumlar ve Patrikhane’nin Türk basınındaki sunumu onların “bizim değerlerimiz olduğu, “biz”den olduğu ve bir “Türk” gibi davrandıkları” bilgisinin verilmesi yoluyla yapılmıştır. Başka bir deyişle Yunanlılar ve Türkiye’deki Rumlar “biz”im gibi oldukları sürece olumludurlar.

Bu ana tema etrafında şekillenen diğer bir önemli tema, “Yunanistan’daki modern, Türkleri seven, barış yanlısı, Türkiye’ye Avrupa yolunda yol gösteren politikacı, asker ve sanatçıların varlığı”dır. Bu tema, özellikle yapılan röportajlar ve onların demeçlerinin basında sıkça yer almasıyla oluşturulur. Bu

¹⁵⁰ Basındaki bu bakış açısı aslında ulusal kimliklerdeki patolojik bir sorunu göstermesi açısından da önemlidir. Çünkü buna göre, eğer bir ulus “dost” olarak görülecekse iki ulus arasındaki benzerlik, “düşman” olarak görülecekse iki ulus arasındaki zıtlıklar ve farklılıklar öne çıkarılmaktadır. Bu durum kimliklerin farklılıkları kabul etmemesine yol açar, iki ulus arasındaki kültürel alışverişe darbe vurur ve gerçeklikten belli ölçülerde uzak olduğu için de diyalog ile sorunların çözülmesi sürecinin sağlıklı işlemesine yol açar (Çünkü sorunlar benzerliklerden değil, farklılıklardan kaynaklanır). Konu ile ilgili bkz. Herkül Millas, “Ulusal Kimlikler, Türkler, Yunanlılar ve Edebiyat Metinleri”, **Defter**, Sayı 32, Kış 1998, s. 34.

Yunanlılar, “her zaman” Türkler’le ilgili olumlu yargılara sahip olmuşlardır ve Avrupa konusunda Türkiye’yi desteklemektedirler. AB’deki deneyimlerini “Avrupalı” bir devlet olarak Türkiye ile paylaşmak istemektedirler. Yunanlı sanatçılarla yapılan röportajlarda da ortak geçmişe yapılan vurgularla iki milletin benzerliği öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bilgi, hem Yunan halkını hem de bağlı buldukları kurumlar çerçevesinde Yunanistan’ı temsil eden kişilerin yeni imajın kabulünde oynayacakları rol nedeniyle basında çokça vurgulanmıştır.

Yunan halkının “görünür” kılınmasıyla ortaya çıkan bu temalar, Yunanistan’ın Türk basınındaki temsilini içeren yeni algılamaları pekiştirirken, Yunanistan’la ilgili haberlerin kurgulanışında da belirgin bir farklılık gözlenmeye başlanmıştır. Bu yeni sunumla ortaya çıkan “dost ülke” teması ile birlikte, Yunanistan artık “küçük, zayıf, kompleksli, gelişmemiş (doğulu)” bir ülke olmaktan çıkmış, “Avrupalı, modern, Türkiye’ye örnek olan ve menfaatleri Türkiye ile aynı noktada buluşan müttefik komşu ülke” olmaya doğru bir değişim geçirmiştir. Burada da “tarihin tarihte kaldığı” temasının yinelenmesi ya da “zaten iki ülkenin dost olduğu” bilgisinin verilmesi halklarla ilgili verilen çelişkili bilginin devamı niteliğindedir. “Halkların kardeşliği” temasında olduğu gibi burada da “Yunanistan’ın Türkiye’nin (artık veya her zaman) dostu olduğu” bilgisi önem kazanmaktadır. Yunanistan, Türkiye ile askeri, siyasi, toplumsal ve ekonomik olarak “eşit” veya daha “ileri” düzeyde olan bir ülkedir. Türk-Yunan ilişkileri ise, artık “sıfır toplamlı bir oyun” ilişkisi olarak görülmemekte, her iki ülkenin “ortak menfaatleri” olmasıyla birlikte yeniden tanımlanmaktadır. Özellikle Helsinki Zirvesi

haberlerinde “her iki ülkenin de zafer kazandığı” bilgisi iki ülkenin “yeni” ilişki düzeyini göstermek amacıyla verilmek istenmiştir.

Yunan iç politikası ile ilgili haberlere de sıkça yer verildiği gözlenmektedir. Özellikle dönemin ABD Başkanı Bill Clinton’ın Yunanistan’ı ziyareti sırasında yapılan protesto gösterileri ve çıkan olaylar Türk basınının da ilgisini çekmiştir. Buradaki tema, “Yunanistan’ın Türkiye ile kıyaslandığında ABD’de prestij kaybettiği, ancak bunun nedeninin solcu-anarşist Yunanlılar olduğu” bilgisi ile verilmiştir. Konu ile ilgili haberlerde Yunan polisi ve devlet düzeni olumlanmış, ABD-Yunan ve dolayısıyla Türk-Yunan ilişkilerini bozan “bir avuç insan” olarak bu Yunanlılar suçlanmıştır. Burada bir ulus olarak Yunanlıların “öteki” ulus genellemesinden belli siyasi gruplara ayrılmış ve sadece “küçük bir kısmı”nın Türkiye için “olumsuz” görülebileceği bir toplum modeline geçildiği görülmektedir.

Sonuç olarak incelenen dönem boyunca Türk basınında Yunanistan’la ilgili haber metinlerinde vurgulanan bu temalar, daha önce “öteki” ve “düşman” ülke olarak sunulan Yunanistan imajının Marmara depreminden sonra “biz”den ve “dost” ülke temsiliyle dönüşüm geçirdiğini gösterir. Buna göre, Yunanistan (Yunanlılar), dost, kardeş, iyi niyetli, “biz”im gibi, Avrupalı, barışçıl, komşu, müttefik, sevgi dolu, yardımsever, modern bir ülkedir.

B) Cümle Yapıları ve Sözcük Seçimleri:

1) Gruplar:

İncelenen dönem içinde Yunanistan'ı temsil eden kişilerin demeçleri Kardak Krizi'nde oluşturulan "biz ve onlar grubu" şeklinde metinlere yansımamıştır. Bu kişilerin ister Türkiye lehine isterse aleyhine konuşsunlar "olumlu" bir şekilde "onlar grubu" yaratılmadan demeçlerine yer verilmiştir. Bu konuda yine tek istisna iki cümle yapısıyla Cumhuriyet gazetesine aittir. Bu yapılarda Yunan tarafı "onlar" grubu olarak paketlenmiştir (Yunanistan'ın...tavır değişikliğinin...kaynaklandığı öne sürüldü-23.08.1999- ...it dalaşı yaşandığı iddia edildi- 3.12.1999), ancak bu iki örnek dışında her dört gazetede de Yunan tarafı "biz grubu"na dahil edilmiştir.

_ "Atina'nın Türkiye'ye modern bir devlet olması için....Papandreu'nun belli koşullar altında adaylığa evet deneceği mesajı verdiği vurgulandı. (**Cumhuriyet**, 7.09.1999)

_ "Yunan Dışişleri Bakanı, Atina'nın Türkiye'nin adaylığına önkoşulsuz destek verdiğini söylemediğini açıkladı." (**Cumhuriyet**, 27.10.1999)

_ "Simitis, Atina ve Ankara arasındaki sorunların Lahey Adalet Divanı'na götürülmesi gerektiğini yineledi. (**Cumhuriyet**, 27.11.1999)

_ "...Kraidiotis, hükümetinin AB-Türkiye ilişkileri ve veto konusunda uyguladığı politikanın değişmediğini kaydetti. (**Türkiye**, 29.08.1999)

_ "Yunan Donanma Komutanlığı'ndan.....yapılan açıklamada.....kaydedildi...belirtildi... ifade ediyorlar. (**Hürriyet**, 25.08.1999)

_“Papandreu...bildirdi.....belirtti....söyledi. (**Hürriyet**, 30.08.1999)

_“Simitis adaylığı desteklediklerini, ancak yine de Helsinki bildirisinin son şeklini görmeden tam yeşil ışık yakmayacaklarını vurguladı. (**Hürriyet**, 9.12.1999)

_“Simitis, Ege'deki kıta sahanlığı sorununun Türkiye'nin Deniz Anlaşması'nı kabul etmesi ve saygı göstermesi halinde çözülmüş olacağı görüşünü savundu. (**Hürriyet**, 20.11.1999)

_“Yunan Hükümet çevreleri yalnız Yunanistan adına değil bu kararı Türkiye adına da zafer olarak karşıladıklarını söylediler. (**Milliyet**, 12.12.1999)

Gazetelerde konu ile ilgili yer alan haberlerin başlıklarına çıkan alıntılarda da Yunan halkının “dost”, “kardeş” ve “yardımsever” olduğu teması öne çıkarılmak istenmiş, iki ülke arasında “düşmanlık” olmadığı vurgulanmış, Yunan politikacıların AB konusundaki demeçleri önem kazanmış ve hem Yunan halkının hem de Yunanistan'daki siyasi kurum ve kişilerin “Türkiye'nin çıkarını düşünen insanlar”la dolu olduğu bilgisi desteklenmek istenmiştir.

_Savunma Bakanı Cohacopulos: Yunanistan, Her Türlü Yardıma Hazırdır (**Cumhuriyet**, 22.08.1999)

_Elefterotipia: Türk-Yunan Halkları Arasında Dostluk Patlaması (**Cumhuriyet**, 27.08.1999)

_“ İyonya'nın Halkları Hep Kardeşti” (**Cumhuriyet**, 28.08.1999)

_“Türkiye'ye AB Kapısını Açtık” (**Cumhuriyet**, 7.09.1999)

_“Türkler ve Yunanlılar Kardeştir” (**Cumhuriyet**, 18.10.1999)

_Ta Nea: Hepimiz Türküz (**Hürriyet**, 25.08.1999)

_Alaton: Deprem Komşularımızın Bize Düşman Olmadıklarını Gösterdi

(**Hürriyet**, 2.09.1999)

_Patrik Mesajı: Birlikte Yaşamak Sanattır (**Milliyet**, 22.09.1999)

_Yunan İçişleri Bakanı: Yardım İnsanlık Görevimizdi (**Türkiye**, 7.09.1999)

_Papandreu: Türkiye'yi Avrupa'ya Biz Taşıyacağız (**Türkiye**, 14.09.1999)

İncelenen dönem içinde “biz” ve “onlar” grubunu oluşturan etken ve edilgen yapıli cümle kuruluşunda edilgen yapıli cümlelere rastlanmamaktadır. Sonuç olarak, bu örnekler bize Yunanistan'ın haber metinlerindeki gerek dolayli anlatımda gerekse özneye yapıli vurgulardan oluşun cümle yapılarında artık “onlar” olarak görülmediğini ve değişen imajının bu yolla da desteklendiğini göstermektedir.

2) *Komşu, Dost ve İyi Niyetli Yunanistan:*

“Komşu” kelimesi olumlu nitelgelerle dolu bir kelimedir. Türk kültüründe komşuluk yardımlaşmayı, birbirine destek olmayı ve karşılıklı olumlu duyguları içerir. Türkiye'ye karadan ve denizden sınırı bulunan Yunanistan'ın ise, “öteki” imajına sahipken bu sınırının “tehdit” olarak algılanması “komşu ülke” olarak tanımlanmasını engellemekteydi. Depremde Yunanistan'ın yardımlarından sonra Türk basınında Yunanistan'ın “komşumuz” olarak nitelendirilmesi artık bu ülkenin “tehdit” olmadığını göstermek için kullanılmıştır. Öncelikle Yunan halkı daha sonra da Yunanistan basın tarafından sürekli olarak “dost”, “kardeş”, “sevgi dolu”, “yardımsever”, “iyi niyetli”, “barış isteyen” bir ülke olarak sunulmuş, “depremin iki ülke ilişkilerinin değişmesinin ana nedeni olduğu” bilgisi verilerek, “geçmişe sünger” çekilmesi gerektiği belirtilmiştir. “Komşu, dost ve iyi niyetli Yunanistan”

imajını içeren haber metinlerinin sayısı oldukça fazladır ve özellikle “dost” kelimesi sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu imajın oluşumunda ise daha çok Yunan halkı görülmektedir. Yunanlılarla yapılan röportajlar, onlardan gelen duygusal mesajlar ve karşılıklı olumlu duygular bu algılamaların desteklenmesi açısından basında yer almıştır. Ayrıca, Yunanca başlıklar kullanılarak iki ülkenin “yakınlığı” gösterilmek istenmiştir.

_Komşu Komşuluğunu Sürdürüyor - “ ...komşumuz Yunanistan’dan yapılan yardımlar artarak sürüyor. (**Cumhuriyet**, 26.08.1999)

_Teşekkürler Komşu - “ Aradaki politik sorunları bir yana iten Yunan halkı ve basınının Türk komşularının uğradığı felaket sonrası hiç düşünmeden yardıma koşması, aradaki buzları eritti.” (**Cumhuriyet**, 31.08.1999)

_Yunan Sendikacılar Dostluk Eli - “Yunan halkının dostluk ve sevgilerini getirdiklerini belirterek deprem yaralarının sarılması için çaba göstereceklerini söylediler.” (**Cumhuriyet**, 2.09.1999)

_Acımızı Paylaştılar - “GS ve PAOK’un depremzedeler için Selanik’te oymadığı maç dostluk gösterisine dönüştü.” - Potada da Dostluk (**Cumhuriyet**, 3.09.1999)

_‘Komşu’ya Dost Eli (**Cumhuriyet**, 9.09.1999)

_Atina İle Deprem Dayanışması (**Cumhuriyet**, 10.09.1999)

_Türk-Yunan Dostluğu Giderek Gelişiyor - “ Brüksel’de....Dostluk mesajları verdiler.” (**Cumhuriyet**, 13.09.1999)

_Dostluk Ders Kitaplarında - “ Deprem sonrasındaki Türk ve Yunan halklarının yakınlaşması, Milli Eğitim’e de yansdı.” (**Cumhuriyet**, 17.09.1999)

_Önce Dostluk Sonra Madalya - “ Grekoromen güreşçiler Atina’da kampa girdi, hedef büyük”. (Cumhuriyet, 22.09.1999)

_Müzikte Türk-Yunan Dostluğu - Dostluk Siyaseti Yendi - “ Papandreu, halklararası kardeşliğin hükümetleri adım atmaya zorladığını söyledi.” (Cumhuriyet, 24.09.1999)

_Harbiye’de Dostluk Rüzgarı - “ Konserde dostluk ve barış rüzgarı esti. AçıkHAVAYı dolduran yüzlerce müziksever, Türkiye ve Yunanistan bayraklarıyla sanatçılara eşlik etti.” (Cumhuriyet, 13.10.1999)

_Her Alanda Dostluk Rüzgarı – “ Marmara depremi ile Atina’da gerçekleşen sarsıntı iki ülke halkını yaklaştırdı....Türk-Yunan dostluğu AçıkHava’ya taşındı.” (Cumhuriyet, 14.10.1999)

_Pedallar Dostluk İçin Çevrildi (Cumhuriyet, 1.11.1999)

_Ege’nin İki Yakasından ‘Dost Şarkılar’ (Cumhuriyet, 24.10.1999)

_Dostluk Treni Yola çıktı - Dostluk Treni Selanik’te - Dostluk Treni Atina’da - ‘Dostluk Treni’ Sevgi Oldu -Dostluk Treni, Gümölcine’de Yunanlı yetkililer tarafından sıcak şekilde karşılanırken Türk azınlık ellerinde Türk ve Yunan bayraklarıyla büyük sevgi gösterilerinde bulundu. (Cumhuriyet, 13.11.1999)

_Türk-Yunan Aşkı - Dostluk Atmosferi (Cumhuriyet, 9.12.1999)

_Haydi Komşu Göster Kendini (yardımlara veto konusunda) (Türkiye, 2.09.1999)

_Efharisto PAOK - “ GS kazandı ama skorun ne önemi var?... Kökleşmiş düşmanlıkların bir depremle sökülüp atılmasıyla ülkemize Ege’nin öbür yakasından

uzatılan dostluk elini dün futbol sahasında tutup sıktık. Kardeşçe, sımsıcak.”
(**Türkiye**, 3.09.1999)

_Tarihin Cilvesi: Depremle Gelen Dostluk - Türkiye ve Yunanistan
Kucaklaştı- “.... dün kanlı bıçaklı olan komşular, deprem sebebiyle geçmişi unutup
birbirlerine yardım için koştular.” (**Türkiye**, 9.09.1999)

_Atina İle Dostluk Köprüsü (**Türkiye**, 21.09.1999)

_Dostluk Pekiyor -“ Balkan ülkeleri arasında kurulması öngörülen
Güneydoğu Avrupa ülkeleri ortak Enterkanekte enerji Sistemi’nde Türkiye ve
Yunanistan etkin olarak yer alacak.” (**Türkiye**, 23.09.1999)

_Basın, Dostluk Köprüsü (**Türkiye**, 17.10.1999)

_Demirel Öğrencilerle - “Yunanlı öğrenciler, Türk-Yunan dostluğunu
perçinlemek amacıyla geldiler.” (**Türkiye**, 28.10.1999)

_Boğaz’da Dostluk - “ İstanbul’da buluşan Türk ve Yunan 140 motosiklet
tutkunu, barış mesajları verdi.” (**Türkiye**, 30.10.1999)

_Dostluk Treni Selanik’te (**Türkiye**, 10.11.1999)

_Raylardaki Barış Elçisi - “ Dostluk Treni’nin yolculuğu sadece bu ülkede
bulunan Batı Trakyalı soydaşlarımızı değil, Yunanlıları da heyecanlandırdı -
Soydaşlarımızın ve Yunanlıların Sevgi Gösterisi (**Türkiye**, 13.11.1999)

_Dostluk Zamanı – Dayan Komşu – “Depremin ardından Türkiye’ye yardım
için harekete geçen ülkeler arasında en ilgi çekici örneği verenler komşu
Yunanistan...” (**Milliyet**, 20.08.1999)

_Türk Dostu Yunanlı Armatör (**Milliyet**, 24.08.1999)

_Kara Gün Dostu - “ Atinalı Bayan Viktoria, yaşı 75’i aşmış. ‘Komşuya yardım etmek Tanrı’nın emri’ dedi.” (**Milliyet**, 26.08.1999)

_(Genelkurmay Başkanı Org. Kıvrıkoğlu ile röportaj) “Deprem nedeniyle Yunanistan’ın gösterdiği yardımdan memnuniyet duyuyoruz. Yunan halkının duygularında samimi olduğunu düşünüyoruz.” - Türk dostu Şampiyon (**Milliyet**, 4.09.1999)

_Dostluk Yıkılmaz - Sevgi Köprüsüyüz - Bu Dostluk Bitmez - “Yunanlılar bizi çok seviyor. Dostluğa dostlukla karşılık veriyoruz.” (**Milliyet**, 9.09.1999)

_(Metin Toker 21 Eylül’de Türk-Yunan ilişkilerinin tarihi ile ilgili üç günlük bir yazı dizisi başlatıyor. Buna göre, iki ülkenin tarihindeki dostluk Kıbrıs’tan sonra sekteye uğramıştır ve bu dostluk dönemi iyi değerlendirilmelidir) - Biz Zaten Dostluk - Amaçlarımız Birdi (**Milliyet**, 21.09.1999)

_Düşmanca Derse Son - Atina’yla Dostluk Okuldan Başlasın - Siyasette de Dostluk Rüzgarı (**Milliyet**, 13.09.1999)

_Notalardaki Dostluk - “ Depremde yoğunlaşan Türk-Yunan dostluğu....” (**Milliyet**, 14.09.1999)

_Dostluğun Gücü (**Milliyet**, 24.09.1999)

_Spora Dostluk Karıştı (**Milliyet**, 28.09.1999)

_Ege Barışı Aşka Geldi – “İki ülke dostluğu perdeye ve sahneye yansıdı.” (**Milliyet**, 2.10.1999)

_ODTÜ Açılışında Dostluk Ruhu (**Milliyet**, 5.10.1999)

_Atina’da Sıcak Buluşma - “.... Türk ve Yunan işadamları dostluk ve barış havası içinde sıkı işbirliği yapmak için biraraya geliyor... hoşgeldiniz

resepsiyonunda duygulu anlar yaşandı... taraflar ellerini coşkuyla birleştirdi... Yunan tarafının sıcak karşılmasına dikkat çeken Şarık Tara... (**Milliyet**, 12.10.1999)

_Şarkılar 'Barış' Söyler – “Açıkhava'daki Türk-Yunan şöleninde dostluk rüzgarı esti, Ege'de kalpler birleşti.” (**Milliyet**, 14.10.1999)

_Dostlukta Tam İsabet (**Milliyet**, 15.10.1999)

_Dostluk Göklerdedir (**Milliyet**, 18.10.1999)

_Adapazarı -Atina Aşk Fayı (**Milliyet**, 28.10.1999)

_Köşk'te Dostluk Bayramı (**Milliyet**, 30.10.1999)

_Dostluğun Rengi: Gök Mavisini - “ Enkazın altından gökyüzüne, Anadolu'dan 'sevgiyle' kalkan 15 küçük uçak, Ege'de 'dostça' süzüldü, Mikanos'a 'selam' götürdü.” (**Milliyet**, 2.11.1999)

_Komşuda Sel, Bizde Yağmur Duası (**Milliyet**, 9.11.1999)

_Vagonlar Dolusu Dostluk (**Milliyet**, 12.11.1999)

_Barış Gelir, Hoş Gelir - “Gümölcine'ye bağılı Yassı Köyü'nde tarihi an. Başkonsolos Münis Dirik, yaklaşık 40 yıl sonra bu bölgeyi ziyaret eden ilk diplomat.” (**Milliyet**, 16.11.1999)

_Teşekkürler Komşu - Efharisto Poli File (**Hürriyet**, 21.08.1999)

_“.....Ezeli düşmanlığı bir kenara itip depremin ilk anından itibaren Türkiye'ye yardım için seferber olan Yunanistan...” (**Hürriyet**, 22.08.1999)

_Karagün Dostları (**Hürriyet**, 24.08.1999)

_Kardeş Olmalıyız - Kardeşim Mehmet Metin Ol! - “...Yunanlılar, Hürriyet Bürosu'nu arayarak gözyaşları içinde başsağılığı diliyorlar... Yunanistan'da Türkiye'ye karşı büyük bir sevgi ve sempati doğdu.” (**Hürriyet**, 25.08.1999)

_Komşuyla Barış Rüzgarı - Hepsine Alkışlar - Dostluğumuzu Hep Hatırlayın -
“Gerçekten de karagün dostu olduğunu gösteren komşumuz hep yanımızda oldu.”
(**Hürriyet**, 26.08.1999)

_Yunan Halkının Türk Halkına Ezeli Düşmanlığı Yok - “Yunan halkı,
depremzedelere yardım edebilmek için adeta seferber oldu.” (**Hürriyet**, 29.08.1999)

_“Yüzyılın felaketinin ardından yaralarımızı sarmak için seferber olan
Yunanistan...” (**Hürriyet**, 31.08.1999)

_Yunanistan Karagün Dostu (**Hürriyet**, 1.09.1999)

_Her Şeyimizi Paylaşabiliriz - “ Yunanistan’da halk da yöneticiler de aynı şeyi
söylüyor.” - Kardeşlik İçin Elele Konseri - Herkes Üzgün - “ Doktor Zabetta
Atanasiadi ve kızı Eleni Türk ve Yunan halkının hep kardeş olduklarını fakat bir
türkü bunu dile getiremediklerini söylediler....taksici Stavropulos Spiridos: ...TV’de
gördüklerim karşısında gözyaşlarımı tutamadım ve ağladım.” - Dostluk Gecesi
(**Hürriyet**, 2.09.1999)

_Sana da Geçmiş Olsun Komşu - Perastikasu Gitoniamu - “Yaptığınızı
unutmadık. İlk Yunanistan yardımımıza koşmuştu....Yardımımıza ilk koşan
komşumuzu karagününde yalnız bırakmadık.” (**Hürriyet**, 8.09.1999)

_Tarihi Hitap Şekli: Dostumuz Yunanistan - Omuz Omuza Dayanışma
(**Hürriyet**, 9.09.1999)

_Bahar Havası - “ Çadır içindeki Amelia ‘Türküm’ deyince sarıldı,
yanaklarımdan öptü, ‘Kalimera komşu’ dedi.” (**Hürriyet**, 11.09.1999)

_Halkların Dostluğu - İskeçeli Türk Kadın Komşusu İçin Ağlıyordu (**Hürriyet**,
13.09.1999)

_Antalya'da Dostluk Günü - Omuz Omuza (**Hürriyet**, 14.09.1999)

_Bu Dostluk Bitmesin - Gönlüm Ege'de Kaldı (**Hürriyet**, 16.09.1999)

_Türk-Yunan Dostluğu Sahnede - Dostluk Şöleni - “ ...yardım konseri dostluk şölenine dönüştü...dostluğun sıcaklığı geceyi iyice ısıttı.” (**Hürriyet**, 23.09.1999)

_Paşa Rumca Biliyormuş - “....törende kadehler dostluk için kalktı.” (**Hürriyet**, 7.10.1999)

_Barış İçin Elele (**Hürriyet**, 13.10.1999)

_Her Yerde Dostluk - Göklerde Dostluk Uçuşu (**Hürriyet**, 30.10.1999)

_Eski Dostlardan (Sezen Aksu-Haria Aleksiu) Dost Şarkıları (**Hürriyet**, 6.11.1999)

_Ege'nin İki Yakası Dostlukta Birleşti (**Hürriyet**, 8.11.1999)

_Dostluk Treni (**Hürriyet**, 11.11.1999)

_Dostluk Fırtınası - “Türkiye ve Yunanistan arasında 17 Ağustos depreminden sonra başlayan dostluk fırtınası şiddetini gittikçe artırarak sürdürüyor”- Ege'deki Dostluk Vietnam'a Uzandı - “ Türk ve Yunan güzelleri dostluklarıyla herkese örnek oldu. (**Hürriyet**, 15.11.1999)

_Dosttan Dosta Defne Dalı (**Hürriyet**, 23.11.1999)

3) Karşılıklı Özdeşleşim

Bir toplumun yakın zamanda kendi yaşadığı acıların başka bir toplumda da yaşandığına tanık olması diğer topluma karşı bir çeşit empati hissetmesini ve onlara sevgi ve şefkat duymasını sağlar. 17 Ağustos'da Türkiye'de yaşanan depremde

Türk basını tarafından Yunanistan'a karşı "minnet" ve "kardeşlik" duygularının haber metinlerinde verilmesinden sonra 7 Eylül'de meydana gelen Yunanistan'daki deprem de bu duyguları perçinler şekilde basında yerini almıştır. Depremde evleri yıkılan ve zor durumda kalan Yunanlılara sayfalarında geniş yer veren basın, olayı Türkiye ile karşılaştırarak dramatik bir anlatım yapısı kullanmayı seçmiş, Türk ve Yunanlıların "kader ortağı" olduğu söylemiyle karşılıklı bir özdeşleşim kurarak Yunanistan'ın "kardeş- aileden biri, dost, acısına ortak olunması ve yardım edilmesi gereken, ona minnet borcumuz olan" bir ülke olduğu algılamasını üretmiştir.

_ 'Komşu'da Deprem - "...Türkiye'yi acıya boğan deprem dün de Yunanistan'ı vurdu." (Cumhuriyet, 8.09.1999)

_ "Yunan Basını, son sarsıntılardan sonra, jeolojinin de iki ülkeyi birleştirdiğinin ortaya çıktığını yazdı. Gazeteler, 'Deprem Tanrısı Engalados'un bu bölgede oturduğunun bilindiğini ve Türkiye'den sonra Yunanistan'ı da vuran bu acımasız tanrının yası, Ege'nin bu yakasına da taşıdığını belirttiler." (Cumhuriyet, 9.09.1999)

_ Yunanlılarla Ağladık - "...Komşu ülkenin kurtarma ekibi, iki ülke arasında bir yardım köprüsü kurdu." (Milliyet, 24.08.1999)

_ Türk-Rum Acımız Aynı -

" Sen Türk, ben Rum	Boğaz içinde
Sen de halk, ben de	Yannis akşamları ağlıyor
Sen Allah'a ben İsa'ya	Mehmet yanında içiyor ve
Ama ikimiz de ah vah	Şarkı söylüyor." (Milliyet, 25.08.1999)

_Sen Yunan Diyor ve Beni Kucaklıyor - “ ...Yunanistan’daki halkı görerseniz Türkler için ağlıyor, Türkler için para topluyorlar. Müthiş bir sevgi seli oluştu.....Sarmaş dolaşız.” (**Milliyet**, 31.08.1999)

_Perastika Gitona (Geçmiş Olsun Komşu)- “ Darbe, bu kez Afrika Fayından geldi..... Türkiye ile aynı kaderi paylaştılar.” (**Milliyet**, 7.09.1999)

_Kader Ortağı - “ AKUT’çular Ricomeks tesisinin enkazında tünel açarken bir Yunanlı Nasuh Mahruki’ye ‘ Helal olsun. Sizi unutmayacağız’ diye bağırdı.” (**Milliyet**, 8.09.1999)

_Ege’de Aile Gibi (**Milliyet**, 9.09.1999)

_Atina’da da Aynı Kaos (**Milliyet**, 12.09.1999)

_Türk-Yunan Kader Ortaklığı (BM Doğal Afet Kurulu) (**Milliyet**, 25.11.1999)

_“Yunanlılar depremi çok yakından bilen bir halk olarak Türkiye’de olup bitenlere herhalde en çok üzülen toplum oldu. Belki de bu yüzden çok hassas davrandılar.” (**Hürriyet**, 21.08.1999)

_Aynı Kader - “Türkiye’nin büyük bölümünü acılara boğan Marmara Depremi sırasında canla başla yardımımıza koşan Yunanistan, aynı talihsizliği dün kendisi yaşadı.” (**Hürriyet**, 8.09.1999)

_Kaderimiz Ortak (**Hürriyet**, 11.09.1999)

_Ortak Acılar (**Hürriyet**, 13.09.1999)

_“Yunanlı’nın Türk, Türk’ün Yunanlı için atıyor kalbi....Tarih tarihte kaldı.” - Hürriyet İnternette Sıcak Dostluk Mesajları - “Dün TV’de Türkiye’den bir babanın feryatlarını izlerken ağladım....Bugün biliyorum ki siz de bizim için ağlıyorsunuz.” (**Hürriyet**, 15.09.1999)

4) Ortak Tarih – Benzerlikler

Türkler ve Yunanlılar yüzyıllarca birarada yaşamış iki toplumdur ve ortak bir geçmişleri vardır. 1828’de Yunanistan’ın 1923’te ise Türkiye’nin Osmanlı topraklarında birer ulus devlet olarak ortaya çıkmalarından sonra da bu birliktelik nüfus mübadelelerine ve iki ülkedeki azınlık politikalarına rağmen devam etmiştir. Bugün Türkiye’de çok az Rum kalmış olmakla beraber Türk toplumunda özellikle kişisel hatıralarda bu insanlar genelde olumlu kimliklere sahiptirler ve önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu birarada yaşamışlık ve ortak geçmiş ise, Türk ve Yunan halklarını kültürel ve toplumsal olarak birbirine yaklaştırmış ve benzer kılmıştır. İncelenen dönem itibariyle Türk basınında da özellikle Türkiye gazetesi tarafından Osmanlı geçmişine vurgular yapılmış, iki halkın kültür ve davranış olarak ne kadar benzer olduğunun altı çizilmiş ve bu yolla “ kardeş ülke” imajı desteklenmiştir. Bu ortak tarihin Türkiye’deki mirası olan Rumlar ise onlarla yapılan röportajlarla basında yerini almış ve Yunan halkı gibi “görünür” kılınmıştır. Türk-Yunan beraberliğinin bozulmasına ise eleştirel değil, nostaljik bir gözle bakılmıştır. Buna göre, Rumlar, Türkler ile “özdeş” ve “aynı”dırlar. Özellikle şarkıcı Fedon ile yapılan söyleşide onun Türk-Müslüman kimliğini nasıl içselleştirdiği göze çarpmaktadır. Böylece Rumlar “ajan”lıktan “Türkiye yurttaşı” olmaya – “biz”im değerlerimizi benimsediği sürece- doğru bir değişim geçirmektedir. Gökçeada’da evi yakılan Marianti Sözde adlı Rum kadınla yapılan söyleşide ise, gazete tarafından azınlık olmanın zorluklarına değinilmiştir. Ev yakılma olayı ile ilgili diğer haberlerde ise olayın münferit bir olay olduğundan ve “Türk-Rum dostluğunun” varlığından söz

edilmektedir. “Türk-Rum (Yunan) birlikteliği, benzerliği, akrabalığı ve dostluğu” söylemi bu haberlerin ortak temasını oluşturmaktadır.

_Avramopoulos İstanbul’a Geldi - Eşi İstanbullu (**Cumhuriyet**, 26.08.1999)

_“.....Babasının vatanı İstanbul’u kaldığı otelin terasından seyrederken değişimi anlatıyor: ‘Daha önce de gelmişim ama ilk kez böyle karşılandım. Tanıştıklarım dostça sıvazlıyor ve kardeşim diyor.’ (**Cumhuriyet**, 14.10.1999)

_Yangının Ardından Gökçeada sakinlerinden Ortak Ses: Dostluğumuzu Bozamazlar - “Gökçeada’da yüzyıllardır birlikte yaşayan, ekmeğini, suyunu paylaşan, halay çeken Türkler ve Rumlar dostluklarına kimsenin gölge düşüremeyeceğini söylüyorlar.” (**Türkiye**, 21.10.1999)

_Kavala’ya Bursalı Vali - “Burada yaşayan Rumların neredeyse tamamı Türkiye’den göçmüşler ve dilimizi berrak bir şekilde konuşuyorlar.....Yaşlılar Anadolu hakkında güzel hatıralarla dolular....Kavala’da karşılaştığımız yaşlıların neredeyse tamamı Türkçe biliyor ve Türkiye’yi özliyorlar. Mesela Bozcadalı Hristos Kusos...tipi, tavrı ve elindeki oltu tesbihi tam bir ‘Türk’ gibi”.....Yolları bakımlı, güzergah boyunca geçeceğimiz Gümülcine ve Dedeâğaç’ta Türk köyleri var. Kavala Kalesi ve su kemerleri bizden yadigar.” (**Türkiye**, 3.11.1999)

_“Aslında siz Yunanca konuşan Türklersiniz, biz de Türkçe konuşan Yunanlılar...” (**Milliyet**, 2.11.1999)

_“İkisine baktıkça (Sezen Aksu-Haris Alexiou) Yunanlıların ünlü sözünü düşündüm hep: ‘Aynı yüz, aynı ırk’...Aynı kuşak, aynı kahkaha, aynı duruş, boyları posları bile aynı.” (**Milliyet**, 7.11.1999)

_Atina ile 2. Müzik Köprüsü- Haris Alexiou - “İki üç aydır doğuya ilgi duyuyorum. Sufizmi, Mevlana’yı okuyorum...Batının bize öğreteceği pek fazla bir şey olmadığına inanıyorum.” (**Milliyet**, 7.11.1999)

_Fedon Adında Biri - Dedem Çanakkale Şehidi - Hayalim Asker Olmaktı - Gavur Değilim- “...Buradan giden Rumlara İstanbul’dan bir koku götürüyorum ben...Benim evimde haçım var, ayyıldız da var, Atatürk’ün resmi de var, yanyana. 100-200 bin Rum’un gitmesiyle İstanbul ölmedi, ama çok şey kaybetti. Başta mozaik yıkıldı.”...Askere koşa koşa gittim. Çünkü milliyetçi bir insanım. Türkiye’deki birçok Müslümandan daha çok Türk’üm. Bunu da her yerde göğsümü gere gere söylüyorum.” (**Hürriyet**, 29.09.1999)

_Otelde Ecevit’i Etkileyen Rum – “ Rum garson, Ecevit’in yanına gelip ‘depremedelere çok üzülüyorum’ diye 75 dolarlık bir çek uzattı. Ecevit çekte Dimitrios ismini görünce çok etkilendi, iki insan birbirine sarıldı.” (**Hürriyet**, 3.10.1999)

_Türk-Yunan Akrabalığı - Türkiye Rebetiko Dinliyor (**Hürriyet**, 16.10.1999)

_Yakma Nedeni ‘Rumluk’ Değil - “Nasıl bir şeydir Müslüman mahallesinde salyangoz satmak, Almanya’da Türk ya da Türkiye’de Rum olmak? Ve kadın olmak? Bir Rum kadını olmak?....Marianti Sözde, ‘Evimin Rum olduğum için yakıldığına kesinlikle inanmıyorum’ dedi.....Türkiye’de Rum olmayı bilmiyorum ama adada da Rum olmak kolay değil. İki toplum iyi geçiniyor gibi gözükse de herkes birbirinin arkasından laf ediyor.” (**Hürriyet**, 21.10.1999)

_Haris Alexiou - Ah O İzmir Şarkıları - "...Anneannem hiçbir zaman Türklere karşı nefret duyguları beslemedi. Aksine hep mutlulukla söz ederdi...Ben nefretin nereden geldiğini bir türlü anlayamıyorum." (**Hürriyet**, 3.11.1999)

_“Adanın Marco Polo adındaki tavernasında yemek yerken herkes kendi evindeymiş gibi davranıyor. Samatya’daki herhangi bir meyhanenin mezeleriyle karşılaşınca seçim yapmakta zorlanmıyoruz. Taverna’nın sahibi Michalis kırk yıllık dostlarıyla karşılaşmış gibi bizleri ağırlıyor.” (**Hürriyet**, 3.11.1999)

_Bizans Eserleri de Bizim (**Hürriyet**, 9.11.1999)

5) *Dinsel Yakınlaşma:*

Marmara depremi sonrası Türk basınından alınan haber metinlerinde iki ülkenin ve halklarının yakınlaşması dini olarak da desteklenmektedir. Fener Rum Patriği Barthelameus’un “birlik ve kardeşlik” içeren açıklamalarına ve Feytullah Gülen’le yakınlığına yer veren gazeteler dinlerarası hoşgörü, saygı ve birlikteliği de vurgulayan haber başlıkları kullanmışlar, Yunanistan’ın “Müslümanlığa saygı gösteren bir ülke olduğu” bilgisini veren haberler yapmışlardır.

_Büyükada’da Din Mozaiği (**Cumhuriyet**, 25.09.1999)

_Atina’da Cami İnşa Edilecek - “ Ethos gazetesi cami ile ilgili tek sorunun minaresinin yüksekliği olduğunu kaydetti.” (**Türkiye**, 4.09.1999)

_“Damianos Türkçe olarak ‘Allah yardımcınız olsun’ dedi.” (**Türkiye**, 6.09.1999)

_“Depremde Yunan Ortodoks Kilisesi de hasar gördü.” (**Türkiye**, 9.09.1999)

_Bartholomeus: Birlikte Yaşayalım (**Türkiye**, 22.09.1999)

_Patrik'ten 161 Milyar Lira Yardım - “ Bartholomeus depremzedelere yardımı bir borç bildiklerini ifade ederek, bunu ulvi, insani ve dini bir vazife olarak telakki ettiklerini söyledi.” (**Türkiye**, 9.10.1999)

_Patrik Mesajı - Birlikte Yaşamak Sanattır - “Patrik 2.Bartholomeus: Farklı kültürlerle saygı gösterelim, hoşgörülü olalım” - Gülen'in Yakın Dostu -Hepimiz Kardeşiz (**Milliyet**, 22.09.1999)

_Aleksandr'a İslami Tören - “ Annesi: Aleks ezanı duyunca tekrar ederdi.” (**Hürriyet**, 25.10.1999)

6) Yunanlı Politikacılar ve Askerler

İncelenen dönem içinde Yunanistan'ın üst düzey temsilcilerinin Türk basınında gerek haberleriyle gerekse de röportajlarıyla sıklıkla yer aldığı gözlenmektedir. Yunanistan'ın Türkiye için bir “tehdit” olarak sunulduğu Kardak Krizi'nde olumsuz özelliklerle dolu olan ve bir iki kişi nezdinde temsil edilen siyaset ve ordu kurumu da artık Türk basınında “görünür” hale gelmiştir. Bu kurumları temsil eden kişilerin ortak özellikleri “Türk dostu, barış yanlısı, aydın, modern” kimseler olmalarıdır. Özellikle, ılımlı Türkiye politikasıyla bilinen dönemin Yunan Dışişleri Yorgo Papandreu'nun Türk basınında çokça öne çıkarıldığı görülmektedir. Türk karşıtı politikaları ile bilinen eski Yunan Dışişleri Bakanı Pangalos ise bir “birey” olarak “Türk düşmanı”dır ve “çatlak ses” olarak tanımlanmaktadır. (Pangalos'un

Düşmanlığı Sürüyor - **Cumhuriyet**, 4.10.1999 - Çatlak Ses Pangalos, **Milliyet**, 31.08.1999)

_Yunanistan'dan Önemli Misafir - “Türkiye’ye uygulanan vetonun kaldırılmasını ilk defa dile getiren Ege Bakanı Benos yardım için Türkiye’ye geliyor. (**Cumhuriyet**, 31.08.1999)

_Kranidiotis’i Öldüren Kaza Soruşturuluyor - “...Kranidiotis, son zamanlarda Türkiye ile Yunanistan arasında başlayan diyalogun da mimarlarındandı.” (**Cumhuriyet**, 16.9.1999)

_Yunan İçişleri Bakanı Vaso Papandreu: Yardım İnsanlık Görevimizdi - “İlk söylemek istediğim şey iki komşu ülke olduğumuzdur ve bundan sonra da böyle kalacaktır....Türk ve Yunan halkları arasında bir düşmanlık yok. Elbette problemler var, ancak biliyoruz ki bunlar bizden kaynaklanmıyor...biliyoruz ki Türkiye’nin yardıma ihtiyacı var. Aramızda problemler olsa da bunu yapmalıydık, çünkü insani yardım ideolojik bir olaydır. Aramızdaki problemleri bu aşamada gözardı ettik. (**Türkiye**, 7.09.1999)

_Yunanistan'dan Dost Ses - “Papandreu, ‘İki halk arasında dayanışma hisleri depolanmıştı, deprem nedeniyle su yüzüne çıktı’ dedi.” - Atina Belediye Başkanı: Kalıcı Barış İçin Başlangıç (**Milliyet**, 26.08.1999)

_Türk-Yunan Dostluğunun Resmi - Dostluğa Büyük Alkış - “Yorgo İoannidis, Salim Dervişoğlu’nun eski bir arkadaşı....Konuk komutanın Dervişoğlu’na şilt veriş töreni izleyenlerce dakikalarca alkışlanırken, İoannidis’in eşi Eva’nın da gözlerinin yaşardığı gözlendi.” (**Milliyet**, 27.08.1999)

_İt Dalışından Tüpraş'a - “ Felakette yardım elini uzatan Yunan Hava Kuvvetleri'nin Elefsina Üssü'ne girdik. Tüpraş alevlerinin söndürülmesinde büyük rol oynayan Yarbay Dimitris Kuçuvakis, ‘düşmanın’ büyük tesislerini, rafinerilerini tahrip eğitimi görmüş.” (**Milliyet**, 4.09.1999)

_Yunan asıllı Amerikalı toplum sözcüsü Michael Dukakis - “Deprem görüntüleri karşısında çok duygulandım...Yunan kökenli Amerikalıların Türk-Yunan ilişkilerinde daha yapıcı bir rol oynaması lazım. Anadolu kökenlilerin özel bir rolü olabilir.” (**Milliyet**, 7.09.1999)

_Ağzına Sağlık - Yunan Sağlık Bakanı: Biz Türk Kanı Alırız - “Lambros Papadimos ‘çadır ister misiniz?’ sorusuna da ilginç bir yanıt verdi: İhtiyacımız yok ama Türkiye Türk bayraklı çadır gönderebilir. Bayrağı görenler, dostları kimdir anlarlar.” (**Milliyet**, 10.09.1999)

_Papandreu : AB’de Buluşalım - Yeriniz Avrupa (**Milliyet**, 21.09.1999)

_Papandreu’dan Sıcak Mesajlar -kilisede mum dikti, Faziletli Bakan’la kadeh tokuşturdular.... - Tarihin Kölesi Olmayacağız - Cesaretli Olmalıyız (**Milliyet**, 4-5.10.1999)

_“Baf’a inmeyeceğiz’ açıklamasıyla yükselmek üzere olan tansiyonu anında indiren Yunan Savunma Bakanı Çohacopoulos, Oramiral İlhami Erdil’e çok sıcak davrandı.” (**Milliyet**, 6.10.1999)

_Rodop Valisi Yorgo Stravropulos - “ Biz birbirini ölesiye seve, bu yüzden de sürekli kavga eden iki sevgili gibiyiz. Deprem sağdıç oldu. Bunda en büyük pay da basınındır. Bu yönde devam etsinler. Artık “rambo” gazeteci istemiyoruz... İki ulus birbirini çok özlemiş.” (**Milliyet**, 16.11.1999)

_Yunanlı Diplomat: Benim Türkiyem - “Türkiye benim evim. O Yunanlı bir diplomat. Türkiye’yi bir uçtan bir uca dolaştı. Tek tek karelerde dondurduğu Türkiye renklerini bir sergide topladı..... Christides, Türk-Yunan ilişkileri için, ‘İki komşu arasında sorun olması doğaldır.... önemli olan barış içinde yaşamının yollarını bulmaktır’ diyor. (**Milliyet**, 2.12.1999)

_Yunan Komutana Alkış - “ Törenin en anlamlı bölümünü tarihte ilk kez bir Yunan Deniz Kuvvetleri Komutanı’nın bizzat Türk meslektaşına veda için gelmesi oluşturdu.” (**Hürriyet**, 27.08.1999)

_Rumların Müstakbel Lideriydi - Yannis Kranidiotis’in Ölümü - Arkadaşım Yannis - Yorgo Nedir Bu Başımıza Gelenler - “...trajik ölümü, Rum Kesimi’nde büyük üzüntü yarattı.” (**Hürriyet**, 16.09.1999)

_Papandreu: İlişkimiz Çiçek Açacak - Türkiye İçin Öncülük Edeceğiz - “İstanbul ve Derince’de duygulu anlar yaşandı.” (**Hürriyet**, 4.10.1999)

_Peri Masalı Değil Gerçek - “ Her başlangıç yeni bir umut...Yorgo’nun sözüne güveniyorum.” - Yunanlı Bakan Dilek Taşında Dostluk Diledi (**Hürriyet**, 13.10.1999)

_Yunan Politikasının Yıldızı İstanbul’da (Atina Belediye başkanı Dimitris Avramopoulos) - “Yunan sağının yükselen yıldızı, Türk-Yunan dostluğunu sürekli kılmanız gerektiğini söylüyor: ‘Yeni çağa barış damgasını vuralım. Kıbrıs’ı çözelim. Dünyaya örnek olalım...Türkiye bir gün mutlaka AB’ye üye olmalıdır” (**Hürriyet**, 23.10.1999)

_“Atina Belediye Başkanı Dimitris Avramopoulos, karizmatik kişiliği ve görüşleriyle Yunan siyasetinin yıldızı kabul ediliyor.” (**Hürriyet**, 24.10.1999)

_‘Benim Türkiyem’ - “...Yunanlı diplomatın açtığı sergi, dostluğa yeni bir boyut kazandırdı.” (**Hürriyet**, 3.12.1999)

_“Papandreu dün sabah düzenlediği basın toplantısında Dışişleri Bakanı Cem’e de çiçek atmayı ihmal etmedi.” (**Hürriyet**, 8.12.1999)

_Papandreu’dan Helsinki’de Tarihi Açıklamalar ‘Büyük Risk Aldım’ - Türk Düşmanının Oğlu Yorgo (**Hürriyet**, 12.12.1999)

7) Yunan iç Politikası

Türk basınında Yunanistan’ın “artık dost ülke” olduğunu pekiştiren haberlerin bir kısmını da Yunanistan’ın iç politikası ile ilgili haber metinleri oluşturmaktadır. Bu haberlerde “Yunanistan’ın artık değiştiği ve genel olarak “bir avuç aşırı unsur dışında” Türkiye’nin yanında yer almak istediği “ bilgisi verilmektedir. Bunun dışında Türk-Yunan yakınlaşmasını destekleyen ve Türkiye’de olumlu bir imaja sahip olan dönemin ABD Başkanı Clinton’ın Türkiye ve Yunanistan ziyaretlerinin bir karşılaştırması yapılmış, Yunanistan’ın ABD karşıtı ve Türk-Yunan yakınlaşmasını istemeyen kesim olarak basında sunulan “aşırı solcu”lar nedeniyle prestij kaybettiği vurgulanmış, Yunanistan’daki iktidar ve güvenlik kuvvetleri olumlanmış ve “Türk düşmanlığı” söylemi bu aşırı kesimlerin sorumluluğuymuş gibi gösterilmek istenmiştir.

_Atina İklim Değiştirdi (**Cumhuriyet**, 7.09.1999)

_“Türkiye ve Yunanistan depremleri, Türk ve Yunan halklarının bir avuç aşırı unsur dışında birbirlerine yakınlaşmalarını sağladı. Bölgede barış ve ortak zenginliği paylaşmaktan yana olanların ağırlığı artıyor.” (**Cumhuriyet**, 7.10.1999)

_Yunan Solcular Clinton’ı Yıldırıldı - Saldırıları Sürüyor (**Cumhuriyet**, 11.11.1999)

_Atina Savaş Alanı Gibi (**Cumhuriyet**, 20.11.1999)

_Atina Ucuz Atlattı (**Türkiye**, 13.09.1999)

_Clinton’ı Kızdırdılar (**Türkiye**, 11.11.1999)

_Olaylı Karşılama - “Clinton’un ziyareti Atina’yı savaş alanına çevirdi...Protesto gösterileri...Yunan polisini zor durumda bıraktı.” (**Türkiye**, 20.11.1999)

_Bunlar Solcu, Anarşist (**Milliyet**, 11.11.1999)

_Atina’da Clinton Fiyaskosu - “....gezinin darbe alması, Simitis’i zor durumda bıraktı...ABD’nin Türkiye konusundaki baskısı altında kalan Simitis ‘gösterileri engelleyemem’ diyerek geziyi erteletti. Bu gelişme de Papandreu’nun prestijini kırdı.” (**Milliyet**, 13.11.1999)

_Atina Kendini Yaktı - ABD Başkanı’nı istemeyen eylemciler başkenti ateşe verdi...Polis...eylemcileri barikatlarla bile durduramadı. Sindagma Meydanı savaş alanına döndü. Hükümetin çağrısı ve polisin son dakika yasağına rağmen, aşırı sol ve sağ eğilimli binlerce kişi Atina’yı yaktı, yıktı.” (**Milliyet**, 20.11.1999)

_Atina Kendini Yaktı , Clinton’a Ateşli Karşılama - Komünistlere Tepki - “Polis...eylemcileri barikatlarla bile durduramadı.” (**Hürriyet**, 11.11.1999)

8) *Türk-Yunan İlişkileri ve AB*

Türk basınındaki Yunanistan algılamalarının ve bu algılamaların dönüşümünün en önemli nedenlerinden olan Türk-Yunan-AB ilişkilerini içeren haber metinleri, Yunanistan imajının kırılma noktası olan Marmara depreminden sonra “dostluk ve kardeşlik” teması üzerinden yeniden düzenlenmişlerdir. Gazetelere haber olan konular, Yunanistan’ın AB’nin deprem yardımlarını ve Aralık’taki Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin adaylığını veto edip etmeyeceği, Türk-Yunan ilişkilerindeki yumuşama ve Yunanistan-Kıbrıs Ortak Nikiforos Askeri Tatbikatı’nın basındaki sunumu ile ilgilidir.

Öncelikle Türk-Yunan ilişkilerinde ve AB konularında artık “oyun”, “entrika”, “taviz (ödün)”, “şikayet”, “engel (çelme takma)” gibi Yunanistan’ı olumsuzlayan kelimelerin kullanılmamaya başlandığı gözlenmektedir. Bunların yerine –özellikle veto konusunda- ya herhangi bir yorum içermeyen başlıklar kullanılmakta ya da “orta yol”, “balans”, “jest” ve “iyi niyet” gibi Yunanistan’ı ve iki ülke ilişkilerini olumlayan kelimeler vurgulanmaktadır. İki ülke arasında incelenen dönem içinde yaşanan hava sahası ihlalleri, tatbikat ve Kıbrıs gibi sorunlarda ise Yunanistan’ı suçlayan herhangi bir anlayış sergilenmemekte, bilakis, bu gerginlikleri “dostluk” içindeki ufak duraklamalar olarak verilerek bunların iyi ilişkileri “gölgeledikleri” belirtilmektedir. Ayrıca “iyi ilişkilerin ve dostluğun depremden sonra geliştiği” bilgisi de konu ile ilgili haber metinlerinin ortak temasını oluşturmaktadır.

_AB Atina’yı İknaya Çalışıyor (**Cumhuriyet**, 27.08.1999)

_Almanya, Yunan Vetosu İçin Devrede (**Cumhuriyet**, 28.08.1999)

- _Atina'ya Veto Kuşatması (**Cumhuriyet**, 31.08.1999)
- _Havada Gerginlik (**Cumhuriyet**, 6.10.1999)
- _Nikiforos-99 Olaysız Sona Erdi (**Cumhuriyet**, 7.10.1999)
- _Atina Yalnız Kalacak - Yunanistan Rahatsız (**Cumhuriyet**, 15.10.1999)
- _Terörizm Masaya Yatırılıyor (**Cumhuriyet**, 26.10.1999)
- _Atina ile Temkinli Yakınlaşma (**Cumhuriyet**, 28.10.1999)
- _Atina Mesaj Yolladı: “Jest Beklemiyoruz” (**Cumhuriyet**, 24.11.1999)
- _Yunanistan Maraş Jestini Bekliyor (**Cumhuriyet**, 27.11.1999)
- _Yunanistan Yönetiminin Tavrı Belirsiz (**Cumhuriyet**, 30.11.1999)
- _Helsinki'ye Ege Gölgesi - “Yunanistan, Türk savaş uçaklarının son dönemde hava sahalarını ihlal ettiği gerekçesiyle dün Türkiye'ye protesto notası ilettili.” (**Cumhuriyet**, 3.12.1999)
- _Atina Veto Edecek (**Cumhuriyet**, 5.12.1999)
- _Helsinki Öncesi ‘Orta Yol’ Arayışı Sürüyor (**Cumhuriyet**, 7.12.1999)
- _Veto Olasılığı Azalıyor (**Cumhuriyet**, 9.12.1999)
- _Sınır Sorunları Lahey'e (**Cumhuriyet**, 12.12.1999)
- _Deprem Arayışı Yumuşattı (**Türkiye**, 25.08.1999)
- _“...Le Soir gazetesi, Atina'nın özellikle Kıbrıs konusunda Ankara'dan bir jest beklediğini kaydetti.” (**Türkiye**, 8.10.1999)
- _Papandreu'dan AB İçin Tam Destek (**Türkiye**, 21.10.1999)
- _Simitis'ten AB Desteği (**Türkiye**, 19.11.1999)
- _Papandreu: İyi Niyet İçin Maraş'ı Bize Verin (**Türkiye**, 27.11.1999)
- _Anahtar Ülke Yunanistan (**Türkiye**, 23.11.1999)

_Papandreu Zorda - “..... muhalefetin baskısından çekinen Papandreu, ‘temkinli’ açıklamalarda bulunuyor.” (**Türkiye**, 10.12.1999)

_Atina’dan İkinci Jest Gündemde (**Milliyet**, 22.08.1999)

_Atina’dan Yeni Jest (**Milliyet**, 27.08.1999)

_AB Üyeliğine Atina Balansı (**Milliyet**, 29.08.1999)

_Komşudan İşbirliği Çağrısı (**Milliyet**, 30.08.1999)

_“..Türk-Yunan ilişkilerindeki deprem sonrasındaki barış ve dostluk havası komşuda savunma harcamalarını azaltmayı gündeme getirdi.” (**Milliyet**, 1.09.1999)

_Avrupa’dan Destek Rüzgarı - “ Yunanistan eski Başbakanı Miçotakis, vetonun kaldırılmasını istedi.” (**Milliyet**, 2.09.1999)

_Tatbikat Gerginliği (**Milliyet**, 5.10.1999)

_Nikiforos Gerginliği Yatışıyor (**Milliyet**, 6.10.1999)

_Atina Jesti - “Yunan Hükümeti, Batı Trakya’da Türkçe kitap engelini kaldırdı”. - Atina’dan Batı Trakya Jesti (**Milliyet**, 19.10. 1999)

_Clinton Yunanistan’a Jest İstedi - “..Milliyet’in Yunan kaynaklarından edindiği bilgiye göre, Atina bu aşamada özellikle Ege konusunda jest bekliyor.” (**Milliyet**, 17.11.1999)

_Atina: Türk F-16’ları Taciz Etti (**Milliyet**, 3.12.1999)

_Haydi Komşu bir Jest Daha Yap, 1 milyar Euro Alalım (**Hürriyet**, 27.08.1999)

_Yunanistan’dan Jest (**Hürriyet**, 5.09.1999)

_Hoş geldin Asker - “Yunan savaş gemisi, 25 yıl sonra ilk kez Türk karasularını ziyaret etti.” (**Hürriyet**, 7.09.1999)

_Akdeniz'in Güvencesi (Türkiye ve Yunanistan NATO Müttefikleri)
(**Hürriyet**, 7.09.1999)

_Yunanistan'dan Tatbikat Jest (Hürriyet, 17.09.1999)

_Kardeşlik ve Dostluk Kısa Devre Yaptı (Hürriyet, 24.09.1999)

_KKTC Kaprisi, Dostluğu Bozamadı - "Yunan Hükümeti, 'Otelin önünde KKTC bayrağı dalgalanıyor' gerekçesiyle karşı çıktı. Ama dostluk ağır bastı, otel değiştirildi." (Hürriyet, 30.09.1999)

_Rumların Türklere Karşı Sanal Zaferi- Yunan- Rum Nikifaros Tatbikatı - 25 Yıl Süren Kavga Sona Erdi (Ege'de Komuta-Kontrol) (Hürriyet, 6.10.1999)

_Atina'ya Tatbikat Jest (Hürriyet, 5.11.1999)

_Simitis Jest Bekliyor - Yorgo Maraş'ı İstedi - "Yunan Dışişleri Bakanı Papandreu, bir iyi niyet gösterisi olarak kapalı bölge Maraş'ın Rumlara verilmesini istedi." (Hürriyet, 18.11.1999)

_Atina'dan üç AB Şartı (Hürriyet, 1.12.1999)

_Simitis'e Bir Jest Yapın - Fischer'den Cem'e Sürpriz Mektup - "Alman Bakan, Yunan Hükümeti'nin kendi kamuoyunu ikna edebilmek için...Türkiye'den bir jest beklentisi içinde olduğunu vurguladı. (Hürriyet, 4.12.1999)

_Simitis'ten Ecevit'e Zeytin Fidanlı Jest - Simitis'ten Zeytin Fidanı - "En sıcak an, Ecevit'le Simitis'in tokalaşmasında yaşandı." (Hürriyet, 12.12.1999)

Yunanistan'ın Türkiye ile ilgili olumsuz açıklamaları ise basında yine "dostluk ve kardeşlik" teması üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı herhangi bir olumsuz tutum içine girmesi ve Yunan politikacıların

bu yönde demeçler vermesi Türk basınına “şaşırtıcı” gelmektedir ve Yunanistan gibi “dost ve müttefik” bir ülkeden bu tarz politikalar beklenmemektedir.

_Atina Şaşırttı - “Yunan Başbakanı Simitis, Atina’nın deprem sonrası Ankara’ya karşı izlediği politikayı, ‘deprem başka, veto başka’ şeklinde noktalandı.”
(**Milliyet**, 6.09.1999)

_Atina’dan Şaşırtan Yanıt (**Hürriyet**, 30.09.1999)

9) Türkiye’ye Model, Avrupalı Yunanistan

Kardak Krizi’ndeki Yunanistan imajında, Yunanistan’ın Türk basını tarafından –askeri ve demografik anlamda- “küçük ve zayıf” bir ülke olarak görüldüğü ve “Batılı değerler”den yoksun “doğulu” bir ülke olarak sunulduğu belirtilmişti. Marmara Depremi’nden Helsinki Zirvesi’ne kadar geçen zamanda ise, Yunanistan basın tarafından hukuki ve toplumsal uygulamalarıyla “gelişmiş ve Türkiye’ye örnek olan” bir ülke olarak haber metinlerinde de -çok sık olmamakla birlikte- temsil edilmiştir.

_Yunanistan’dan Deprem Dersi - “...Yunan sismoloji uzmanları benzer bir sarsıntının ülkelere çok daha az zarar vereceğini söyledi.” (**Milliyet**, 27.08.1999)

_Yunanistan’da Barınma Sorunu İki Günde Çözüldü (**Milliyet**, 9.09.1999)

_Yunanistan’da İbretlik Hapis cezası (**Milliyet**, 22.09.1999)

_Atina’dan Hukuk Dersi - “...Depremde 16 bin kişinin öldüğü Türkiye’de....sadece ‘ihmal’den dava açılırken, 142 kişinin öldüğü Yunanistan’da ‘kasıtlı adam öldürmek’ suçuyla dava açıldı.” (**Milliyet**, 23.09.1999)

10) Ortak Çıkarlar

Türk-Yunan ilişkilerindeki genel algılama olan iki ülke ilişkilerinin “sıfır toplamlı oyun ilişkisi” olarak görülmesinden ve Türk basınının da bu algılamayı Kardak Krizi’nde yeniden ürettiğinden söz edilmişti. Ancak, özellikle Helsinki Zirvesi’nde iki ülkenin de Türkiye’nin aday ülke olarak ilan edilmesinden memnuniyet ve sevinç duymasının artık Türk-Yunan ilişkilerinin “ortak menfaatler etrafında şekillendiği” bilgisi ile basında sunulmasına neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Yunanistan artık “Türkiye karşıtı çıkarları olan ülke” imajından “Türkiye ile ortak çıkarları olan ülke” imajına doğru bir dönüşüm geçirmiştir. “İki ülkenin sahip olduğu ortak çıkarlar” görüşü, aslında Türk basınında Yunanistan imajının değişime uğramasının iki ülke arasındaki ilişkinin Türkiye açısından tanımlanmasında yaşanan değişimle paralel olduğu ve bu tanımlamanın değişimdeki temel unsuru içerdiği anlayışının da doğruluğunu kanıtlar niteliktedir. Çünkü iki ülke ulusal çıkarlarını “Avrupa perspektifi”nden bakarak yeniden biçimlendirmiş, AB içinde ortak çıkarlar etrafında buluşmuş ve basın da bu ortaklığı hem metinlerine yansıtmış hem de kamuoyunu, Yunanistan’ın “öteki” imajını dönüştürerek, bu ortaklığa razı etmiştir.

_ ‘Adaylığı Olumlu Karşılarız’ (**Cumhuriyet**, 8.12.1999)

_ “Yunan Başbakanı, Ecevit ile yakınlaşmasının sembolü olarak Türkiye’nin adaylığını kutlamak üzere bir zeytin ağacı fidanı gönderdi.” (**Cumhuriyet**, 12.12.1999)

_Simitis'ten Üç Kez: Memnunuz - “AB'nin kararı, Yunanistan'da bayram havası estirdi. Karar, ‘Atina'nın zaferi’ diye nitelendirildi.”- Yunanistan Memnun - Adaylık: Pirus Zaferi - Herkes İçin Başarı - “..Yunan hükümet çevreleri, yalnız Yunanistan adına değil bu kararı Türkiye adına da ‘zafer’ olarak karşıladıklarını söylediler.” (Milliyet, 11.12.1999)

11) İstisnalar- Sorgulamalar

Çok az olmakla birlikte Yunanistan'ın “işgalci”, “tehdit eden” ve “oyunlar oynayan”, “taviz peşinde koşan” ülke imajının biri manşet olmak üzere beş haber başlığıyla Cumhuriyet gazetesinde, bir başlıkla da Türkiye gazetesinde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Yunanistan-PKK ilişkisiyle ilgili Türkiye gazetesinde bir de haber bulunmaktadır. Ancak bu haber başlıkları Yunanistan'ın yeni imajının gazetelerdeki yoğun tekrarı ve üretimi içinde çok az bir yer kaplamakta, iç sayfalarda küçük haberler olmakta, dolayısıyla etkisi de az olmaktadır. Başlıklarda yeniden üretilen geleneksel Yunanistan algılamalarının Cumhuriyet gazetesinde yer almasının nedeninin gazetenin “ulusalci” yayın politikasından kaynaklanabileceği daha önce de belirtilmişti. Türkiye gazetesindeki başlık ise, “eski alışkanlıklardan bir örnek” olarak görülebilir. Hürriyet ve Milliyet gazetelerinde ise bu tarz bir imaj yaratımına neden olacak herhangi bir haber başlığına veya haber metnine rastlanmamıştır.

_Dostluk Mesajı Veren Yunanistan'ın Savaş Uçakları Kıbrıs'ta - KKTC'yi İşgal Tatbikatı Yapıldı (Manşet, Cumhuriyet, 5.10.1999)

_Yunanistan Oyunları Sürüyor - “ Batı Trakya’da baskılar kalkmadı” -
(**Cumhuriyet**, 20.10.1999)

_Yunanistan’dan Veto Tehdidi - Atina’nın Oyunu Bozuldu (**Cumhuriyet**,
29.11.1999)

_Atina 3 Taviz Aldı - “Helsinki’den üç önemli taviz aldıklarını belirten basın
organları, Simitis’i kutluyor.” (**Cumhuriyet**, 12.12.1999)

_Yunanistan, PKK’ya Desteğini Sürdürüyor (**Türkiye**, 23.09.1999)

_Atina’nın Veto Tehdidi (**Türkiye**, 6.12.1999)

Ayrıca, Cumhuriyet gazetesinde Türk-Yunan ilişkilerinde depremden sonra
yaratılan “dostluk, kardeşlik ve barış havası”nın Yunanistan’daki sorgulamalarına da
yer verilmiştir. Burada yine gazetenin basındaki “yeni” Yunanistan’a “temkinli ve
eleştirel” baktığı görülmektedir.

_‘Dostluk Binası Sağlam İnşa Edilmeli’ - “Atina’da yaygın kanı, bölgede
şimdilik bir çatışma ortamı istemeyen güçlerin iki tarafın medyalarını etkileyerek
depremleri fırsat bilip halkların duygusallığından yararlandıkları.” (**Cumhuriyet**,
18.09.1999)

_“Yunan gazeteciler, iki ülke arasındaki yakınlaşmayı umut verici buluyor.
Yunan gazeteciler olumlu havaya karşın yine de gözardı edilemeyecek sorunlar
olduğu görüşünde.” (**Cumhuriyet**, 21.10.1999)

C) Eğretilmeler

Marmara Depremi - Helsinki Zirvesi arasındaki zaman diliminde Türk basınından alınan örnek gazetelerin haber metinlerinde, Kardak Krizi'ndeki haber metinlerinden daha fazla eğretilme kullanma yoluna gidildiği gözlenmektedir. Bu eğretilmelerin hepsi Yunanistan'la ilgili olumlu ifadelerin daha yoğun ve dramatik bir şekilde okuyucuya aktarılmasını oluşturmaktadır. Yunanistan'ın "dost" olduğu bilgisi "rüzgar", "fırtına", "gökyüzü", "bahar", "çiçek" gibi doğadan alınan eğretilmelerle pekiştirilirken, Yunanlıların "kardeş olan ve sevgi duyulan millet" olduğu bilgisi "aşk", "kalplerin birleşmesi", "aile", "sevgi seli" gibi eğretilmelerle vurgulanma yoluna gidilmiştir. İki halk ve ülke arasındaki diyalog süreci ve "çıkarların ortaklığı" ise "köprü", "bayram", "defne dalı", "Pirus Zaferi" gibi eğretilmelerle betimlenmiştir. Türk-Yunan ilişkilerindeki sorunların ortaya çıkışı ise "kısa devre" eğretilmesi yoluyla Yunanistan ve Türkiye'nin "dostluğu ve kardeşliği içindeki esler" olarak basında sunulmuştur. Ayrıca, Yunanistan'ın "artık Türkiye'nin düşmanı olmadığı" bilgisi "Atina iklim değiştirdi" eğretilmesi yoluyla verilmek istenmiştir. Türk basınında Yunanistan için kullanılan eğretilmeler daha çok haber başlıklarında yer almış, bu da okuyucunun dikkatini çekmek ve daha çok etkilemek amacıyla yapılarak Yunanistan'ın imaj dönüşümü desteklenmiştir.

_Dostluk ve Kardeşlik Kısa Devre Yaptı (**Hürriyet**, 24.09.1999)

_Atina İklim Değiştirdi (**Cumhuriyet**, 7.09.1999)

- _Dost (luk) Eli (**Cumhuriyet**, 2.09.1999, 9.09.1999)
- _Dostluk Rüzgarı (**Cumhuriyet**, 13.09.1999)
- _Yardım Köprüsü (**Milliyet**, 24.08.1999)
- _“Müthiş bir sevgi seli oluştu”. (**Milliyet**, 31.08.1999)
- _Sevgi Köprüsüyüz - Ege’de Aile Gibi (**Milliyet**, 9.09.1999)
- _Ege Barışı Aşka Geldi (**Milliyet**, 2.10.1999)
- _Ege’de Kalpler Birleşti (**Milliyet**, 14.10.1999)
- _Dostluğun Rengi Gök Mavisini (**Milliyet**, 2.11.1999)
- _Bayram Havası – Pirus Zaferi (**Milliyet**, 11.12.1999)
- _Bahar Havası (**Hürriyet**, 11.09.1999)
- _“Dostluk fırtınası şiddetini gittikçe artırarak sürdürüyor.” (**Hürriyet**, 15.11.1999)
- _Dosttan Dosta Defne Dalı (**Hürriyet**, 23.11.1999)
- _Yunan Politikasının Yıldızı (**Hürriyet**, 23.10.1999)
- _Atilla Simitis Sayesinde Avrupa’ya Ayak Bastı (**Hürriyet**, 12.12.1999)

D) Görsel ve Simgesel İnşa

İncelenen dönem ve örnek alınan gazeteler itibarıyla Yunanistan’la ilgili haberleri tamamlayan görsel ve simgesel malzemeler Hürriyet ve Milliyet gazeteleri başta olmak üzere oldukça sık ve büyük boyutlarda kullanılmıştır. Bu malzemeler, iki kategoride sınıflandırılabilir. İlk kategoride iki ülkede aralıklarla yaşanan depremlerde zor durumda kalan insanların ve iki halkın yardımlaşma ve dayanışmasını

simgeleyen fotoğraflar yer almaktadır. 17 Ağustos'ta Türkiye'de yaşanan depremde Yunan kurtarma ekibi ve depremzedelerin beraber yaptıkları kurtarma çalışmaları ile birbirine sarılan veya tokalaşarak gülümseyen Türklerin ve Yunanlıların fotoğrafları, Yunanistan'da yaşanan depremde de benzer fotoğrafların kullanımı yoluyla birbirine bağlanmak istenmiştir. Yunan depremzedelerin (kızını kurtarmaya çalışan bir baba, yıkılan evinin önünde üzgün oturan insanlar, enkazdan çıkarılan yaşlılar vb.) fotoğraflarının sıkça yer alması ve Türk kurtarma ekibi AKUT ile depremzedelerin “omuz omuza” görüntülerinin olması Türkiye'de yaşanan depremle birlikte bir düzdeğişmece olarak kullanılmıştır. Böylece Yunanlılar ve “biz” karşılıklı özdeşleşim yoluyla “kader ortağı” olarak gösterilmek istenmiş, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma fotoğrafları da “dost, yardımsever, kardeş ve sevgi dolu Yunanlılar (Yunanistan)” imajını destekler bir şekilde konumlandırılmıştır.

İkinci kategoride ise Yunanlı politikacıların, askerlerin gazetecilerin, sanatçıların ve halkın fotoğrafları bulunmaktadır. Bu Yunanlılar hep gülümseyen fotoğraflarıyla basında yer aldıkları için genel olarak “olumlu” bir şekilde sunulmaktadırlar. Özellikle Yunan Dışişleri Bakanı Papandreu'nun fotoğraflarına basında oldukça fazla yer verildiği gözlenmektedir. Papandreu hem “Türk dostu Yunanlı politikacı” imajını temsil etmekte hem de “yeni” Yunanistan'ın bir simgesi haline gelmektedir. Genellikle AB toplantılarında AB bayrağı ile birlikte veya Türkiye'deki meslektaşı İsmail Cem ile tokalaşırken, gülerken sunulan Papandreu “yeni” Yunanistan'ı en çok temsil eden Yunanlı olmaktadır. Bunun dışında, hep Türk meslektaşları ile birlikte yanyana fotoğraflanan “aydınlık ve güler yüzlü” Yunanlılar (askerler, sanatçılar, politikacılar,gazeteciler..) hem “modern, pozitif,

Türk dostu, ‘biz’im iyiliğimiz için uğraşan” insan portreleri olarak karşımıza çıkmakta hem de basında yer alan Türk-Yunan ilişkilerindeki “dostluk ve kardeşlik” temasını desteklemektedir.

Konu ile ilgili haberlerde Kardak Krizi’nde olduğu gibi simgesel olarak yine iki ülkenin bayraklarının sıkça kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu defa bayrak simgesi “dostluğu” belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Haber metinlerinde ve fotoğraflarda verilmek istenen “dost ve kardeş ülke” bilgisi ile birlikte kullanılan Yunan bayrağı, Türk bayrağıyla yanyana sunularak Kardak Krizi’ndeki temsilinin tam tersi bir anlamı ifade etmektedir. Başka bir deyişle, bayrak simgesi bu defa bir “egemenlik” simgesi olarak değil, bir “dayanışma- komşuluk- müttefiklik” simgesi olarak kullanılmak istenmiştir.

Yunanistan’ın basındaki imaj üretimi ile ilgili bir adet karikatür bulunmaktadır. Bu karikatür 12 Aralık 1999 tarihinde Milliyet gazetesinde yer almıştır. Burada AB bir şato ve Yunanistan’ın babası, Yunanistan bir kadın, Türkiye ise başındaki fesini havaya fırlatan (Avrupalı olan) kadının sevgilisini temsil etmektedir. Yunanistan Türkiye’ye elini uzatarak ve “Yirise...Seperimeno Yirise, ella, ella, ella (Özledim çok özledim...gel, gel, gel) diyerek Avrupa’ya rağmen Türkiye’nin AB’den içeriye girmesine yardım etmektedir. Yunanistan bu karikatürde “Türkiye ile çıkarları ortak, Avrupalı, bize hedefimize ulaşmakta yardım eden, dost bir ülke” olarak sunulmuştur. Böylece Türk basınında sözel ve görsel olarak yeniden inşa edilen Yunanistan imajı bu karikatürle de desteklenmiştir.

E) Köşe Yazıları ve Makaleler

İncelenen dönem içinde Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde Yunanistan veya Türk-Yunan ilişkileri üzerine yazılan köşe yazıları ve makaleler daha çok iki ülkedeki depremlerden hemen sonra (Ağustos sonu- Eylül ortası) ve Helsinki Zirvesi yaklaşırken yazılan yazılardan oluşmaktadır. Bu yazılardaki yazarların Yunanistan'la ilgili genel kanıları ise üçe ayrılmaktadır. İlk kanı “depremlerin halkların kardeşliğini ve dostluğunu ortaya çıkardığı”, “depremlerden ve halkın olumlu tavrından sonra siyasi ilişkilerde de iyileşme olması gerektiği” ve “Türk-Yunan ilişkilerindeki diyalog sürecinden sonra Yunanistan'ın artık bir tehdit ve düşman olmaktan çıkıp dost ve Türkiye'nin çıkarlarını düşünen bir ülkeye dönüştüğü” bilgilerinin birleşmesinden ortaya çıkmaktadır. Buna göre, Yunanistan “ Türkiye ile ortak menfaatlere sahip (olumlu ilişkilerden iki ülkenin de karlı çıkacağı düşüncesi ve Türkiye'nin AB içinde olmasının Yunanistan'a sağlayacağı yararlar), halkının Türklerin dostu ve kardeşi olduğu komşu ülke” dir. Bu kaniya sahip yazarlar daha çok Hürriyet ve Milliyet gazetelerinde olmakla birlikte, her dört gazetede de yer almaktadır ve onların görüşleri Yunanistan'la ilgili diğer kanılara göre çok daha fazla tekrarlanmaktadır. Ayrıca, Kardak Krizi'nde Yunanistan'la ilgili olumsuz yargılara sahip yazarların da artık bu kaniya sahip oldukları gözlenmektedir.¹⁵¹

¹⁵¹ Hadi Uluergin, “Yunanistan'a Terapiye, Ekonomiye ve Sandal'a Dair”, **Hürriyet**, 28.08.1999; Ferai Tınç, “Yunanistan Kendisine Şaşırdı”, **Hürriyet**, 29.08.1999 – “ İki Güzel Örnek”, **Hürriyet**, 12.09.1999; İltar Türkmen, “Türk-Yunan Yakınlaşması”, **Hürriyet**, 9.09.1999; Tufan Türeç, “ Bundan Sonra Türk ve Yunan Halkı Konuşacak”, **Hürriyet**, 10.09.1999; Gani Müjde, “Sevgili Düşmanlarıma Teşekkürlerle”, **Milliyet**, 30.08.1999; Sami Kohen, “Tarihi Fırsat”, **Milliyet**, 31.08.1999 – “ Dost Kazanmanın Yolu”, **Milliyet**, 9.09.1999; Derya Sazak, “Komşudaki Deprem”, **Milliyet**, 9.09.1999; Taha Akyol, “Türk ve Yunan”, **Milliyet**,

İkinci kaniya sahip yazarlar ise Yunanistan'a karşı daha "temkinli" yaklaşan kişilerden oluşmaktadır. Buna göre, "Yunan halkı –bir avuç insan dışında- yardımsever, hassas, Türkleri seven, Türkiye ile iyi ilişkiler isteyen, dost insanlar"dır. Ancak Yunan siyasetçiler "güvenilmez ve çeşitli hesaplar peşinde koşan kişilerden" oluşmaktadır, halkının değil ama Yunan dış siyasetinin ne kadar "samimi" olduğu tartışmalıdır ve Türkiye tarafından bu siyaset "dikkatle" ele alınmalıdır. bu kaniya sahip yazarlar da ilk gruptakiler gibi "halkların kardeşliği" temasını izlemekte ancak bir ülke olarak Yunanistan'ı "güvenilmez ve 'düşman' olmasa da dış politikada Türkiye'yi oyuna getirmek isteyen ülke" olarak tanımlamaktadırlar. Bu düşünceye sahip yazarlar daha çok Türkiye ve Cumhuriyet gazetelerinde yer almaktadır.¹⁵²

Üçüncü ve son kanı ise, Yunan halkı ile ilgili herhangi bir yorum içermemekle birlikte Yunanistan'ı ne olursa olsun "Türkiye'nin düşmanı, entrikacı, Batı ile beraber Türkiye'yi bölmek isteyen, işgalci ve yayılmacı bir ülke" olarak tanımlamakta ve Türkiye'deki geleneksel Yunan algılamalarını tekrarlamaktadır. "Deprem bu gerçekleri değiştirmeyeceği" bilgisi bu kanıya hakimdir. Ancak bu

11.09.1999; Mehmet Ali Kışlalı, "Depremle Gelen Değişim", **Türkiye**, 17.10.1999; Rahim Er, "Türk-Yunan Dostluğu Şart", **Türkiye**, 23.09.1999; M. Kemal Öke, "Yunanistan'la Dostluk", **Türkiye**, 22.09.1999; Sabahat Emir, "Yunanlı Dostum", **Türkiye**, 2.09.1999; Serkan Aksüyek, "Sağolasın Kardeşim Yorgos", **Cumhuriyet**, 1.09.1999; Ahmet Taner Kışlalı, "Yunanlı Kardeş", **Cumhuriyet**, 5.09.1999; Mahmut Tali Öngören, "Kardeşim Mehmet Buradayım", **Cumhuriyet**, 27.08.1999.

¹⁵² Yağmur Atsız, "Dost Most", **Milliyet**, 8.09.1999; Hasan Pulur, "Komşuluğun Güzel Günleri", **Milliyet**, 11.09.1999; Mustafa Asula, "Yunanistan'la İşin Sonu Nereye Varacak", **Türkiye**, 8.12.1999; Yılmaz Öztuna, "Yunanistan İle Diyalog", **Türkiye**, 8.10.1999; Toktamış Ateş, "Türk-Yunan Dostluğu ve 6-7 Eylül Olayları", **Cumhuriyet**, 11.09.1999; Orhan Birgit, "Dostluğun Bedeli Kıbrıs", **Cumhuriyet**, 14.09.1999 – "Kıbrıs Politikamızdan Ödün Yok", **Cumhuriyet**, 17.09.1999; İlhan Selçuk, Ölçü, **Cumhuriyet**, 29.08.1999.

düşünceye sahip köşe yazarı sayısı birdir ve bu yazarda Türkiye gazetesinde yer almaktadır.¹⁵³

Sonuç olarak, çoğunlukla incelenen gazetelerdeki köşe yazıları ve makaleler Yunanistan'ın “yeni” imajını destekler niteliktedir. Yunan halkı ile ilgili imajda herhangi bir görüş ayrılığı yaşanmazken Yunanistan'ın Türkiye politikası ile ilgili eleştirel yaklaşımlar da bulunmakta ve Türk-Yunan ilişkilerine Yunan halkına nazaran daha temkinli yaklaşmaktadır.

F) Genel Değerlendirme:

İncelenen dönem ve gazeteler itibariyle Türk basınındaki Yunanistan imajı Kardak Krizi'ndeki Yunanistan imajından belirgin farklılıklar içermektedir. Buna göre Yunanistan'ın Türk basınındaki “yeni” sunumu şu algılamaları içermektedir:

- 1) Yunan halkı Türk halkına karşı “dost, kardeş, sevgi dolu, yardımsever ve hassas” bir şekilde yaklaşmaktadır ve bu –savaşlara ve siyasi çatışmalara rağmen – her zaman (artık) böyle olmuştur. Zaten Türk ve Yunan halkları birbirine kültürel ve toplumsal olarak çok “benzemektedir”, birbirine bu nedenle “yakın”dır ve “ortak bir kültüre ve geçmişe” sahip oldukları için birer “kardeş” gibidirler. Türkiye'deki Rumlarla Türkler de bu duruma paralel olarak çok iyi anlaşmaktadır ve Yunan halkı “biz”dendir.
- 2) Yunanistan'da Türkiye'ye karşı izlenen politikalarda artık “modern, Türk dostu ve pozitif” insanlar da söz sahibi olmaktadır.

¹⁵³ Mustafa Necati Özfatura, “ Yunanistan'ın Şovuna Aldanmayın”, **Türkiye**, 2.10.1999; “ Yunanistan'ın Pontus Hayali”, **Türkiye**, 29.10.1999; “Yunanistan Ne Derece Samimi”, **Türkiye**, 10.11.1999.

- 3) Yunanistan Türkiye'yi AB'nin içinde görmek ve Türkiye'ye bu konuda yardım etmek istemektedir. Böylece Yunanistan Türkiye ile "ortak menfaatlere" sahip, "Türkiye'ye komşu ve müttefik bir ülke"dir.
- 4) Yunanistan AB'nin içinde yer alan ve Türkiye'ye "örnek" olabilecek "Batılı" bir ülkedir.
- 5) Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanan sorunlar sadece "Yunanistan"dan kaynaklanmamaktadır ve bunlar Türk-Yunan ilişkilerinde çözülemeyecek sorunlar değildir. Bu bağlamda Yunanistan "barış ve diyalog yanlısı"dır.
- 6) Yunanistan Türkiye'yi olumsuz etkileyebilecek kararları Türkiye'nin "düşmanı" olduğu için değil, kendi iç politikasındaki dengeleri sağlayabilmek için almak zorunda kalmaktadır.
- 7) Yunanistan, Türkiye'ye "iyi niyetli" bir şekilde yaklaşmakta ve zaman zaman "jestler" yapmaktadır. Ancak Yunanistan, Türkiye'den de "taviz" değil "jestler" beklemekte, iki ülke ilişkilerinin "karşılıklı jestlerle" daha iyiye gideceğine inanmaktadır.
- 8) Yunanistan son kertede hem halkı hem de dış politika uygulayıcıları ile birlikte Türkiye'nin "dostu ve kardeşi olan bir ülke"dir.
- 9) Dolayısıyla bu dönemde Yunanistan ve Yunanlılar için Kullanılan sıfatlar aşağıda verilen listedeki gibidir:

YUNANİSTAN

Türk dostu

Komşu

Avrupalı (Modern)

YUNANLILAR

Türk dostu

Yardımsaver (sevgi dolu)

Modern

YUNANİSTAN

İyi niyetli

Müttefik

Pozitif

YUNANLILAR

İyi niyetli

Kardeş (akraba)

Pozitif

Benzer (bizim gibi)

V- SONUÇ

Uluslararası ilişkilerde dostluk ve düşmanlık kavramları, devletlerin ulus yapıları, ulusal çıkarları ve dış politikaları doğrultusunda diğer devletlere karşı takındığı tutumların kendi halkları tarafından meşruluk kazanması için kullandıkları yapay kavramlardır. Bu kavramlar, devlet eliyle ve devletin ideolojik aygıtlarıyla (aile, okul, ordu, medya vb.) inşa edilip içte ve dışta o ülkenin kendi sınıflandırmalarını ve tanımlamalarını yapmalarını sağlayarak ulusal-uluslararası politikaların ideolojik ayağını oluştururlar.

Devletlerin kendi dostlarını ve düşmanlarını belirlerken kullandıkları tarihsel ve kültürel unsurlar ise, özellikle medya eliyle haber metinlerinde yeniden üretilip tekrarlanarak iktidarların dış politikalarını halk rızası ile uygulamalarına zemin hazırlar. Bu unsurların bilinçli kullanımı da başka devletler ve halklarla ilgili gerçeği yansıtmayan önyargı ve algılamalarla dolu “imaj”ların oluşmasına neden olur.

Bu bağlamda, Türk-Yunan ilişkilerinin tarihsel seyri ile Yunanistan’ın Türkiye’de “düşman” ve “öteki” olarak tanımlanması arasında sıkı bağlar bulunmaktadır. Türkiye’nin 1923 yılında kurulmasıyla birlikte Yunanistan’la zaman zaman sorunlar yaşansa da, 1930’larda başlayan ve II. Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde aynı blokta yer alınması nedeniyle süren yakın ilişkiler, olumsuz geçmişi unutturmuş, Yunanistan bir “düşman” olarak tanımlanmamıştır. Ancak, 1955 yılında ortaya çıkan Kıbrıs sorunu, bu sorunun iki ülkede de iç siyaset malzemesi yapılarak yeni ulus kimlikleri yaratılmaya çalışılması ve ilerleyen yıllarda da ülkeler arası artan sorunlar Yunanistan’ın “öteki” olarak görülmesine neden olmuş ve bu

ötekileştirmede de en çok Türk basını (medya) rol oynamıştır. Türk basını Yunanistan'la ilgili yaptığı haberler ve bu haberlerde kullandığı milliyetçi söylemler Yunanistan'la ilgili Türkiye'de varolan olumsuz algılamaları sürekli yeniden inşa ederek özellikle iki ülke arasındaki gerginlik ve kriz dönemlerinde hem bu krizleri büyütmüş, hem de Türk dış politikası ile karşılıklı bir ilişki içine girmiştir.

1990'lı yılların başında SSCB'nin dağılması ve Doğu blokunun çöküşü yeni bir uluslararası ortamın doğmasına neden olurken, bu ortamın getirdiği yeni koşullar her ülke gibi Türkiye ve Yunanistan'ın da ulusal çıkar tanımlarını ve dış politikalarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Her iki ülke de 1990'ların ilk yarısında yeni düzene uyum zorlukları yaşamış, ancak 90'ların ikinci yarısında karşılıklı politikalarını değiştirme kararı alarak bir yakınlaşma dönemine girmişlerdir. Bu yakınlaşma 1997 yılından sonra siyasi olarak başlatılmış olmasına karşın iki ülke halkının da bu yakınlaşmaya olumlu bakması ve diyalogun tam olarak gerçekleşmesi ancak 1999 yılı sonlarına doğru olmuştur.

Halkların bu yeni sürece katılımını ise, iki ülkenin medyası sağlamıştır. Bu bağlamda, Türk basını 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan Marmara depreminden sonra gelen Yunanistan yardımlarını gündeme taşıyarak yeni bir “dost” Yunanistan imajı yaratmış, Türkiye'nin yeni Yunanistan politikasını halk gözünde de meşrulaştırmayı başarmıştır.

Bu tez çalışmasında, öncelikle Yunanistan'ın Türkiye ile “sıfır toplamlı bir oyun” ilişkisi içinde olduğu anlayışının Türkiye'de ve Türk basınında kabul gördüğü bir dönem olan 1996 yılında ve bu yılda iki ülke arasında baş gösteren Kardak Krizi'nde Yunanistan'ın basında nasıl bir “öteki” olarak görüldüğü ve Türk basını

ile Türk dış politikasının arasındaki karşılıklı ilişki gösterilmek istenmiştir. Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerindeki haber metinlerine uygulanan söylem analizi yoluyla Yunanistan'ın "Türk düşmanı" imajının ve bu imajın olumsuz özelliklerinin özellikle cümle yapıları ve sözcük seçimlerinde basında temsil edildiği görülmüştür. Bunun nedeni, Kardak Krizi'nin yaşandığı dönemde Türkiye'nin Kürt sorunu, irtica korkusu ve AB ile bozuk olan ilişkiler nedeniyle ulusal söylemlerin ve militarist anlayışın yoğun olması ve gerek iktidar gruplarının gerekse basının içselleştirdiği ve kendine uyguladığı sansürün bu dört gazetede de "öteki" Yunanistan imajının yer almasına yol açmasıdır.

Ancak, 1999 yılında Kürt ve irtica sorununun etkisini azaltması, AB ile ilerleyen diyalog ve en önemlisi AB-ABD ve bölgesel çıkarlar doğrultusunda Yunanistan'la ilişkilerin iyileşmeye başlaması ve iki ülkenin ulusal çıkarlarını "ortak menfaatler"de buluşturması ile "Türk dostu" Yunanistan imajının inşa edilmesi gerekliliği doğmuştur. Bu varsayımdan yola çıkarak araştırma kapsamına alınan ikinci dönemdeki haber metinlerinde ise, "öteki" Yunanistan imajının incelenen gazetelerde nasıl yıkıldığı ve yerine "dost ve kardeş" Yunanistan'ın nasıl inşa edildiği gözlenmiştir.

Ayrıca, bugün Türk basınında AB basını/ulusalcı basın olarak görülen ayrışmanın ilk izlerine de Türk basınındaki Yunanistan imajının değişim aşamasında rastlamak mümkündür. Buna göre, "tarafsız, bağımsız ve gerçek" haber yaptığı savını en çok kullanan ve iktidarlara medya-sermaye-AB bağlantısı içinde en çok ilişkide olan Hürriyet ile Milliyet gazeteleri "yeni" Yunanistan'ın inşa edilmesine en fazla katkıyı sağlayan gazeteler olmuştur ve bugün AB basını olarak

görülmektedirler. Türkiye gazetesi ise, sağ-muhafazakar bir gazete olmasına ve Kardak Krizi'nde "öteki" Yunanistan ile ilgili olarak en sert ve dolaysız ifadeleri kullanmasına rağmen, deprem sonrasında (islami) sermaye-devlet ve AB ilişkine paralel olarak Yunanistan'ın "Türk dostu" imajına haber metinlerinde yer vermiştir. Ancak, bugün ulusalcı basın tanımlaması içinde yer alan Cumhuriyet gazetesinin haber metinlerinde Yunanistan'a karşı takındığı tutum biraz daha farklıdır. Gerek Kardak Krizi'nde gerekse de incelenen ikinci dönemde diğer gazetelere nazaran daha temkinli ve popülizmden uzak bir görüntü sergileyen Cumhuriyet'in incelenen ikinci dönemde özellikle AB ve Yunanistan ile ilgili haberlerde "ulusal kimliği" öne çıkardığı ve haber metinlerinde "öteki" Yunanistan imajına belli oranlarda yer verdiği gözlenmiştir. Gazetelerdeki bu farklılaşma ise, Türkiye'deki ve Türk basınındaki Yunanistan imajının Türk dış politikası, uluslararası ortam ve Türk-Yunan ilişkileri ile sıkı bağları olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Günümüzde Türk-Yunan ilişkilerinde 1997'den beri geliştirilmek istenen yakınlaşma çabalarının sürdüğü görülmektedir. 1999 yılından beri iki ülke arasında var olan sorunlarla ilgili görüşmeler devam edip henüz bir çözüme ulaşılmamışsa da, zaman zaman çıkabilecek gerginlikler devletlerin temkinli yaklaşımları ve en önemlisi medyanın konu ile ilgili milliyetçi söylemlerini artık kullanmamasıyla önlenmektedir. Ayrıca, Türk basını, 1999 yılının sonlarından beri sadece haber metinlerinde Yunanistan'la ilgili olumsuz yargıları kullanmamakla kalmamış, aynı zamanda iki ülke arasında geliştirilmeye başlanan sivil diyalogun da en etkin

temsilcilerinden olmuştur. İki ülkenin medyasının karşılıklı konferanslar düzenledikleri ve diyalogu geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Örneğin, 2000 yılından bu yana Türk-Yunan medya konferansları düzenlenmektedir. Ayrıca iki ülkenin medya mensuplarının katıldığı paneller ve çalışmalar vardır. Bunların arasında ortak internet sayfaları düzenlenmesi (grtrnews.com), muhabir değişimleri ile belgeseller yapılması sayılabilir. (Muğla – Türkiye/Yunanistan Belgesel Günleri) Projeler arasında ise, ortak bir gazete çıkarılması ve ortak bir TV kanalı kurulması ile iki ülkenin iletişim öğrencilerinin değişimi gibi projeler bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TÜRSAK VAKFI, **Suyun İki Yakasındaki Barış Kalemleri**, İstanbul, Türsac Yayınları, 2005, s. 159-180.

VI-EKLER

	görülme sıklığı %	Hürriyet	Milliyet	Türkiye	Cumhuriyet
Manşet-ilk sayfa (olumlu)	0.	–	–	–	–
Manşet-ilk sayfa (olumsuz)	35.1	18.	8.	16.	16.
Manşet-ilk sayfa (imaj içermiyor)	0.	–	–	–	–
iç sayfalar (olumlu)	3.	4.	2.	–	–
iç sayfalar (olumsuz)	54.9	31.	26.	18.	15.
iç sayfalar (imaj içermiyor)	7.	4.	2.	2.	3.
Toplam	100.	57.	38.	36.	34.

EK.1. Kardak Krizi'nde Yunanistan'la ilgili yapılan haber sayısı (26 Ocak-10 Şubat 1996)

	görülme sıklığı %	Hürriyet	Milliyet	Türkiye	Cumhuriyet
Manşet-ilk sayfa (olumlu)	19.18.	34.	25.	12.	9.
Manşet-ilk sayfa (olumsuz)	0.47.	–	–	–	2.
Manşet-ilk sayfa (imaj içermiyor)	3.11.	1.	2.	6.	4.
iç sayfalar (olumlu)	54.43.	82.	68.	38.	39.
iç sayfalar (olumsuz)	1.67.	–	–	2.	5.
iç sayfalar (imaj içermiyor)	21.34.	28.	25.	14.	21.
Toplam	100.	145.	120.	72.	80.

EK.2. 18 Ağustos-12 Aralık 1999 tarihleri arasında Yunanistan'la ilgili yapılan haber sayısı

VII-KAYNAKÇA

Kitaplar:

ALTHUSSER, L., **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Y. Alp ve M. Özışık, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.

ANDERSON, Benedict, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması**, İstanbul, Metis Yayınları, 1993.

ARI, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001.

ATABARUT, Tamer (ed.), **2. Türk Yunan Medya Konferansı**, İstanbul, Basın Konseyi Yayın No: 23, Eylül 2001.

AYDIN Mustafa ve ERHAN, Çağrı (der.), **Beş Deniz Havzasında Türkiye**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.

AZİZ, Aysel, **Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim**, 2. Basım, Ankara, Turhan Kitabevi, 1994.

BAÇ, Meltem M., **Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001.

BAHCHELI, Tozun, **Greek-Turkish Relations Since 1955**, Colorado, Westview Press, 1990.

BAL, İdris (ed.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001.

BALTA, Nevin, **Milliyet'ten Yansımalar: Türk Dış Politikası (1950-1980)**, Ankara, Lazer Yayınları, 2005.

BAŞEREN, Sertaç Hami, **Ege Sorunları**, İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2003.

BENNETT, W. Lance, **Politik İllüzyon ve Medya**, çev. Seyfi Say, İstanbul, Nehir Yayınları, 2000.

BERKTAY, A. Ve TUNCER, H. C.(der.), **Tarih Eğitimi ve Tarihte “Öteki” Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

BUMİN, Kürşat, **Medyakronik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

CEM, İsmail, **Türkiye Avrupa Avrasya: Strateji Yunanistan Kıbrıs**, Cilt 1, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.

CURRAN, James, GUREVITCH, Michael ve WOOLLACOTT, Janet (ed.), **Mass Communication and Society**, Hong Kong, The Open University Press, 1982.

ÇAPLI, Bülent, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002.

DAĞTAŞ, Banu, Structure of Foreign News in Turkish Popular and Opinion Papers, Ankara, METU, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992.

DURSUN, Çiler, **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001.

ERALP, Atilla (der.), **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

ERHAN, Çağrı, **Türk-Yunan İlişkilerinde Yumuşama Olabilir mi?**, Tartışma Metinleri No 2, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ocak 1997.

FEATHERSTONE, Kevin ve IFANTIS, Kostas (ed.), **Greece in a Changing Europe: Between European Integration and Balkan Disintegration?**, Manchester, Manchester University Press, 1996.

FOUSKAS, Vassilis, **Balkanlar Ortadoğu Kafkasya: Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları**, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul, Aykırı Yayıncılık, 2004.

FOWLER, R., **Language in the News: Discourse and Ideology in the Press**, Londra and Newyork, Routledge, 1991.

GAILLARD, Philippe, **Gazetecilik**, çev. Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.

GÖKA, Erol ve KUŞÇU, Işık (der.), **Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi**, Ankara, ASAM Yayınları, 2002.

GÜREL, Şükrü Sina, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.

GÜVEN, İsmail, **Türkiye’de Devlet Eğitim ve İdeoloji**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000.

HERACLIDES, Alexis, **Yunanistan ve “Doğu’dan Gelen Tehlike” Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, çev. Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, 2.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

HÜRRİYET VAKFI, **Dış Politika Basını ve Basında Dış Politika**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, 1984.

İNAL, M. Ayşe, **Haberi Okumak**, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1996.

KARAYAMAN, Mehmet, **Basında Türk-Yunan Siyasi İlişkileri (1952-1959)**, İzmir, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998.

KEANE, John, **Medya ve Demokrasi**, çev. Haluk Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.

KELMAN, C. Herbert (ed.), **International Behavior: A Social Psychological Analysis**, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1965.

KERIDIS, Dimitris, TRIANTAPHYLLOU, Dimitrios (ed.), **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, Dulles, Brassey's, 2001.

KESKİN, Zerrin Ertan, **Siyasal Yolsuzluklar ve Basın: Türk Basınında Yolsuzluk Haberlerinin Temsili Üzerine Söylem Çözümlemesi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.

KEYMAN, Fuat, MUTLAN, M., YEĞENOĞLU, M. (der.), **Oryantalizm, Hegemonya, Kültür-Fark**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996.

KOÇ, Taylan, **Küreselleşme ve Türkiye Basınında Avrupa Birliğine Adaylık Süreci**, Ankara, Naturel Yayıncılık, 2004.

KOLOĞLU, Orhan, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.

KORZENNY, Felipe ve TING-TOOMEY, Stella (ed.), **Communicating For Peace: Diplomacy and Negotiation**, California, Sage Publications, 1990.

KÖKER, Eser, **Politikanın İletişimi İletişimin Politikası**, Ankara, Vadi Yayınları, 1998.

LECA, Jean (ed.), **Uluslar ve Milliyetçilikler**, İstanbul, Metis Yayınları, 1998.

MAKOVSKY, Alan ve SAYARI, Sabri (der.), **Türkiye'nin Yeni Dünyası: Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, çev. Hür Güldü, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002.

MANİSALI, Erol, **Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe**, 8.Basım, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.

METİNSOY, Murat ve EROĞLU, Mustafa (der.), **Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi**, İstanbul, Donkişot Yayınları, 2001.

MILLAS, H., **Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz: Tencere Dibin Kara..**, İstanbul, Kavram Yayınları, 1995.

MILLAS, Herkül, **Türk Romanı ve "Öteki": Ulusal Kimlikte Yunan İmajı**, 1. Basım, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, 2000.

ORAN, Baskın (ed.), **Türk Dış Politikası 1980-2001: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II**, Baskın Oran (ed.), 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

ÖZCAN, Gencer, KUT, Şule (der.), **Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı yıllar: En Uzun Onyıl**, 1. Basım, İstanbul, Boyut Kitapları, Kasım 1998.

ÖZEJDER, İbrahim, Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Girişinde Basın ve Diğer Etkenlerin Rolü, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1996.

ÖZYÜREK, Esra (der.), **Hatırladıkları ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

POLITAKIS, Andreas, **Al Beyaz Mavi Beyaz**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1988.

SCHLESINGER, P., **Medya Devlet ve Ulus: Siyasal Şiddet ve Kollektif Kimlik**, çev. Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994.

SEZER, Duygu, **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara, Ankara Ü. SBF Yayınları No. 339, 1972.

STEVENSON, L. Robert ve SHAW, Donald Lewis (ed.), **Foreign News and the New World Information Order**, Ames, The Iowa State University Press, 1984.

ŞİHMANTEPE, Aydın, Ege Denizinde Aidiyeti Tartışmalı Ada Adacık ve Kayalıklar Sorunu: Kardak Krizi'nin Çatışma Çözümü Açısından İncelenmesi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

TALU, Umur, **Dipsiz Medya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

THERBORN, Göran, **İktidarın İdeolojisi İdeolojinin İktidarı**, çev. İrfan Cüre, İstanbul, İletişim Yayınları, 1989.

TILIÇ, L. Doğan, **Utaniyorum Ama Gazeteciyim: Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

TILIÇ, L. Doğan (der.), **Türkiye’de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003.

TOPUZ, Hıfzı, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.

TÜRKEŞ, Mustafa ve UZGEL, İlhan (der.), **Türkiye’nin Komşuları**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002.

TÜRSAK VAKFI, **Suyun İki Yakasındaki Barış Kalemleri**, İstanbul, TÜRSAK Yayınları, 2005.

VURAL, Hasan Saim, **Avrupa’da Radikal Sağın Yükselişi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

WILLIAMS, Raymond, **The Sociology of Culture**, New York, Schocken Boks, 1982.

Makaleler:

ALPKAYA, Faruk ve ÇELEBİ, Aykut, ve “Medyada Gündem Oluşturma: Hürriyet 1994 Örneği”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 68, Kış 1995, s. 122-157.

ASLAN, Rıza, “Türkiye-Avrupa Birliği: Sancılı Gelişen İlişki “, **SBF Dergisi**, Cilt 55, No 3, Temmuz-Eylül 2000, s. 10-28.

ATAY, Zafer, “Medya ve Dış Politika (Dış Haberler)”, **Yeni Türkiye**, Sayı 11, Eylül-Ekim 1996, s. 886-889.

AYMAN, Gülden, “Kardak Krizinin Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi”, **Foreign Policy**, Yaz 1998, s. 111-119.

AYMAN, Gülden, “Bir Diğeri İçin ‘Öteki’ Olmak”, **Görüş**, No 37, Ekim-Kasım 1998, s. 56-61.

BENLİSOY, Stefo, “İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türk-Yunan Yakınlaşması: Kral ve Kraliçenin Türkiye Ziyareti”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 81, Eylül 2000, s. 12-21.

BENLİSOY, Foti, “6/7 Eylül Olayları Öncesinde Basında Rumlar”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 81, Eylül 2000, s. 28-38.

BENLİSOY, Stefo ve BENLİSOY, Foti, “ Milliyetçi Tarih Yazımı ve Azgelişmişlik Bilinci: Yunan Tarihyazımında Geçmiş Algıları”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 91, Kış 2002, s. 242-279.

BORA, Taml, “Milli Kimliğin Kuruluş Döneminde Resmi Metinlerde “Yunan Düşmanlığı” Neden Eksikti, Nereye Gitmişti?”, **Defter**, Sayı 32, Kış 1998.

BOSTANCI, M. Naci, “Dış Politika/İktidar/Gizlilik”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 548-554.

BULAÇ, Ali, “ ‘Öteki’ nin Kimliği ve İmajı”, **Birikim**, Sayı 71/72, Mart/Nisan 1995, s. 76-80.

COUFOUDAKIS, Van, “Greek Foreign Policy in the Post-Cold War Era: Issues and Challenges”, **Mediterranean Quarterly**, Vol. 7, No. 3, Yaz 1996, s. 28-41.

ÇELİK, Nur Betül, “İdeolojinin Seslenme Biçimleri ve İdeolojik Evrenin Yapısı Açısından Bir Yorumlama Çabası Forum Mektupları”, **AÜ. BYYO Yıllık 1989-1990**, 1991, s. 293-319.

DİJK, Teun A. Van, “Opinions and Ideologies in the Press”, Allan Bell and Peter Garrett (ed.), **Approaches to Media Discourse**, Oxford, Blackwell Publishers, 1998, s. 21-64.

ECEVİT, Bülent, “Bölge-Merkezli Dış Politika”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 64-70.

ERGÜL, Hakan, “Ötekinin Söylemi ya da Öznenin Lacancı Algılanışında Dil”, **Kültür ve İletişim**, 5/2, 2002, s. 11-33.

ERKARSLAN, Önder, “Ötekinin Temsili Açısından Salkım Hanım’ın Taneleri Filminin Göstergibilimsel Çözümlemesi”, **Kültür ve İletişim**, 5/1, 2002, s. 9-38.

GÜRÜN, Kamuran, “Ege Sorunu”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s.259-262.

GÜZ, Nurettin, “Türk Basınında Gündem Oluşturma”, **Yeni Türkiye**, Sayı 12, Kasım-Aralık 1996, s. 982-998.

İNAL, Ayşe, “Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar”, **A.Ü. İletişim Fak. Yıllık**, 1994-1995, s. 135-163.

İNAL, Ayşe, “Yazılı Basın Haberlerinde ‘Yapısal’ Yanlılık Sorunu”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 67, Güz 1995, s. 111-135.

İRVAN, Süleyman, “Medya ve Etik” **Bianet.org.**, 7.11.2001

KAZANCI, Metin, “ Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı “, **SBF Dergisi**, Cilt 57, Sayı 1, Ocak-Mart 2002, s. 55-87.

KILIÇEFE, Lütfi, “Milliyetçilik, ‘Terör’ ve Yunan Basını”, **Birikim**, Sayı 63, Temmuz 1994, s. 73-75.

KOHEN, Sami, “Medya ve Dış Politika”, **Yeni Türkiye**, Sayı 11, Eylül-Ekim 1996, s. 881-885.

KURAL, Sevda Alankuş, “Türkiye’de Medya, Hegemonya ve Ötekinin Temsili”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 67, Güz 1995, s. 76-109.

LAÇİNER, Ömer, “Milliyetçiliklerin Karişması”, **Birikim**, sayı.89, 1996,s. 3-9.

MILLAS, Herkül, “Türk Edebiyatında Yunan İmajı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 51/52, Güz 1990-Kış 1991, s. 129-152.

MILLAS, Herkül, “Ulusal Kimlikler, Türkler, Yunanlılar ve Edebiyat Metinleri”,
Defter, Sayı 32, Kış 1998.

MILLIKEN, Jennifer, “The Study of Discourse in International Relations: A
Critique of Research and Methods, **European Journal of International Relations**,
Vol 5, No 2, (Haziran 1999), s. 225-254.

NEUMANN, Iver B., “Self and Other in International Relations”, **European
Journal of International Relations**”, Vol 2, No 2 (Haziran 1996), s. 139-174.

ORAN, Baskın, “ Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki
Durumu Üzerine Notlar “, **SBF Dergisi**, Cilt 51, No 1-4, Ocak-Aralık 1996, s. 353-
370.

SANDER, Oral, “Bölgesel İşbirliği, Avrupa ve Türkiye”, **Yeni Türkiye**, Sayı 3,
Mart-Nisan 1995, s. 213-220.

TÜRKER, Orhan, “1930’larda Türk-Yunan Dostluğu”, **Tarih ve Toplum**, Cilt 32,
Sayı 191, Kasım 1999, s. 45-48.

UZGEL, İlhan, “Ordu Dış Politikasının Neresinde?”, **Birikim**, Sayı 160/161,
Ağustos-Eylül 2002, s. 114-120.

WESTERSTAHL, Jorgen ve JOHANSSON, Folke, “Foreign News: News Values and Ideologies”, **European Journal of Communication**, Vol 9, No 1, (Mart 1994), s. 71-90.

YILMAZ, Nur Nirven, “Komşuda Simitis Bilinmezi”, **Nokta**, 14-20 Temmuz 1996, s. 66-67.

YILMAZ, Ertan V., “Haberlerde Yapısal Yanlılığı Maskeleyen Modern Bir Mit: Nesnellik”, **İletişim**, Sayı 12, Kış 2001, s. 67-99.

YUMUL, Arus ve ZKIRIMLI, Umut, “Gunluk Gazetelerde Milliyetçiliğin Fark Edilmeyen Yuzu”, **Medyakronik.com**, 5.01.2002.

ZAHARIADIS, Nikolaos, “A Framework for Improving Greek-Turkish Relations”, **Mediterranean Quarterly**, Vol 11, No 4, Guz 2000, s. 98-116.

